

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta
Ústav pro archeologii

Diplomová práce

Archeologie pravěku a středověku

Hana Kartousová

Vývoj středověkého osídlení na východním okraji Prahy

Development of medieval settlement in eastern fringe of Prague

Vedoucí práce: PhDr. Ivo Štefan, Ph.D.
Konzultant: prof. PhDr. Jan Klápště, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu této diplomové práce PhDr. Ivo Štefanovi, Ph.D. za jeho cenné připomínky a pomoc při vedení práce, poděkování patří také prof. PhDr. Janu Klápště, CSc. za jeho odborné rady. Děkuji rovněž Mgr. Ladislavu Varadzinovi, Ph.D. za jeho pomoc a uvedení do problematiky pražské raně středověké keramiky. Děkuji také Mgr. Miroslavě Šmolíkové za zpřístupnění materiálu a Haně Nedvědové za ochotné jednání v depozitáři.

Poděkování patří hlavně mé rodině a mým přátelům, bez jejichž podpory a rad bych se neobešla.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 10. 5. 2015

Abstrakt

Práce se zabývá vývojem středověkého osídlení na východním okraji Prahy. Přestože se archeologické bádání na toto území zaměřuje již několik desetiletí, není středověké osídlení v této oblasti uspokojivě poznáno. Práce postihuje vývoj osídlení od 6. století do 13. až 14. století, kdy došlo ke stabilizaci sídelní sítě. V rámci toho přináší katalog archeologických akcí a nalezišť ve vymezené oblasti. Také se zabývá železářskou výrobou na daném území, jež byla důležitým ekonomickým faktorem. Snaží se postihnout vztah venkovského osídlení k centrálním lokalitám a církevním stavbám, pokud bylo možné takový vztah zachytit, a zdokumentovat tak proměny ve vývoji osídlení.

Klíčová slova: Praha, středověk, osídlení, zázemí, archeologie

Abstract

This thesis deals with the development of medieval settlement in eastern fringe of Prague. Although the archeology has focused to this area for tens of years, our knowledge of the medieval settlement isn't satisfying. This thesis focuses on the development of medieval settlement from 6th to 13th and 14th century when the settlement was stabilized. Within this is created a catalog of archaeological finds and localities in specified area. It also deals with the metallurgy which is an important economical factor. It tries to capture the relationship of the rural settlement to the central localities and church, if it was possible to capture such thing, and document changes in the development of settlement.

Keywords: Prague, the Middle Ages, settlement, hinterland, archeology

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Dějiny bádání	9
3. Přírodní podmínky	11
3. 1 Geomorfologické podmínky	11
3. 2 Geologické podmínky	12
3. 3 Pedologické podmínky	12
3. 4 Hydrologické podmínky	13
3. 5 Klimatické podmínky	14
3. 6 Agroklimatické podmínky	14
3. 7 Vegetační podmínky	14
4. Písemné prameny	15
5. Vývoj středověkého osídlení	19
5.1 Počátky raného středověku - kultura pražského typu a starší doba hradištní	20
5.2 Střední doba hradištní	24
5.3 Mladší/pozdní doba hradištní až počátek vrcholného středověku	28
5.4 Hrobové nálezy	39
6. Centrální místa a jejich zázemí	43
7. Románské památky	48
7.2 Problematika tribunových kostelů a určení sídla vrchnosti	50
7.3 Přítomnost církve a sakrálních staveb	52
8. Železářská výroba na východním okraji Prahy	54
8.1 Surovinové zdroje v Praze a okolí	55
8.2 Nálezy s doklady zpracování železa	56
Praha-Horní Počernice - Babice	56
Vinoř - Živanická ulice	58
Královice – hradiště	59
9. Výzkum v Hostavicích.....	60
9.1 Písemné prameny	60
9.2 Výzkum staveniště Černý Most II	61
10.1 Písemné prameny	69
10.3 Kostel sv. Bartoloměje v Kyjích	70
10.4 Středověká tvrz	71
10.5 Výzkum na Krčínově náměstí.....	71
10.6 Výzkum na Prelátské ulici	74
11. Problematika pražské středověké keramiky a distribučních okruhů	78
12. Katalog archeologických akcí a nalezišť	83
Vesnice v zázemí Královic	111
Vesnice v zázemí Vinoře	115
13. Závěr	125
14. Seznam použité literatury, pramenů a elektronických zdrojů.....	129
15. Příloha.....	140
15.1 Obrazová příloha.....	140
15.2 Tabulky I-XV.....	160

Seznam zkratek

Bibliografické zkratky

AČ - Archiv český

CB - Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

RDP - Registra decimarum papalium

RB - Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

Zkratky použité v textu

ADČ - Archeologická databáze Čech

ARÚ - Archeologický ústav

AV - Akademie věd

RS - raný středověk

VS - vrcholný středověk

ZSV - zaniklá středověká ves

1. Úvod

Práce se zabývá vývojem středověkého osídlení na východním okraji Prahy, tedy na území východně od centra města. Přestože se archeologický zájem do této oblasti soustředí již několik desetiletí, jsou archeologické doklady o středověkém osídlení z tohoto prostoru výrazně chudší než např. ze západní části širšího Pražska. Většina archeologických akcí vyvolaných na tomto území byly menší záchranné výzkumy či povrchové sběry, pouze v malé míře zde byly prováděny větší záchranné výzkumy.

Při vymezení východního okraje Prahy (obr. 1) jsem se držela jak přírodních útvarů tak i současného administrativně správního členění Hlavního města Prahy. Vymezení je tedy v podstatě umělé. Spojujícím prvkem vymezeného prostoru je potok Rokytka, který protéká středem dané oblasti ve směru východ-západ a poté se vlévá do Vltavy. V rámci proměn osídlení představují na východním okraji Prahy důležitou roli také raně středověká hradiště, a to hradiště Praha-Vinoř, které leží severovýchodně od centra Prahy, a hradiště Praha-Královice ležící jihovýchodně od centra. Celá oblast je tedy proto ohraničena také těmito dvěma lokalitami. Při snaze zachytit proměny středověkého osídlení jsem tedy vycházela ze sestavení katalogu archeologických nálezů v této oblasti. Vymezenou oblast jsem poté rozšířila o předpokládané zázemí okolo obou hradišť v rozsahu pěti kilometrů od hradiště.

Z těchto katastrů tedy následuje katalog archeologických akcí a nalezišť se středověkými nálezy, který obsahuje základní informace o proběhnuté archeologické akci na daném katastru. Větší pozornost poté bude věnována těm lokalitám, kde se díky povaze archeologických nálezů dá prokázat souvislejší využívání daného prostoru a blíže okomentovat středověké osídlení.

Součástí práce bude také přehled o železářské činnosti na východním okraji Prahy, která jakožto důležitý ekonomický faktor souvisí s vývojem a proměnou lidské společnosti.

Cílem práce je zmapování proměn vývoje osídlení v této oblasti, a to v poměrně dlouhém období od šestého do přelomu třináctého až čtrnáctého století, kdy došlo ke stabilizaci sídelní sítě. Pro přiblížení celkové problematiky poznání vývoje osídlení bude sloužit zhodnocení nálezového fondu a primární dokumentace ze tří archeologických výzkumů realizovaných J. Richterovou. Jedná se o výzkumy, které proběhly v Praze-Kyjích na ulici Prelátské a na Krčínově náměstí, a výzkum v Praze-Hostavicích.

Při práci na katalogu archeologických nalezišť jsem narazila na nejednotnost při dělení středověkého období. Někteří z badatelů se orientují pomocí rozdělení období na starší, střední, mladší (a pozdní) dobu hradištní. Tomu předchází doba pojmenovaná buď jako časně slovanské období nebo kultura s keramikou pražského typu. Jiní badatelé používají označení raný středověk 1 až raný středověk 4 (RS1, RS2, RS3, RS4). Je to však jen označení, které může každý badatel chápat jinak. V Katalogu jsem označení nechala takové, jaké autor použil. V následné práci se získanými informacemi jsem však přistoupila k jednotnému označování, tj. rozlišení kultury pražského typu, doby hradištní a počátek vrcholného středověku. Toto schématické rozlišení je však problematické. Posouzení, zda daná lokalita podle archeologického datování patří už do mladší doby hradištní nebo ještě do střední doby hradištní, nebo zda se jedná o konec raného nebo už počátek vrcholného středověku, je subjektivní a každý badatel tak rozhodl podle svého přesvědčení. Informace o výzkumech jsem se proto snažila dohledat také v literatuře.

Obr. 1. Vymezená oblast východního okraje Prahy (upraveno podle <http://envis.praha-mesto.cz>, zdroj: IMIP)

2. Dějiny bádání

V pozornosti archeologů je východní okraj Prahy již od 19. století a to především co se týče královického a vinořského hradiště. Ty zaznamenal již v roce 1868 J. E. Wocel, následně je J. L. Píč popsal v Památkách archeologických v letech 1890-1892.

Stavební rozvoj na počátku 20. století s sebou přinesl řadu odkryvů, jejichž dokumentace a nálezy se však často ztratily. To je případ všech nálezů pozůstatků kostrových pohřebišť z východního okraje Prahy. Katalog hrobových nálezů sepsal v roce 1977 J. Sláma, kterému tak vděčíme za shromáždění těch několika málo informací, které k daným objevům byly. V druhé polovině 20. století byl východní okraji Prahy poznamenán řadou stavebních prací - ať už jde o výstavbu pražského okruhu či stavbu nových sídlišť. Většina námi sledovaných katastrálních území byla k Praze připojena až v šedesátých nebo sedmdesátých letech, s čímž souvisela i zvýšená stavební aktivita. Vystala tedy nutnost provedení záchranných archeologických výzkumů. Nejvíce byly uskutečňovány např. J. Richterovou, S. Venclem, V. Humlem, J. Justovou, J. Klápště, P. Sommerem a dalšími. V největší míře se zde pravděpodobně angažoval J. Zadák, který prováděl povrchové sběry, dohlížel při stavebních pracích a zachraňoval nálezy ohrožené neohlášenými stavbami, a to především ve střední až jižní části daného území. Ačkoli je povoláním zámečník, od roku 1968 spolupracuje s Archeologickým ústavem AV a s Muzeem hl. m. Prahy. Na daném území dlouhodobě prováděl povrchové sběry a průzkum s cílem zmapovat osídlení regionu. Jeho práci tak můžeme ocenit především na katastru Běchovic, Horních Počernic a Dubče.

V roce 1983 byla při Pražské archeologické komisi vytvořena skupina, jejíž zájem se soustředil na studium zemědělského osídlení tzv. Velké Prahy. Zájemce, kteří pocházeli z řad rozličných archeologických ústavů, spojovala snaha sledovat vývoj a přeměnu struktury osídlení v zázemí středověké Prahy (Klápště 1984, 292).

Jakákoli archeologická pozornost tedy byla na východní okraj Prahy zaměřena spíše v druhé polovině dvacátého století, kdy probíhaly především záchranné výzkumy z důvodu rozvoje ve výstavbě. Ve velké míře zde probíhaly také povrchové sběry, a to v jižní části vymezené oblasti především díky nadšení J. Zadáka. Sběry v severní části oblasti byly prováděné M. Kunou v oblasti Vinořského a Mratínského potoka v letech 1986-1990. Cílem těchto sběrů bylo poznání hlavně pravěkého osídlení na daném území (Kuna 1998, 291). Podobným projektem, který se taktéž dotkl části mnou vymezeného území, a jehož cílem bylo rovněž zmapování především pravěkého osídlení, byl projekt *Krajina a sídla*, který byl realizován v letech 1992-1995 ve spolupráci s česko-britským projektem *Ancient Landscape*

reconstruction in North Bohemia. Tento projekt v podstatě navázal na sběry prováděné M. Kunou v oblasti Vinořského potoka (Kuna 1996, 580).

V posledních desetiletích však rozsah archeologických prací ve vymezené oblasti klesl na minimum. S tím zřejmě souvisí rozsah archeologického poznání oblasti, a to především v jižní části vymezené oblasti, kde jsou doklady středověkého osídlení ve většině katastrů mizivé.

3. Přírodní podmínky

3.1 Geomorfologické podmínky

Z geomorfologického hlediska leží území Prahy v provincii Česká vysočina, konkrétněji zaujímá prostor jejich dvou subprovincií - České tabule a Poberounské subprovincie.

Převážná část území Prahy se rozkládá na Poberounské subprovincii, v geomorfologickém výběžku Brdské oblasti, který představuje Pražská plošina. Typickým reliéfem Pražské plošiny jsou zarovnané povrchy rovinného charakteru, do kterého se zařezává tok Vltavy a její přítoky.

Pražská plošina se dále dělí na dva geomorfologické podcelky - Říčanskou plošinu a Kladenskou tabuli. Říčanská plošina zaujímá jižní a východní část Pražské plošiny a dále se dělí na čtyři okrsky: Pražská kotlina, Třebotovská plošina, Úvalská plošina a Uhříněvská plošina (Kovanda a kol. 2001). Nás zajímá Úvalská plošina, která zaujímá prostor ve střední části vymezeného území, Uhříněvská plošina, která zasahuje na jižní část území. Úvalská plošina se jeví spíše jako zarovnaný terén s nejvyššími body lehce nad hranicí 300 m n. m., nejvyšší bod Háj se nachází ve výšce 322 metrů n. m. Vyznačuje se středně rozčleněným pahorkatinným erozně denudačním povrchem. Celkově plošinný ráz je místy výrazněji narušen pouze strukturálními hřbety a sukly při potoku Rokytka. Uhříněvská plošina tvoří pruh území na jihu Říčanské plošiny a je charakterizována jako plochá pahorkatina se slabě rozčleněným reliéfem rozsáhlých zarovnaných povrchů. Její nejvyšší bod dosahuje výšky 392 m n. m (Demek 1998, 526-528).

Kromě Pražské plošiny spadá část vymezeného území na severovýchodě, okolo Horních Počernic, Satalic a Čakovic, do geomorfologického celku Středolabská tabule. Ta je součástí Středočeské tabule. Území mezi labským údolím u Brandýsa nad Labem a severovýchodním okrajem Pražské plošiny zaujímá podcelek Českobrodská tabule, pro kterou je charakteristický plošinný reliéf. Jižní část Českobrodské tabule dosahuje největší nadmořské výšky okolo 270-290 m n. m. Povrch je lehce rýhován mělkými údolními, která se směrem k labskému údolí mírně prohlubují. Do vybraného území zasahuje ještě její podcelek - Čakovická tabule. Ta je charakterizována celistvým, lehce rozčleněným reliéfem výše položených strukturálních plošin. Téměř celá už patří k povodí středního Labe, její nejvyšší body se pohybují v rozmezí 285-290 m n. m (Kovanda a kol. 2001).

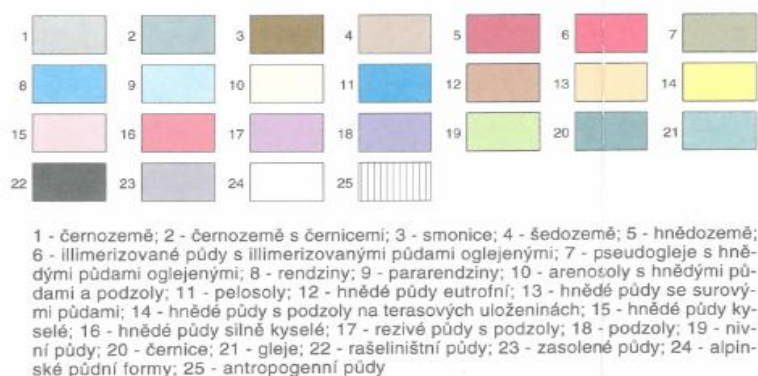
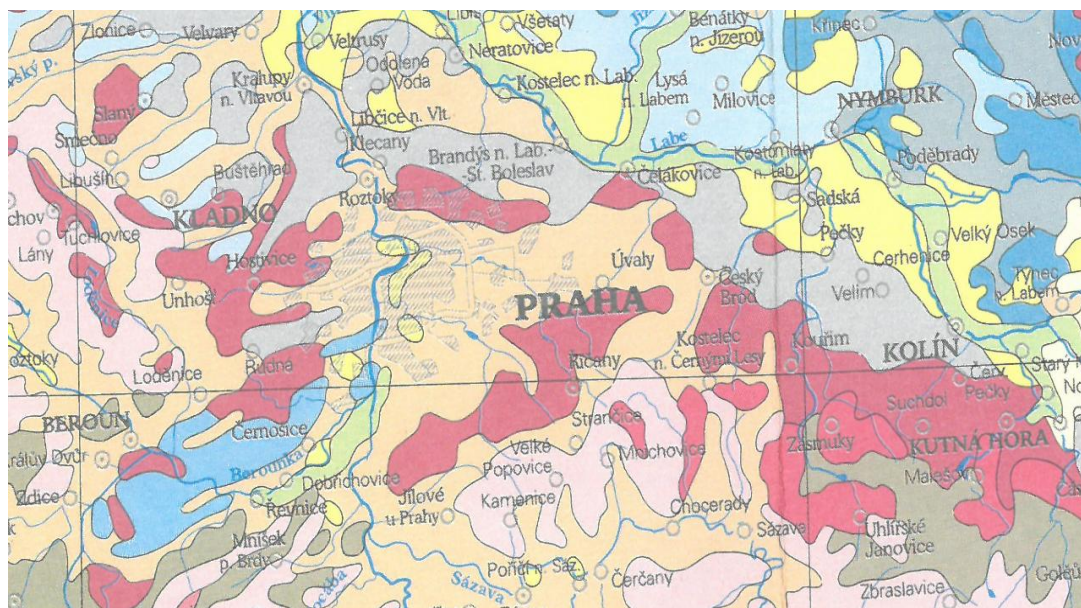
3. 2 Geologické podmínky

Území se nachází ve střední části Českého masivu. Jedná se o území se zvětralinami hornin staršího paleozoika, které je tvořeno sedimentárními komplexy se střídajícími se křemenci, pískovci, vápenci, slepenci, droby a břidlicemi (Kovanda a kol. 2001, 14). Široké údolní sníženiny Rokytky jsou tvořeny sprašemi a podzemní voda se nachází mělce pod povrchem (Smejtek - Lutovský 2005, 80). Úvalská plošina se rozkládá na staropaleozoických břidlicích, drobách, pískovcích, křemencích, vápencích Barrandienu se zbytky cenomanských slepenců, pískovců a jílovců, s pleistocenními říčními štěrky a písky. Uhříněvská plošina se rozkládá na proterozoických břidlicích a drobách s vloženými slepenci. Českobrodská tabule se nachází na zbytcích písčitéch slínovců a spongilitů, tedy opuk. Značná část povrchu je pokryta spraší. Čakovická tabule se nachází na křídových horninách z nejstaršího kvartéru. Je tvořena cenomanskými pískovci a spodnoturonskými písčitémi spongility a slínovci (Demek 1987, 136, 526, 528).

3. 3 Pedologické podmínky

Hlavním půdním typem je v této oblasti hnědozem a hnědá půda, která se zde vyskytuje i s tzv. surovými půdami (litozemě). Kromě těchto dvou je zde i v menší míře zastoupena černozem. Z hlediska zrnitosti půd se jedná především o půdy jílovitohlinité. Surové půdy jsou na rozdíl od hnědozemě a hnědé půdy nepříznivé pro zemědělství a dají se využívat pouze jako pastvina. Hnědé půdy jsou poměrně úrodné, většinou se nacházejí v nadmořské výšce nad 450 m n. m., ovšem objevují se i v nízkých rovinných polohách a to na terasových štěrčích a písčích. Jsou nejrozšířenějším půdním typem v České republice. V jižní části dané oblasti se nachází hnědozemě. Ty se vyskytují v nižším stupni pahorkatin nebo v nížinách. Po černozemi jsou druhým nejúrodnějším půdním typem, oproti černozemím mají tu výhodu, že jsou vlhčí a tím pádem méně náchylné k vysychání. Leží nejčastěji na sprašových hlínách s dostatečným vodním režimem (Tomášek 2007, 43-54). Horší hnědé půdy se pak nachází pouze v menší oblasti okolo Dolních Měcholup (obr. 1).

V severnější části, okolo Vnoře či Satalic, se nachází černozemě. Tento nejúrodnější půdní typ leží na spraši s dobrým vodním režimem, leží v sušších a teplejších oblastech.

Obr. 2. Mapa půdních typů s vysvětlivkami (upraveno podle Tomášek 2007)

3. 4 Hydrologické podmínky

Územím protéká potok Rokytko, který v Praze-Libni ústí do Vltavy. Jedná se o nejdelší pražský potok s celkovou délkou 37,5 km. Díky své velké vodnosti zapříčinila Rokytko vznik několika rybníků, z nichž k nejvýznamnějším patří Počernický a Kyjský. Cestou od pramene přibírá Rokytko řadu přítoků, např. Běchovický, Hostavický potok či Malou Rokytku (ÚPP Praha, 2013, [online]). Díky tomu, že široké údolí Rokytky leží na spraši, je podzemní voda nehluboko pod povrchem a její hladina nekolísá. Případně povodně se díky malé sběrné oblasti projeví spíše jako zvlhčení nivy než jako ničivé erozní vlny (Smejtek - Lutovský 2005, 80).

3. 5 Klimatické podmínky

Jedná se o okrsek mírně teplý a mírně suchý. Roční úhrn srážek se na většině území pohybuje mezi 500-900 mm a průměrná teplota je 4-9 °C v oblasti, kde jsou hnědé půdy, a 7-9 °C v oblasti s hnědozeměmi.

Severnější část tohoto území s černozeměmi je o něco méně vlhká, roční úhrn srážek činí 450-650 mm. Průměrná roční teplota se zde dostane nad 8 °C (Tomášek 2007, 43-53).

3. 6 Agroklimatické podmínky

Z agroklimatického hlediska je dané území velmi příznivé. Většina území leží na zemědělsky úrodných půdách. Hnědé půdy jsou zde ovšem občas doprovázeny tzv. surovými půdami, které jsou vhodné spíše pouze pro pastvu. Nejúrodnější z půd, černozemě, se nachází v severnějším cípu oblasti. Také podnebí, které je mírně teplé a mírně suché, je pro zemědělské činnosti vhodné (Tomášek 2007, 43-54).

3. 7 Vegetační podmínky

Vegetační podmínky hrály bezpochyby důležitou roli ve středověkém osídlení. Na základě rekonstrukční mapy se můžeme domnívat, jak asi v minulosti vypadala krajina. Na východě Prahy by se měly nacházet dubohabrové háje. K tomuto konstatování nás přivádějí i převažující hnědé země, které na sobě nejčastěji nesly právě dubohabrové bučiny, nebo horské bučiny, které ovšem do naší oblasti nespádají (Neuhäuslová 1998). Dubohabrové háje se dobře mýtí a jsou vhodné také pro pastvu. Pro osídlování tedy představují ideální prostředí. Lesní porost však dnes tvoří pouze 10% ze správního území Prahy. Z dnešního pohledu je oblast využívaná především jako agrární půda pro zemědělské účely. Nejbližší velký souvislý lesní porost v dnešní době je pouze Klánovický les na východě tohoto území, v centru vybraného území se nachází menší chráněná krajinná oblast - dubový les na katastrech Dolních Počernic a Běchovic.

4. Písemné prameny

Běchovice

První písemná zmínka snad pochází z roku 1227 - jedná se však o falzum ze 13. století (Profous 1947, 38-39). K roku 1353 je zmíněn dvůr ve Walhendorfu a vesnice Walhendorf, což je německá podoba jména Běchovice. K roku 1386 se zmiňuje pouze ves Biechowicze a 1435 dvůr v Běchovicích (AČ 26).

Dolní a Horní Měcholupy

První záznam pochází z RB II z roku 1309 a zmiňuje *Albertus de Micholup* (Profous 1951, 45). K roku 1353 a 1364 jsou zmíněny Horní Měcholupy - *super Mecholip* (AČ 28, 54), v roce 1382 jsou zmíněny Dolní Měcholupy (*in Mecholup majori villa*). V roce 1411 jsou zmíněny *dědiny Bohuslava z Měcholup: tvrz Velké Měcholupy* (Profous 1951, 45-46).

Dolní Počernice

Z roku 1323 pochází záznam z RB III zmiňující Zdislava z Počernic (*Sdislaus de Poczirnicz*), který daroval svůj pražský dům klášteru (Sedláček 1998, 312). Vesnice *Poczrnicz* je dále zmíněna v roce 1329 (AČ 28, 125). V roce 1337 je zmíněna vesnice a dvůr v Dolních Počernicích (*villa et curia in Poczirnicz inferiore*). V letech 1352-1385 (*Poczernicz*) a 1399-1405 (*Poczrnicz*) je pak záznam v seznamu brandýského děkanátu (Profous 1951, 390-391). Okolo roku 1421, kdy Počernice vlastní Pražané, je pak opět zmíněn dvůr v Počernicích (AČ 28, 675).

Horní Počernice

První písemná zmínka o Horních Počernicích pochází z roku 1322, jedná se o záznam dědictví pražského občana (*Sypoto de Beneschow*) v Počernicích, další zmínka k Počernicím souvisí se stejným člověkem a převodem majetku klášteru. K roku 1401 je zmíněn dvůr s věží - *curia cum turri in Poczrnicz Superiori* (Profous 1951, 391).

K dnes místní části Chvaly, dříve samostatné vesnici, se váže první zmínka už k roku 1088 (falzum ze 12. století), kdy je ves Chvaly, spolu s dalšími vesnicemi, věnována Vyšehradské kapitule (Profous 1949, 76).

Dubeč

První zmínka pochází z listiny Vratislava II. (falzum ze 12. století) a váže se k roku 1088. Zmiňuje Vyšehradskou kapitolu, která dostala od Vratislava II. pozemky v Dubči. K roku 1313 je zmíněn dvůr ve větší části (*in Dubcz majori*), tedy v Dubči (Profous 1947, 430). K roku 1380 je pak zmíněn poddaný Swacho pocházející *de magno Dubecz*, tedy z velkého Dubče (AČ 26, 169). K roku 1404 je v Deskách zemských zmíněn Johannes Dubeč z Dubče (*Johannes Dubecz de Dubecz*), k roku 1508 je pak zmiňována tvrz (Profous 1947, 430).

Dubeč tvořila původně s Dubečkem jednu velkou osadu. Už k roku 1313 se ale rozeznávala větší část a menší část, u které byla tvrz a později kostel (Profous 1947, 430).

Hájek

Hájek je poprvé zmíněn až v roce 1313 v souvislosti s majetkem Vyšehradské kapituly a poté je vesnice zmíněna pouze v Deskách dvorských v roce 1436 jako ves Nahaiku a ves v Haiku (*villam Nahaiku...villam in Haiku*) (Profous 1947, 512).

Hloubětín

V roce 1207 papež potvrzuje Řádu německých rytířů (*Innocentius III confirmat domui Theuton villas quae dicuntur Lupatin...*) několik vesnic, mezi nimiž je i Hloubětín (CB II, 63). V roce 1233 přechází vesnice do majetku špitálu sv. Františka a roku 1235 je ves darována Křižovníkům s červenou hvězdou (Sedláček 1998, 306). Působení františkánů je zde zmíněno i k roku 1253. Poté je Hloubětín (*Hlupietyn*) zmíněn v RDP v letech 1352-1405 (Profous 1947, 566). V roce 1407 je celá ves prodána soukeníkovi z Prahy (Sedláček 1998, 306).

Hostavice

První písemná zmínka o Hostavicích (*de Hostawitz*) pochází z roku 1432 (Tomek, V. V. 1866). Další zmínka se objevuje k roku 1550 v Pražském adresáři X, a poslední zmínka pochází z Berní ruly k roku 1654, kde jsou zmíněny *Hostawitze* jako součást jiného panství (Profous 1947, 634).

Kbely

V roce 1130 jsou zmíněny jako majetek Vyšehradské kapituly (CB I, 114), poté je vesnice (*in villa dicta Quel*) zmíněna v roce 1356 (AČ 26, 397). K roku 1389 je zmíněn jakýsi

Franciscus de Kbel (AČ 31, 389), k roku 1398 je záznam o dědictví týkajícího se krčem v Kbelech (AČ 35, 157). Další zmínka o vesnici *Kbele* se váže k roku 1428 (AČ 26, 8).

Koloděje

První zmínka pochází z roku 1346 (Profous 1949, 286). Další pochází až z roku 1426 a zmiňuje pouze ves Koloděje (AČ 26, 420).

Královice

První zmínka z roku 1207 zmiňuje obyvatele Královic - *Zudizlau de Cralewitz, Zuda de Cralewitz* (CB II, 67). Další zmiňuje ves (*Kralowicz*) v souvislosti s říčanským děkanátem a pochází z roku 1352 a 1367 (Profous 1949, 362). V roce 1390 je zmíněna *in villa Kralowicz* (AČ 31, 101). V roce 1401 záznam v Půhonné knize zmiňuje *Jessca de Kralowicz* (Profous 1949, 362). Z roku 1435 pochází zmínka o královickém dvoře - *Petrus Zahorsky de Kralowicz curiam in Kralowicz* (AČ 26, 555).

Kyje

První písemná zmínka o Kyjích pochází z roku 1289 z Formuláře biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296), kde se zmiňuje dvůr v Kyjích (*in curia Kig*). Další písemnou zmínku najdeme v RB II, kde se k roku 1306 zmiňuje farní kostel v Kyjích (*ecclesia parochialis in Kyj*). Další zmínka o Kyjích souvisí opět s kostelem, Kyjský kostel je zahrnut v soupisu brandýského děkanátu a to v letech 1352-1367 (název vesnice se zde objevuje ve tvaru Kygi) a poté od roku 1369 k roku 1405; název vesnice v pozdějších zápisech zní Kygy (Profous 1949, 464).

Radonice

První zmínka pochází ze Zemských desek z roku 1397 a zmiňuje Horní a Dolní Radonice, další o Radonicích je z roku 1490 (Profous 1951, 525).

Satalice

První zmínka pochází z roku 1374 ze Soudních akt (*in villa Sathalicz*). Další pochází z Půhonné knihy z roku 1384. V roce 1407 je zmíněn dvůr (*curia in villa Sotalicz*) a k roku 1412 se váže zmínka o krčmách v Satalicích (Profous 1951, 13).

Štěrboholy

První zmínka pochází z *Libri erectionum* z roku 1371 a vztahuje se k poplatkům z Kyjí a ze Štěrbohol (Profous 1951, 298). K roku 1382 je zmíněn svobodný šlechtický dvůr ve Štěrboholech (AČ 28, 268) a k roku 1401 poddanský dvůr (Profous 1951, 298). Dále pochází zmínky o dvoře z roku 1419 a 1431 (AČ 28, 268-269).

Uhříněves

První zmínka pochází z pochybné listiny z roku 1227 (*Vgrinewez*) (Profous - Svoboda 1957, 424-425). Další zmínka pochází z roku 1228, kdy se Uhříněves (*Ugrina ves*) zmiňuje v souvislosti s majetkem kláštera sv. Jiří na Pražském hradě (Profous - Svoboda 1957, 424-425). Dále v letech 1352-1405 (*Vhrzynawes*) v souvislosti s říčanským děkanátem (Profous - Svoboda 1957, 424-425). V roce 1413 je Uhříněves zmíněn v Archivu českém (AČ 28, 297).

Vinoř

První písemná zmínka o Vinoři pochází z roku 1088, kdy se v zakládací listině Vyšehradské kapituly Vratislava II. zmiňují poddaní, kteří odtud pocházejí. Jedná se o falzum listiny z 12. století. Zmínka z roku 1130 v Soběslavově listině zmiňuje Vinoř v souvislosti se dvěma vyšehradskými bratřími (Filip 2004, 8-9). V Základech starého místopisu pražského (oddíl I) je pak k roku 1356 zmíněn jakýsi *Laurentius de Winor*. V letech 1352-1405 je Vinoř (*Wynorz*) zmíněna v soupise brandýského děkanátu (Profous 1951, 551). Po roce 1386 koupil Vinoř pražský měšťan (Sedláček 1998, 176).

Písemné prameny jsou poměrně pozdní povahy. Vesnice jsou ve velké míře zmiňovány až od 13. a 14. století, Hostavice dokonce až v 15. století. V pramenech z raného středověku je zmíněn pouze Dubeč, Chvaly (dnes místní část Horních Počernic), Kbely a Vinoř, a to v souvislosti s majetkem Vyšehradské kapituly. Dubeč, Chvaly a Vinoř jsou zmíněny v zakládací listině Vyšehradské kapituly, která je datována k roku 1088, tato listina je však falzem pocházejícím z 12. století. Kbely jsou taktéž zmíněny v souvislosti s majetkem Vyšehradské kapituly a to v roce 1130. Tedy pouze o čtyřech vesnicích ze 17 se ve vymezeném území zmiňují písemné prameny raného středověku. Ve 13. století jsou poprvé zmíněny Běchovice, Hloubětín, Kyje, Královice a Uhříněves. Ve 14. století jsou zmíněny Horní a Dolní Měcholupy, Horní a Dolní Počernice, Hájek, Štěrboholy, Satalice, Radonice, Koloděje (viz výše).

5. Vývoj středověkého osídlení

Představu o vývoji a proměně osídlení získáme vyhodnocením zjištěných informací z katalogu archeologických nalezišť (viz kapitola Katalog archeologických akcí a nalezišť). Tuto představu ovšem ovlivňuje několik faktorů. Zejména to, že v Archeologické databázi Čech (ADC) pravděpodobně nenajdeme všechny zrealizované výzkumy. Chybějící informace o proběhnutých výzkumech jsem se proto snažila doplnit i z jiných zdrojů. A to především z Pražského sborníku historického¹, ze Zpráv české archeologické společnosti a z literatury, kterou jsem našla k jednotlivým výzkumům nebo nálezům. Problém ale představuje datování nálezů. Datace v ADC není sjednocená (např. je někde uveden raný středověk, jinde hradištní období) a často představuje pouze informaci o tom, zda se jedná o raný nebo vrcholný středověk (někdy informace o datování obsahovala pouze středověk obecně). Bližší informaci z jakého období raného středověku nález pochází, tedy často nemáme. A i přes snahu dohledat bližší informaci v literatuře jsem často nebyla úspěšná. Úskalí podle mě také představuje posunutí datace některých typů keramických nálezů (př. kalichovité okraje, které byly v posledních dvaceti letech posunuty hlouběji do minulosti). Pokud jsem na něco takového narazila, většinou při hledání doplňujících informací k nálezům v literatuře, snažila jsem se dataci upravit podle dnešních představ.

Dalším problémem, který souvisí s poznáním jakékoli oblasti, je stav archeologického bádání. Archeologické výzkumy se začaly více uplatňovat až od 2. poloviny dvacátého století. Také na východním okraji Prahy byla archeologická pozornost zaměřena spíše v 2. polovině dvacátého století, kdy probíhaly především záchranné výzkumy z důvodu rozvoje ve výstavbě. V posledních desetiletích však rozsah archeologických prací klesl na minimum. Ve velké míře také probíhaly povrchové sběry (především díky nadšení J. Zadáka). V muzejních sbírkách se však nachází spousta nálezů, k nimž už bližší nálezové okolnosti nejsou dochovány. Hodně nálezů bylo také ztraceno ihned po svém objevení a tak se často v literatuře dočteme pouze o tom, že nález byl učiněn, ale v současné době je už ztracen.

Území na východ od centra Prahy se vyznačuje ne příliš hustým osídlením, zejména pak ve starší a střední době hradištní (Kudrnáč 1963, 206). Středověké lokality se nám tak ve větší míře objevují až od mladší doby hradištní, což může souviset se změnami ve společnosti a s kulturním a hospodářským rozmachem. Důvodem také může být odraz archeologického

¹ V Pražském sborníku historickém jsou zaznamenány stručné informace o archeologických výzkumem provedených ve dvou předchozích letech. Sborník vydává Archiv hlavního města Prahy od šedesátých let dvacátého století.

bádání a nerozpoznatelnost staršího osídlení – to se týká nejstaršího slovanského osídlení na našem území. Dřívější stav, kdy bylo dokladů sídlišť kultury s keramikou pražského typu podstatě méně, než je tomu teď, mohl být způsoben nerozpoznáním keramického inventáře. Jak se postupně ukázalo, některé domnělé chudé pravěké objekty byly ve skutečnosti objekty náležející už kultuře s keramikou pražského typu.

Problém představuje také výpovědní hodnota povrchových sběrů. Ty byly jak v severní tak v jižní části území prováděny ve velké míře a opakovaly se několik let. Co se týče sběrů prováděných v oblasti Vinořského potoka, ty byly prováděny především za účelem poznání pravěkého osídlení.

I přes některá úskalí je, myslím, následující chronologický přehled poměrně výmluvný. Kapitola představuje shromážděné informace o výzkumech a nálezech z jednotlivých dob raného středověku a snaží se tak nastítnit proměny a případnou kontinuitu osídlení na jednotlivých katastrech. Na následujících stránkách jsou zaznamenány doklady sídlištní aktivity, nálezy pocházející z pohřební aktivity jsou pojednány v samostatné podkapitole.

Všechny výzkumy nebo ojedinělé nálezy, u kterých byla možná bližší datace, jsem zanesla do map podle období.

5.1 Počátky raného středověku - kultura pražského typu a starší doba hradištní

Kultura pražského typu představuje počáteční období raného středověku, lze s ní počítat od 6. století, běžně se o ní mluví jako o nejstarším projevu slovanského osídlení našich zemí. V archeologické terminologii bývá už tradičně toto období označováno také jako období časně slovanské a oba dva termíny se často v používání navzájem zaměňují. Termín pražský typ zavedl v roce 1940 I. Borkovský, který tím označil skupinu nádob jednotného charakteru známou v té době hlavně z území Prahy. Postupně se ukázalo, že tvarová náplň časně slovanského období je různorodější. O pražský typ by tak mělo jít pouze v případě určitého keramického tvaru – štíhlý hrnec s málo vyvinutým svislým nebo mírně vyhnutým okrajem, v praxi se ale běžně takto označuje obecně časně slovanská keramika (Lutovský 2001, 336). Pojem „časně slovanský“ by tedy měl být obsahově širší než pojem „pražský typ“. Byl původně zaveden jako chronologický termín, který byl postaven před starší dobu hradištní (Kuna - Profantová a kol. 2005, 12). Na druhou stranu pojem „časně slovanský“

v sobě nese nádech jazykového dělení a vylučuje tím zároveň působení či přítomnost jiné složky obyvatelstva. Neujasněnost terminologie, v níž oba dva termíny mají dlouhou tradici v používání, tak může být zavádějící. V této práci jsem přistoupila k užívání spíše pojmu kultury pražského typu, který je možno chápat čistě z archeologického hlediska.

Typickým projevem kultury pražského typu jsou neopevňovaná sídliště, která se ve většině případů nachází na nížinných polohách, ačkoli v posledních letech výzkum potvrdil i několik sídlišť na výšinných polohách. Osídlení výšinných, i když neopevňovaných míst snad můžeme považovat za první impuls k epoše, která následuje. Výrazným prvkem v osídlení, který se začíná objevovat zřejmě od 8. století, jsou hradiště. Jsou tak výrazným a typickým prvkem pro raně středověkou krajinu, že po nich badatelé pojmenovali celou jednu epochu, která zabírá pět až šest staletí. S opevňováním výšinných sídel se tak počítá už od starší doby hradištní.

Opevňovaná sídliště ze starší doby hradištní či z počáteční fáze střední doby hradištní se však ve vymezené oblasti nenachází. Toto období je však na východním okraji Prahy známo pouze z povrchového sběru nebo díky ojedinělým nálezům keramických střepů, které se nachází ve sbírce Národního muzea.

Nejstarší slovanské osídlení zaujalo nejčastěji nížinné polohy, většinou se jedná o území, kde se nejvyšší body pohybují okolo 150 - 350 metrů n. m. V souhrnu ale nejstarší Slované na našem území osídlili polohy ve výšce 125 - 455 metrů n. m. Vyšší polohy souvisí především s osídlením jižních Čech, ve středočeské sídelní oblasti se nejvýše položené sídliště nachází v Jílovém u Prahy, které leží v nadmořské výšce 400 m (Kuna – Profantová a kol. 2005, 84-85). Z hlediska tvaru zemského povrchu se časně slovanské osídlení vyskytuje na výškově málo členitém terénu, jaký představují tabule, plošiny, kotliny. Slované se většinou usídlili v oblastech podél vodních toků, kde se nachází úrodné půdy, hlavně sprašové, které jsou vhodné pro zemědělství, protože tvoří podklad k nejúrodnějším černozemním půdám. V těchto oblastech se průměrné roční teploty pohybují okolo 8 °C, přičemž Pražská kotlina je v tomto ohledu považována za teplejší okrsek, kde je průměrná roční teplota ještě o stupeň vyšší. Roční úhrn srážek pro oblast Pražska se pohybuje v rozmezí 520-540 mm. Jedná se tedy o území s příznivými klimatickými podmínkami. Co se týká lesního porostu, tak na takovém území převládají dubohabřiny a lužní lesy, které jsou vhodné i pro dobytkářství a pastevectví.

Výzkumy a ojedinělé nálezy kultury pražského typu a starší doby hradištní jsem zanesla do mapy (obr. I).

Běchovice

Za poznání o středověkém osídlení na katastru obce Běchovice vděčíme především snaze J. Zadáka, který zde soustavně několik let prováděl sběry, ačkoli středověkých (raně i vrcholně středověkých) keramických fragmentů nebylo nalezeno mnoho, a kontroloval práce v prostoru pískovny. Po upozornění J. Zadáka provedl v prostoru pískovny záchranný archeologický výzkum S. Vencel.

V roce 1968 objevil S. Vencel v prostoru bývalé pískovny mimo pravěké osídlení také sídliště kultury s keramikou pražského typu. Toto osídlení bylo však rozpoznáno až po ukončení výzkumu během čištění nalezených keramických fragmentů, které byly do té doby považovány za pravěké. Byly objeveny zahloubené objekty, nálezy zlomků keramiky, přesleny a zlomky železa. Po roce 1972 byla pískovna zavezena a plocha rekultivována. Jedná se o jedno z mála sídlišť s osídlením kultury pražského typu v Čechách, kde bylo nalezeno více polozemnic. Na tomto sídlišti, které se nacházelo jihozápadně od obce při soutoku Rokytky a Říčanského potoka, bylo odkryto 5-6 polozemnic a několik blíže neurčených zahloubených objektů. Protože byla většina plochy zničena buldozerem ještě před prozkoumáním, konečné číslo zahloubených objektů a vůbec rozsah celého sídliště je neznámý. Jedná se o rovinný terén s nadmořskou výškou 233 m n. m, který je protkнут menšími vodními toky. Nachází se zde hnědé půdy na terasových štěrcích a píscích. Uhlíky, které byly vyzvednuté během výzkumu, byly určeny jako dub, líska, babyka, brslen, topol a snad vrba. Byly zde nalezeny i zvířecí kosti, doložen je skot, prase, kur. Byl zde nalezen paroh jelena a losa (ten je doložen i na Libici) a kostra psa (Vencel 1973, 340-392).

V místě pískovny bylo objeveno i pohřebiště, které je podle milodarů datováno do střední doby hradištní. Osídlení je pak doloženo v intravilánu obce od mladší doby hradištní a pokračuje do vrcholného středověku.

Hloubětín

V letech 2006-2007 probíhal v Hloubětíně výzkum, který kromě několika pravěkých kultur odkryl i osídlení kultury s keramikou pražského typu. Lokalita se nachází v ohbí Rokytky, v nadmořské výšce cca 200 metrů n. m. Jedná se o údolní nivu a nejnižší terasy Rokytky. Půda je tvořena především nivními půdami, v okolí lokality se nachází nasycené hnědé půdy (kambizemě), které jsou z hlediska zemědělství vhodné spíše pro méně náročné obiloviny. Na lokalitě bylo odkryto celkem 20 objektů, z toho 7 polozemnic a 5 obilnic. Jedinečný nález představuje odkrytí chlebové pece, která byla umístěna mimo půdorys domu,

avšak byla obsluhována zevnitř tohoto domu. Kromě keramiky zde byly objeveny také kostěné hřebeny, kamenné žernovy, železné přezky a jantarový korálek nalezený v destrukci pece. Osídlení je datováno od konce 6. do počátku 8. století (Hušťák 2008, 4-5).

Toto sídliště bylo odkryto v těsné blízkosti místa, kde bylo v první polovině 20. století odkryto 11 hradištních kostrových pohřbů.

Horní Počernice

V roce 1976, kdy J. Zeman v Památkách archeologických vydal článek Nejstarší slovanské osídlení Čech (Zeman 1976), byla z Horních Počernic známa pouze jedna blíže nelokalizovaná časně slovanská nádoba pocházející ze soukromé sbírky. V dnešní době jsou známy už dvě lokality kultury pražského typu, kde byly odkryty půdorysy zahloubených staveb. Jedná se o dvě lokality, které se nachází v místní části Chvaly a v místní části Svěpravice. Jelikož tyto lokality leží velmi blízko sebe, je pravděpodobné, že se jedná o jediné sídliště. Nachází se v blízkosti vodních toků - Svěpravického potoka a potoka Chvalky, který je přítokem Rokytky. Nadmořská výška lokality je cca 250 m n. m.

V poloze Na Chvalce bylo zjištěno osídlení kultury s keramikou pražského typu. Nálezu předcházelo odkrytí sídliště z mladší doby hradištní. Z tohoto důvodu byl v okolí proveden povrchový sběr a vertikální řezy, kterými byly odkryty zahloubené objekty a keramika náležející kultuře pražského typu. Toto sídliště bylo vybudováno v místě jakési rokle a nacházelo se na okraji zjištěného pozdějšího mladohradištního osídlení (Sommer 1977, 257-258).

Na sídlišti, které bylo objeveno v místní části Svěpravice, byla odkryta polozemnice s pozůstatkem pece, dále byly nalezeny fragmenty keramiky, zvířecích kostí, kostěný hřeben, žernov a struska (viz Katalog archeologických akcí a nalezišť).

Doklady raně středověkého osídlení jsou na katastru Horních Počernic poměrně hojné, díky čemuž můžeme konstatovat, že se na katastru projevuje kontinuita osídlení už od časně slovanského období. Nejstarší středověké osídlení se vytvořilo na jihozápadním okraji pozdější vrcholně středověké vesnice a využilo tak blízkosti vodních toků. Dále sídlištní aktivita v extravilánu obce pokračovala od starší doby hradištní až do 13. století. S osídlením 13. století souvisí zaniklá ves Babice, která se od zjištěných časně slovanských poloh nachází necelé 2 kilometry. Archeologicky je datovaná k polovině 13. století, v písemných pramenech se poprvé objevuje k roku 1356 (viz dále).

Ojedinéle nálezy

Benice

Ojedinéle nálezy raně středověkých keramických fragmentů pochází z katastru Benic. Jeden takový střep pocházející ze starší doby hradištní uvádí J. Kudrnáč (Kudrnáč 1963, 211), několik keramických střepů zdobených vlnicí uvádí také J. L. Píč (Píč 1909, 389). Nevíme ale přesně, kde a za jakých okolností byly fragmenty nalezeny, takže nic bližšího k sídelní aktivitě nemůžeme říct, můžeme však počítat, že osídlení ve starší době hradištní na katastru Benic bylo.

Brázdím

Ve sbírkách Národního muzea se nachází střep z okraje starohradištní nádoby s výzdobou v podobě geometricky uspořádaných rýh, který pochází z katastru Velikého Brázdími (Kudrnáč 1963, 203). J. L. Píč také zaznamenal starohradištní aktivitu z Brázdími. Novější nálezy ale chybí.

Čakovice

Díky sběrům v oblasti Vinořského potoka byly na katastru Čakovic nalezeny raně středověké keramické fragmenty. Protože je záznam v ADC konkrétnější, víme také to, že byly nalezeny starohradištní (a středohradištní) zlomky nádob.

Kbely

Osídlení ze starší doby hradištní se pravděpodobně nacházelo také na katastru Kbel, odkud pocházejí blíže nelocalizované nálezy několika větších keramických střepů. Jak uvádí J. Kudrnáč (Kudrnáč 1963, 205), nálezy bez bližších nálezových okolností jsou umístěny ve sbírce Národního muzea a označeny původem z Kbel.

5.2 Střední doba hradištní

Výzkumy a ojedinělé nálezy datované do střední doby hradištní jsem zanesla do mapy (obr. II).

Dolní Počernice

V části u Svěpravického potoka, který se vlévá do rybníku Martiňák na katastru Dolních Počernic, byla mezi pravěkými objekty a nálezy objevena pouze jedna středověká zahloubená chata. Byl v ní odkryt také pozůstatek keramické pece, díky čemuž je objekt datován do střední doby hradištní (Dragoun 2009, 403-485). Tento ojedinělý objekt byl odkryt během výstavby golfového resortu v extravilánu Dolních Počernic. Lokalita leží v nadmořské výšce cca 230 metrů, nachází se v trojúhelníkovém prostoru mezi dvěma potoky – Svěpravickým potokem a potokem Chvalkou.

Mladší osídlení se nachází přibližně na stejném místě, při potoku Chvalka, který se taktéž vlévá do rybníku Martiňák, a je prokázáno od poloviny 13. století (zřejmě jako součást zaniklé středověké vsi Babice).

Horní Počernice

V poloze Na Chvalce bylo třemi výzkumy zjištěno sídliště datované do mladší a pozdní doby hradištní. Nejprve bylo osídlení zjištěno J. Justovou povrchovými sběry a poté vertikálním řezem. Protože mezi nalezenou keramikou jsou zastoupeny i kalichovité okraje, bylo by možné počítat s osídlením polohy již od mladší fáze střední doby hradištní. Jádro osídlení však zřejmě spadá až do 11. století (Justová 1972a, 570-575).

Kyje

Sondou při západní zdi hřbitova obklopujícího kostel sv. Bartoloměje (jehož výstavba započala snad okolo poloviny 13. století) byly nalezeny keramické fragmenty datované do střední až mladší doby hradištní². Kostel sv. Bartoloměje leží na mírném návrší ve výšce 222 metrů n. m. Poloha se nachází v těsné blízkosti Rokytky, v jejím poměrně výrazném meandru.

Osídlení je v Kyjích dále doloženo od poloviny 13. století, opět okolo kostela sv. Bartoloměje v intravilánu obce, a také v extravilánu na severozápadním okraji katastrálního území Kyjí.

² Zdroj Archeologická databáze Čech

Královice - hradiště

Hradiště sv. Markéty (viz Centrální místa a jejich zázemí) se nachází v nadmořské výšce 289-302 metrů. V literatuře je známo už od 19. století a patří mezi první registrovaná hradiště v Čechách (Kudrnáč 1965, 43), za což pravděpodobně můžou nápadné, strmé dvojité valy, které ho obklopují. Hradiště je dvoudílné, fortifikačním systémem je rozděleno na předhradí a samotnou akropoli. Akropole byla zřejmě chráněna nejen strmými svahy, ale také dřevohlinitým opevněním, které se rozkládalo pravděpodobně po celém obvodu plochy akropole. Taktéž předhradí bylo pravděpodobně chráněno po celém obvodu fortifikačním systémem. Hradiště se nachází severně od obce a leží v meandru Rokytky. Jeho návrší je dnes zemědělsky využíváno a kromě několika domů se na temeni nachází také kostel sv. Markéty se hřbitovem. První zmínka o kostele pochází až z roku 1354, kdy je ke kostelu ordinován biskup. Kostel se nachází v centrální části akropole, jeho poloha na hradišti a mimo vesnické osídlení dává tušit, že kostel zde stával už v době fungování hradiště, tedy, že snad jeho podoba byla původně románská (Štefan-Hasil 2014, 454-457).

Na hradišti nebyl až donedávna proveden archeologický výzkum. Byly zde několikrát prováděny sběry, ze kterých pocházejí četné zlomky keramiky. Z povrchových sběrů prováděných J. Richterovou pochází keramický soubor, který z poloviny tvoří kalichovité okraje. Osídlení bylo rozložené po celé ploše, větší soubor pochází z akropole (Richterová 1997, 531). Od roku 2010 se lokalitě věnuje Ústav pro archeologii FF UK. Výzkum prokázal, že s raně středověkým osídlením můžeme počítat ještě před výstavbou fortifikace. Podle nejnovějšího výzkumu se zdá, že počátek osídlení můžeme hledat mezi koncem 9. století a závěrem druhé třetiny 10. století, vnější dřevohlinitá hradba s roštovou konstrukcí a pravděpodobně i s kamennou plentou byla na základě dendrochronologie datována po roce 918. Opuštění hradiště se předpokládá během 12. století, případně ještě na počátku 13. století. (Štefan – Hasil 2014, 453-492).

Jako jediný další raně středověký nález z katastru Královic figuruje pouze lité bronzové křížek, který byl objeven snad při prokopávání mohylových pohřbů (jam s obsahem popela) a jejich rozvážení na pole (Sklenář 1992, 185).

Povrchový sběr z roku 1995 přinesl nálezy také několika vrcholně středověkých zlomků (Sklenářová - Krušinová 1998, 154-155).

Litožnice – zaniklá středověká vesnice

Zaniklá ves Litožnice se nachází na katastru vsi Dubeč a leží na levém břehu Říčanského potoka (obr. III). Protože je dnes toto prostředí označeno jako přírodní památka kvůli soustavě rybníků a přilehlých luk, nenajdeme zde novověkou zástavbu. Celá poloha byla však silně narušená melioračními rýhami. Lesní porost je tvořen především dubohabřinami. Lokalita se rozkládá v prostorném údolí ve výšce 250 metrů n. m. a ještě v době archeologických výzkumů byly na povrchu viditelné stopy po osídlení.

Na zaniklou polohu vesnice upozornil v roce 1968 J. Zadák, který zde prováděl sběry už od roku 1962. V poloze zaniklé vsi byly prováděny sběry s nálezy kalichovitých okrajů, mohli bychom tedy počítat s osídlením už od mladší fáze střední doby hradištní až do vrcholného středověku. Z vrcholného středověku pochází např. zlomky gotických kachlů, část podkovy, železná šipka a zlomek ostruhy, kamenný brousek a fragmenty omítky a prejzu (Vencl – Smetánka 1969, 396-398). Tyto sběry prováděli nejčastěji J. Zadák a S. Vencl, kteří tak činili na celém katastru obce.

Miškovice

V roce 1995 byl v intravilánu obce na Tuhánské ulici proveden řez z důvodu výkopových prací pro kanalizace. Byly odkryty pozůstatky raně středověkého osídlení - tři objekty s nálezy keramických zlomků, které byly datovány do poloviny 10. století³. Lokalita se nachází asi 100 metrů od Červenomlýnského potoka v nadmořské výšce cca 240 metrů.

Sibřina

Na katastru obce, na jejím jihozápadním okraji, proběhla v minulých letech výstavba nových rodinných domů, jejichž stavby si vyžádaly archeologický dohled a následné výzkumy. V roce 2005 byl odkryt středohradištní zahloubený objekt s nálezy keramiky datované do 9. století⁴. Lokalita leží ve výšce cca 291 metrů n. m. Zhruba 600 metrů od této polohy protéká Sibřinský potok.

³ zdroj Archeologická databáze Čech

⁴ zdroj Archeologická databáze Čech

Ojedinělé nálezy

Čakovice

Během sběrů v oblasti Vinořského potoka byly na katastru Čakovic kromě starohradištních střepů nalezeny také středohradištní keramické fragmenty⁵.

5.3 Mladší/pozdní doba hradištní až počátek vrcholného středověku

Výzkumy a ojedinělé nálezy datované do mladší/pozdní doby hradištní a na počátek vrcholného středověku jsem zanesla do mapy (obr. IV).

S růstem středověké Prahy rostlo osídlení i v jejím zázemí. Raně středověká sídliště nebyla ještě kompaktními sídlištními jednotkami. Někde jádro osídlení zůstalo na stejném místě a dalo tak vzniknout pozdější vrcholně středověké vsi. Jinde naopak osídlení zaniklo a do vrcholného středověku nepokračovalo. Z tohoto důvodu jsem osídlení ze závěrečné etapy raného středověku a z období počátku vrcholného středověku nechala ve společné kapitole.

Babice - zaniklá středověká vesnice

Zaniklá středověká ves Babice se nachází na katastru Horních Počernic, v sousedství s Dolními Počernicemi a Hostavicemi (obr. V). Je datovaná do období mezi první polovinou 13. století až do 14. století. Byla zde objevena sídlištní a také výrobní železářská aktivita. Zkoumaná plocha zaniklé vsi se nachází na obou březích potoka Chvalky, který se poté vlévá do Rokytky, v nadmořské výšce cca 230 metrů. Byly prozkoumány celkem tři plochy, na kterých bylo odkryto několik zahloubených objektů - chata s kůlovými jámami, šest hutnických pecí, objevily se pozůstatky zděných objektů. Nalezená keramika pochází z poloviny 13. a 14. století. Kromě keramických střepů byly objeveny tři celé keramické nádoby a na celé ploše se ve velké míře kumulovala železářská struska. Jeden z objektů s výdřevou zřejmě sloužil jako chladicí nádrž, která se používá při železářském výrobním

⁵ zdroj Archeologická databáze Čech

procesu. Z jeho dna byl vyzvednut kus metalického železa a zlomky keramiky datované do 13. století. Dále bylo objeveno šest hutnických pecí (Richterová 1988, 502-508).

Osídlení se ve 13. století rozkládalo na obou březích potoka. Postupně se však přesunulo pouze na jeho pravý břeh, kam pokračovalo až do 16. století. Osídlení na levém břehu zaniká ve 14. století. Na lokalitě byl kromě keramiky nalezen také početný osteologický materiál. V největší míře byly klasicky nalezeny kosti skotu, což ale překvapí je množství kostí koně (23%), což je podle expertízy více než bývá obvyklé na jiných lokalitách. Jedná se o koně drobné rasy, tyto koně byli používáni spíše k tahu. Dále byla nalezena kost patřící oslu, což nám naznačuje, že se místní obyvatelé snad vydávali na vzdálenější cesty a byli tak napojeni na trh. Kromě koster tří psů netvoří kosti kosterní celky (Richterová 1996, 290-291). Babice jsou v písemných pramenech poprvé zmiňovány k roku 1356, kde jsou zmíněny jako tvrz a dvůr u Chval (AČ 26, 1-4).

Toto vesnické osídlení se mohlo rozkládat na mnohem větším prostoru. Z Dolních Počernic pochází doklady osídlení ze stejné doby podél potoka Chvalky v těsné blízkosti objevené zaniklé vsi a je tedy možné je s ní spojit. Blízké je i mladohradištní osídlení z katastru Hostavic, které se nachází na severovýchodním okraji obce a od zaniklé středověké vsi Babice je dělí cca 1 kilometr.

Z Dolních Počernic je toto osídlení zároveň jediným dokladem středověké sídlištní aktivity. Z Horních Počernic, respektive z jejich původně samostatných místních částí Chvaly a Svěpravice, pochází doklady osídlení už od kultury pražského typu. Zatímco o Chvalech se písemné prameny zmiňují už k roku 1088 v souvislosti s vyšehradskou kapitulou, o Dolních Počernicích hovoří až v první polovině 14. století. Taktéž přímo vesnice Babice je zmíněna až v polovině 14. století. Zaniklá ves se nacházela na katastru bývalé samostatné vsi Chvaly (nyní městská část Horních Počernic). Nacházela se však v extravilánu vsi Chvaly, jak je patrné z císařského otisku Stabilního katastru.

Běchovice

V intravilánu obce byla výzkumem zjištěna sídlištní aktivita z mladší doby hradištní, která plynule pokračovala až do pozdního středověku. Výzkum probíhal na Českobrodské ulici, v nejzápadnější části původní vesnické zástavby. Byly objeveny tři zahloubené objekty s nálezy keramiky, bronzové záušnice, fragmenty železa a zvířecích kostí. Sídlištní aktivita z vrcholného středověku zahrnovala odkrytí jednoho zahloubeného objektu a nálezy fragmentů keramiky a mazanice. Odkrytý raně středověký objekt obsahoval ve svrchní části

vadnou keramickou pecní vsázku, spodní část výplně objektu obsahovala běžnou sídlištní keramiku. V objektu byl odkryt také pozůstatek kamenné konstrukce a vedle objektu, na jeho východním okraji, byl objeven pozůstatek kúlové jamky. Jedná se pravděpodobně o okrajovou část polozemnice, jež byla částečně zasypána vadným hrnčířským materiálem (Richterová 1996, 274-278). Lokalita se nachází v blízkosti staršího osídlení kultury pražského typu, asi 500 m od soutoku Rokytky a Říčanského potoka a zhruba 170 m od soutoku Rokytky a Blatovského potoka, který místo nálezu obtéká ve vzdálenosti asi 70 metrů. Lokalita se tedy nacházela na potoční terase ve výšce cca 237 m n. m.

Jak už jsem zmiňovala v předchozí kapitole, byly v Běchovicích, v prostoru bývalé pískovny, objeveny pozůstatky po sídlištní aktivitě kultury pražského typu. Kromě tohoto osídlení zde bylo odkryto také středohradištní pohřebiště, o kterém se zmiňuje následující kapitola. Tato poloha byla navíc zvolena k osídlení už v pravěku. Pískovna se nacházela na jihozápadním okraji obce.

Podle císařského otisku stabilního katastru se Běchovice od poloviny 19. století rozrůstaly především východním a severním směrem, západní okraj obce zůstal v podstatě nezměněný a doložené mladohradištní osídlení se tak nachází v původním jádru Běchovic.

Čakovice

Osídlení z mladší a pozdní doby hradištní až do vrcholného středověku je zde doloženo v prostoru ulic Pod návsi, K návsi a Dr. Marodyho. Tyto ulice uzavírají prostor bývalé Staré návsi a představují tak nejstarší jádro obce. Nachází se v nadmořské výšce 250 metrů. Ve vzdálenosti cca 400 metrů protéká Červenomlýnský potok. Odkryté mladohradištní i pozdější osídlení se tak nacházelo v samotném centru vesnice, tak jak byla zachycena na císařském otisku Stabilního katastru. V roce 2005 zde byl proveden předstihový záchranný archeologický výzkum z důvodu stavby obytných domů a garáží. Na severní straně bývalé návsi byl odkryt částečně podsklepený vrcholně středověký dům s nálezy zlomků keramiky datované do druhé poloviny 13. století. Dále byly nalezeny celé nádoby, pokličky, kvalitně zpracována aquamanile, mazanice, jedna mince, zlomky skleněných čiší a zvířecích kostí. Ve sklepě byly zjištěny pozůstatky po mohutných trámech, tento dům byl tedy patrně patrový. Byly odkryty také raně středověké odpadní jámy s nálezy zlomky keramiky datované do 12. století a celá kostra prasete (Kostka 1997, 186; Kostka 2006, 97-115).

Dolní Počernice

Podél potoka Chvalky na katastru obce byly zjištěny zahloubené objekty s materiálem z první poloviny 13. století a fragmenty zdíva a zahloubené objekty z vrcholného středověku, které byly datovány do 14. -16. století. Tyto objekty by mohly být součástí již dříve objevené zaniklé vsi Babice, která se nachází na katastru Horních Počernic, na hranici s Dolními Počernicemi (Dragoun 2009, 403-485). Lokalita leží v nadmořské výšce 228 metrů.

Dřívější osídlení na katastru obce reprezentuje zahloubená chata s pozůstatkem keramické pece ze střední doby hradištní, která byla objevena u Svěpravického potoka, v těsné blízkosti těchto mladších nálezů.

Horní Počernice

Katastr Horních Počernic je na nálezy raně středověké sídlištní aktivity poměrně bohatý, avšak všechny zjištěné sídlištní pozůstatky se nachází na katastrech dvou původně samostatných vsí Chval a Svěpravic.

V poloze Na Chvalce bylo třemi výzkumy zjištěno sídliště datované do mladší a pozdní doby hradištní. Osídlení se rozkládalo na severním břehu potoka Chvalky, který je přítokem Rokytky. Nejprve bylo osídlení zjištěno J. Justovou povrchovými sběry a poté vertikálním řezem v průkopu pro vodovod. Nalezená keramika byla datovaná od konce 10. do 11. století, mezi okraji byly ale nalezeny i kalichovité okraje (Justová 1972, 570-575). Dále byl P. Sommerem východně od této polohy proveden povrchový sběr a taktéž vertikální řez s nálezy keramiky pražského typu a keramikou mladohradištní, ve které byly zastoupeny také okraje zduřelé a velké vzhůru vytažené (Sommer 1977, 257-258, Klápště – Smetánka – Dragoun 1983, 410-411). Následně byl při jižním okraji tohoto sídliště proveden výzkum pod vedením V. Humla. Bylo objeveno pokračování sídliště s keramikou datovanou do mladší doby hradištní, v jeho blízkosti bylo objeveno i kostrové pohřebiště. Byla zde zjištěna polozemnice, kůlové jamky, zahloubené pícky s keramikou z 12. až 13. století, mezi keramickým materiálem byl zastoupen např. i přeslen. Dále byla odkryta pec, byly objeveny zlomky mazanice, množství železných předmětů (nůž, nůžky, podkova, opasková přezka, zlomek srpu), část bronzového udidla a kostěné šídlo (Huml 1982, 219-222). Lokalita byla umístěna na výhodném místě na mírném svahu, který umožňoval výhled na jih a jihozápad. Na jižním okraji tohoto zachyceného mladohradištního osídlení přechází svah v nevelké údolí, kde se nachází rybník a z něho vytéká menší potůček jihozápadním směrem (Justová

1972, 570). Toto osídlení se nachází na katastru původně samostatné obce Chvaly, v jejím extravilánu.

V místní části Chvaly se nacházela zaniklá středověká ves Babice. Je situována v nejzápadnější části obce, kde bylo výzkumem zjištěno také sídliště z RS1-RS2 se zahloubenými objekty a nálezy keramiky (Vencel - Zadák 1981, 684).

Starší osídlení v poloze Na Chvalce zaujímal kultura pražského typu, stejně staré osídlení bylo odkryto i v poloze Svěpravice. Taktéž Svěpravice představují původně samostatnou ves, která byla později přičleněna k Horním Počernicím.

Ve Svěpravicích byly objeveny kostrové hroby datované do střední doby hradištní, mladohradištní osídlení je pak prokázáno pouze několika fragmenty keramiky nalezené během povrchových sběrů. Poloha Na Chvalce se nachází přibližně 500 metrů od mladšího jádra Chval a asi 800 metrů od jádra Svěpravice. Podle těchto poznatků to vypadá, že hospodářské zázemí raně středověkého osídlení v poloze Na Chvalce se rozdělilo mezi dvě vrcholně středověké vesnice (Klápště – Smetánka – Dragoun 1983, 411).

Hostavice

Na severním okraji obce byl objeven sídlištní areál z poloviny 13. století. Byla odkryta vstupní šíje polozemnice, jež byla zpevněna kameny (přímo v kamenné plentě byl učiněn nález části srpů a bronzové záušnice), dále bylo odkryto množství kůlových jamek s nálezy keramických fragmentů (z okrajů nádob výrazně převažovaly zduřelé okraje), zásobní a odpadní jámy, nálezy keramiky a množství zlomků železa a zvířecích kostí. Nejmladší materiál lze datovat do 14. století, nacházel se nejvíce v západní části plochy (Richterová 1988, 501). Osídlení se nacházelo v těsné blízkosti Rokytky v extravilánu obce v nadmořské výšce 223 metrů.

V jádru vsi byl později proveden vertikální řez, který potvrdil osídlení také ze 13. století. J. Zadák v Hostavicích našel depot středověkých železných srpů/kos.

Královice - hradiště

Rozlehlé dvoudílné hradiště (viz kapitola Centrální místa a jejich zázemí) s mohutnými dvojitými valy se rozkládá na severním okraji obce Královice v meandru Rokytky. Osídlení na královickém hradišti začalo někdy mezi koncem 9. a začátkem 10.

století. Dřevo použité v konstrukci vnitřního valu bylo datováno po roce 918. Život na hradišti trval patrně až do konce 12. či počátku 13. století, poté bylo hradiště opuštěno. Na hradišti stojí kostel sv. Markéty, jeho současné barokní podobě však předcházela gotická stavba a je možné, že byl tento kostel původně románský (Štefan – Hasil 2014, 453-492). V předchozích letech zde prováděla sběry J. Richterová, která shromáždila soubor z poloviny tvořen kalichovitými okraji (Richterová 1997).

Kyje

Doklady mladohradištní aktivity byly získány sondou při západní zdi kostela sv. Bartoloměje⁶. Z katastru obce pochází doklady osídlení i ze závěru raného a počátku vrcholného středověku. Asi 50 metrů severozápadně od kostela sv. Bartoloměje na Krčínově náměstí byla záchranným výzkumem objevena část polozemnice s keramikou z počátku či první poloviny 13. století, avšak vyskytl se zde i jeden derivát kalichovitého okraje. Dále zde byl objeven relikt zdi a sídlištní jámy porušené novověkou zástavbou (Richterová 1996, 299-305). Přimo před kostelem na Prelátské ulici byla odkryta zeď stavěná na hlínu doprovázená keramickým materiálem z první poloviny 13. století. Toto osídlení se nacházelo v intravilánu původní zástavby.

Na severním okraji obce, daleko od původního jádra vesnice zachyceného na císařském otisku stabilního katastru z roku 1841, při Budovatelské ulici, byla objevena zřejmě odpadní jáma se silnou příměsí mazanice a uhlíků a pouze s jedním keramickým zlomkem, kterým byl zduřelý okraj. Na základě nálezu okraje je datovaná do 12. až 13. století (Dragoun 2009, 403-485). Lokalita se nachází v nadmořské výšce 280 metrů.

Dřívější osídlení bylo zjištěno při západní zdi hřbitova u kostela sv. Bartoloměje, které bylo datováno do střední až mladší doby hradištní. Při rekonstrukci fary byla dále zjištěna sídlištní aktivita z 15. století, jedná se o nálezy zahluobených objektů, keramických zlomků a zvířecích kostí⁷.

Centrum v Kyjích představuje kostel sv. Bartoloměje. V této poloze bylo prokázáno i starší osídlení snad už od sklonku střední doby hradištní. Osídlení z katastru Kyjí bylo ale doloženo také na samotném okraji obce, v její severní části směrem k Satalicím. Tato sídlištní aktivita se nacházela zhruba dva kilometry od nejstaršího jádra obce a zhruba stejně daleko od

⁶ zdroj Archeologická databáze Čech

⁷ zdroj Archeologická databáze Čech

jádra Satalic. Na stabilním katastru je v blízkosti patrný pouze shluk usedlostí ležící na katastru Hloubětína. Osídlení v Kyjích je doloženo písemnými prameny až k druhé polovině 13. století.

Litožnice – zaniklá středověká vesnice

Na zaniklou polohu vesnice upozornil v roce 1968 J. Zadák, který zde prováděl sběry už od roku 1962. Sběry poté prováděl také S. Vencel, který odhalil pozůstatky osídlení od střední doby hradištní až do vrcholného středověku. Kromě vrcholně středověké keramiky byly nalezeny také zlomky gotických kachlů, část podkovy, železná šipka a zlomek ostruhy, kamenný brousek a fragmenty omítky a prejzů.

Vesnice se nacházela na katastru vsi Dubeč, v jejím extravilánu, v prostoru směrem k Běchovicím, a ležela v nadmořské výšce 250 metrů. Patřila pod brandýský děkanát a nacházel se zde farní kostel, o kterém existují písemné zprávy. K roku 1358 je zmiňováno působení faráře v Litožnickém kostele (Sommer 1978, 75). Pravděpodobně stál na nejvýraznější terénní vyvýšenině v severní části polohy, u které právě J. Zadák našel již zmiňovanou vrcholně středověkou keramiku a zlomky kachlů (Smetánka - Vencel 1969, 396-398). Následující výzkum pod vedením P. Sommera odhalil základy staveb z lomového kamene a cihel a potvrdil tak sídlištní areál z vrcholného středověku. Protože meliorační rýhy prořaly i prostor hřbitova, byl výzkum proveden i zde. Objevena byla kamenná zeď, která by snad mohla příslušet zaniklému kostelu (Sommer 1978, 75).

První písemná zmínka k Litožnicím se váže k roku 1351. Podle C. Merhouta (Merhout 1902, 70-72) byla však osada již na počátku 16. století zpustlá. Osídlení zde zaniklo snad někdy kolem roku 1489, ovšem kromě kostela, který pravděpodobně fungoval dále.

Stávala zde také tvrz, v jejímž okolí prováděl sběry opět J. Zadák. Z tvrže byly zjištěny zbytky zdiva na čtvercovém půdorysu s rozměrem 6x6 metrů a pozůstatek vodního příkopu, který ji obklopoval. Předpokládaná poloha tvrže však leží na východním okraji zaniklé vesnice, což poloze tvrzi příliš neodpovídá. Vesnice ovšem mohla mít úplně jiný tvar a velikost, než jak se nám dnes jeví. Pozůstatky byly kdysi pravděpodobně viditelné ještě sto metrů od dnešní předpokládané hranice vsi (Sommer 1977, 257).

Vesnice tedy existovala od mladší fáze střední doby hradištní a opuštěna byla někdy ve vrcholném středověku. Tato poloha se přitom nachází v záplavovém území potoka, který ji obklopuje, je proto možné, že osídlení vesnice zaniklo z tohoto důvodu.

S osídlením Litožnice je tedy možné počítat od sklonku střední doby hradištní s pokračováním až do vrcholného středověku. Z katastru Dubče nemáme jiné archeologické důkazy o sídlištní aktivitě. Z místní části Dubeček, z jeho východní části, však pochází doklady o raně středověkém pohřebišti, datovaném do střední doby hradištní. Písemné zprávy se o Dubči zmiňují v roce 1088 v souvislosti s vyšehradskou kapitulou, o Litožnici pocházejí zprávy až z poloviny 14. století.

Radonice

V roce 1994 byla objevena část sídliště z 11. století s nálezem zahloubeného objektu, zřejmě pece, zlomků keramiky a zvířecích kostí. Nález byl učiněn na katastru obce severně od silnice spojující Radonice s Vnoří⁸.

Vnoř - hradiště

Osídlení hradiště je prokázáno od počátku mladší doby hradištní. Vzhledem k nalezeným kalichovitým okrajům je možné, že poloha byla osídlena už od mladší fáze střední doby hradištní. Osídlení pak pokračovalo až do vrcholného středověku. Střed Velkého hradiště se nachází v nadmořské výšce cca 258 metrů.

Hradiště je v literatuře známé již od 19. století. Leží jihovýchodním směrem od obce Vnoř a v jeho blízkosti se nachází dva menší vodní toky. Stejně jako královické hradiště je dvoudílné - skládá se z tzv. Velkého a Malého hradiště. Plocha hradiště je v současnosti zemědělsky využívána. Celou plochu Velkého hradiště obklopuje val, od Malého hradiště, které bylo původně také opevněno, ho odděluje společný příkop. Cesta do prostoru Velkého hradiště vedla branou patrně v severozápadním rohu Malého hradiště (Kudrnáč 1964, 214-219).

Na hradišti zatím nebyl proveden archeologický výzkum a poznatky o osídlení tak pocházejí pouze z povrchových sběrů. Z povrchových sběrů učiněných J. Richterovou v 80. letech 20. století pocházejí nálezy hradištní keramiky - v severní části Velkého hradiště se keramické fragmenty téměř nevyskytovaly, směrem k východu však byly nalezeny kalichovité okraje. V západní a jižní části byla získána keramika především z 12. a 13. století. Ve střední části opět převažovaly kalichovité okraje, vedle toho se zde objevila také vrcholně středověká keramika s četnými zlomky kachlů. Na Malém hradišti bylo nalezených

⁸ zdroj Archeologická databáze Čech

keramických fragmentů mnohem méně, nacházely se především v západní část hradiště (Richterová 1984, 361-367). Raně středověké osídlení pokračovalo až do vrcholného středověku, kdy na místě hradiště vznikla tvrz. Otázkou zůstává, kdy bylo hradiště opevněno a zda bylo opevnění využíváno kontinuálně.

Na hradišti stával kostel, který je naznačen ještě na prvním vojenském mapování, jeho podoba je však neznámá. S přítomností kamenné sakrální stavby by mohl souviset nález podlahové reliéfní dlaždice vyrobené někdy na konci 12. století, která byla nalezena na severovýchodním okraji terénní deprese. Tento terénní útvar je spojován s místem tvrze a dvoru (Daněček - Lutovský 2002, 49). Tvrz byla zřejmě založena v místě už nefungujícího hradiště a využila tak jeho výhodnou polohu. Zhruba ve stejném místě, kde byla nalezena dlaždice (obr. VI), byl nalezen i zlomek opracovaného opukového kvádříku. Toto místo se při opakovaných sběrech vyznačovalo větší koncentrací opukových zlomků, ačkoli přirozeně se opuka ve Víně nevykyskuje. Byla zde také nalezena lidská lebka a podle výpovědi obyvatel Víně byly na hradišti v minulosti lidské ostatky nalézány často. Poloha hřbitova by proto mohla být lokalizovaná do severní části hradiště, odkud pocházejí nálezy kostí a kde se naopak téměř nenachází keramické fragmenty. Poloha pozdější tvrze pak může souviset se stejným místem. Při stavbě tvrze tak mohly být využity kamenné základy kostela (Daněček 2005, 562-566).

Ačkoli představuje hradiště Víně důležitý bod v zázemí Prahy v raném středověku, nebyl zde dosud proveden systematický výzkum. Chronologické informace tak proto máme především z povrchových průzkumů a sběrů prováděných na lokalitě. Počátek raně středověkého osídlení nám můžeme snad hledat v počátku rozšíření keramiky s kalichovitými okraji, které zřejmě představují nejstarší keramický materiál užívaný na hradišti. Do písemných zpráv se hradiště v raném středověku nedostalo, o jeho úloze tak nic nevíme, patrně však mělo správní a hospodářskou funkci. O hradišti je však zmínka v rámci pozdějších písemných pramenů týkajících se sousedních Kbel. Je zde k roku 1542 zmíněna tvrz a dvůr s názvem „Hradiště“ u Kbel. To, že se zpráva ve skutečnosti týká Víně, nám může naznačit záznam z roku 1508, který uvádí Hradisko blíž u Víně (Kudrnáč 1964, 218).

Podíváme-li se na rozmístění všech archeologických nálezů, můžeme tím vysledovat určitý posun v osídlení Velkého hradiště. První stopy osídlení představují kalichovité okraje, tedy podle dnešní datace snad první polovina 10. století, které se koncentrují v severovýchodní a střední části ostrožny. Severní část ostrožny se přitom už v této době vyznačuje řídkostí keramických nálezů, místo toho se zde koncentrují kosterní pozůstatky. Následující osídlení ze 12. až 13. století se soustřeďuje především na západě a jihu hradiska.

Počátek osídlení právě v oblasti severovýchodní části hradiska patrně souvisí s morfologií krajiny. Ve východní části se totiž nacházejí příkré svahy, které zhoršují přístup na ostrožnu, v severovýchodní části cestu zase znesnadňuje přítomnost mokřiny. Ve střední části hradiska nalézáme především vrcholně středověké zlomky. Nález románské dlaždice a opuky v severovýchodní části nám naznačuje přítomnost kostela a snad pozdější tvrze.

Vinoř - vesnice

Z jádra vsi pochází nález jednoho kostrového hrobu z raného středověku s pozůstatky milodarů v podobě vědra, železného nože a skořápky vajíčka. V blízkosti fary ve vesnici byla zachycena část raně středověkého sídliště se zahloubenými objekty a nálezy keramiky. Kostel Povýšení sv. Kříže je původně románská stavba, na základě uměleckého rozboru byl datován do druhé čtvrtiny 12. století. Protože první věrohodná písemná zmínka o Vinoři pochází z roku 1130, datuje A. Merhautová vznik kostela právě před tento rok.

Dále bylo na okraji vesnické zástavby, na Živanické ulici, zachyceno celkem osm objektů ze 13. století. Lokalita se nachází v nadmořské výšce cca 248-250 metrů. Pochází odtud nálezy fragmentů keramických nádob, mazanice, kamenného přeslenu, zlomků strusky a zvířecích kostí. Jeden z objektů se svou výplní jevil jako železářská pec⁹.

Ojedinelé nálezy

Březí

U kostela sv. Bartoloměje, na malé vyvýšenině, byl v roce 1961 proveden povrchový sběr. Nalezené keramické fragmenty byly datovány na sklonek doby hradištní a počátek vrcholného středověku (Kudrnáč 1963, 214).

Kolovraty

V roce 1995 byl proveden povrchový sběr u západní zdi hřbitova, který obklopuje kostel sv. Ondřeje, byly nalezeny 3 zlomky keramiky z přechodu raného a vrcholného středověku. V roce 2001 bylo v průkopu ohradní zdi kostela zjištěno rozsáhlé raně středověké

⁹ zdroj Archeologická databáze Čech

souvrství, bohužel veškerá dokumentace se ztratila během povodně v roce 2002¹⁰. Farní kostel sv. Ondřeje byl původně gotický kostel, nebyl zde však proveden důkladnější stavebně historický ani archeologický výzkum.

¹⁰ zdroj Archeologická databáze Čech

5.4 Hrobové nálezy

Doklady pohřební aktivity pocházejí z několika katastrů, ovšem téměř všechny nálezy pocházejí ze začátku 20. století, případně z konce 19. století, a jejich informační hodnota tedy často není veliká. Hodně z nalezených artefaktů jsou dnes buď ztracené, rozebrané v soukromých sbírkách nebo nedohledatelné v muzeích. Tato kapitola si nenárokují nic jiného než shrnout poznatky o hrobových nálezech z východního okraje Prahy především z publikace J. Slámy (Sláma 1977). V tomto katalogu nashromáždil a shrnul J. Sláma všechny zmínky a poznatky o nálezech buď přímo pohřebišť nebo jednotlivých pohřbů či jen předpokládaných pohřbů z raného středověku ve středních Čechách. Všechny zmínky o pohřební aktivitě z raného středověku jsem zanesla do mapy (obr. VII).

Běchovice

V místě bývalé pískovny, v její severovýchodní části, bylo v roce 1965 až 1967 objeveno několik kostrových hrobů pocházejících ze střední doby hradištní, které však byly ničeny a ani jeden z nich nebyl odborně zkoumán. Jako milodary byly uloženy keramické nádoby, bronzové a měděné záušnice a skleněné korálky. Většina nálezů byla rozebrána (Sláma 1977, 21).

Brázdim

Nový Brázdim – v této části vesnice byl v roce 1964 během zemních prací na návsi nalezen kostrový pohřeb orientovaný východ-západ v poloze na zádech. Nebyly u něj nalezeny žádné milodary, pouze u pravé tváře byla hlína nazelenalá snad po uložené bronzové záušnici. Bližší určení není možné. Přesto tento nález J. Sláma ve svém katalogu eviduje (Sláma 1977, 83).

Starý Brázdim – ke konci 19. století se do sbírky Národního muzea dostala jedna keramická nádoba z už zničeného kostrového hrobu, byla nalezena i jedna esovitá záušnice, která se však ve sbírce muzea nenachází. Bližší údaje k celému nálezu jsou neznámé (Sláma 1977, 154).

Veliký Brázdim – během první světové války byla do sbírky Národního muzea darována jedna keramická nádoba patrně hrobové provenience (Sláma 1977, 171).

Čakovice

V roce 1908 bylo mezi ulicemi Cukrovarská a K Avii objeveno kostrové pohřebiště. Nejméně pět pohřbů bylo zničeno stavebními pracemi, některé nalezené předměty byly rozebrány, některé byly později odevzdány do Národního muzea. Bylo objeveno několik bronzových esovitých záušnic, náhrdelník z mušlí, několik skleněných korálků.

Další kostrový pohřeb byl objeven na jižním okraji obce, kde v roce 1954 provádělo výzkum Národní muzeum z důvodu výstavby stadionu. Jednalo se o ojedinělý nález v natažené poloze na zádech, u kterého se nacházela jedna keramická nádoba (Sláma 1977, 90-91).

Dřevčice

Severovýchodně od obce u silnice spojující Dřevčice s Brandýsem nad Labem bylo v letech 1911 a 1912 náhodně objeveno několik kostrových hrobů s milodary. Nálezy byly učiněny v cihelně, kde práce zničily pravděpodobně rozsáhlé pohřebiště. Z tohoto pohřebiště pochází několik nálezů umístěných v muzeu v Brandýse nad Labem, mezi nimi např. náhrdelníky ze skleněných korálků nazelenalé barvy, hrozníčkovité náušnice, keramické nádoby.

Další pohřebiště se nacházelo severozápadně od obce blízko cesty, která vede ke Svémyslicím. Ve 20. letech 20. století bylo objeveno blíže neurčené množství kostrových pohřbů, bližší údaje k této poloze však chybí (Sláma 1977, 38-39).

Dubeč

Hrobové nálezy pocházejí z místní části Dubeček, z polohy Na skalce. Nálezy jsou dnes nedochované a informace tak již nelze věřit. Pohřebiště bylo datováno do střední doby hradištní (Vencl – Hrdlička 1976, 328).

Hloubětín

Na ulici Poděbradská a Nademlejská bylo nalezeno 11 kostrových hrobů, jako milodary byl nalezen nůž a dvě nádoby (Sláma 1977, 100). V blízkosti se nachází sídlištní aktivita z raného středověku.

Horní Počernice

Kostrové hroby byly nalezeny v místní části Svépravice. Mohly by souviset s mladohradištním osídlením, které se nachází v sousední části Chvaly, ačkoli bezpečně to

prohlásit nelze. Obě polohy dělí pouze zhruba 200 metrů, avšak pohřebiště bylo umístěno na opačné straně terénního hřbetu (Klápště – Smetánka – Dragoun 1983, 411)

Kyje

V blízkosti kostela sv. Bartoloměje bylo sondou kromě jiného objeveno sedm kostrových hrobů z vrcholného středověku souvisejících patrně s kostelním hřbitovem¹¹.

Letňany

Na katastru obce byly objeveny dvě pohřebiště. První se nacházelo severně od ulice Beranových, na místě továrny Avie, přesná lokalizace je ale neznámá. V roce 1941 zde bylo během stavebních činností objeveno celkem 18 hrobů s esovitými záušnicemi, jako milodar byly uloženy také nože. Nálezy se však ve sbírce Národního muzea ztratily a už není možné je identifikovat. Další pohřeb byl objeven v roce 1926 na ulici Beranových, byly u něj objeveny dvě esovité záušnice, které jsou nyní ztracené (Sláma 1977, 109).

Miškovice

Někdy během roku 1923 byl objeven jeden kostrový hrob, ze kterého byla zachráněna jedna keramická nádoba. Bližší údaje jsou neznámé (Sláma 1977, 112).

Radonice

Nález několika kostrových hrobů východně od obce pochází z konce 19. století a byl učiněn při stavbě silnice do Horních Počernic. Jako milodary byly uloženy keramické nádoby s výzdobou v podobě vlnic. Nálezy se nedochovaly (Sláma 1977, 132).

Uhříněves

Ke konci 19. století zde byl objeven kostrový hrob, ve kterém byla objevena bronzová záušnice, která byla později ztracená, dnes už o celém nálezů další informace nemáme (Sláma 1977, 168-169).

Veleň

V roce 1927 bylo na katastru obce objeveno pohřebiště, ze kterého se ve sbírce Národního muzea nachází pouze jedna nádoba (Sláma 1977, 169).

¹¹ zdroj Archeologická databáze Čech

Vinoř

V roce 1923 bylo při hloubení základů stavby zničeno pohřebiště. Byly objeveny čtyři nádoby, které jsou nyní nezvěstné. J. Sláma takový typ nálezu definuje jako nedochované nálezy z hrobů, o kterých existují nejasné zprávy v literatuře.

Dále byl v obci nalezen kostrový hrob, jako milodar bylo uloženo vědro, železný nůž a vajíčko. Tento pohřeb může souviset s blízkou raně středověkou sídlištní aktivitou odhalenou v blízkosti románského kostela.

6. Centrální místa a jejich zázemí

Za centrální místa jsou považovány lokality jako hradiště, sídlištní aglomerace, hrady a ve vrcholném středověku pak tuto roli převzala města. Pojem „centrální místa“ poprvé použil německý geograf Walter Christaller, který studoval sídelní struktury v jižním Německu. Centrální místo podle něj zjednodušeně představovalo osídlené místo, které svému okolí zajišťovalo několik služeb (Mařík 2011, 397).

Všechna tato místa plnila pro své okolí roli jakýchsi středisek, tedy z podstaty věci multifunkčních míst. Smysl každého takového střediska je specifický, může v sobě obsahovat více funkcí (funkcí centrálního charakteru – Christaller později definoval pojem centralismu ne jako geografický termín, ale spíše tím odkazuje na charakter místa, které k sobě svými funkcemi přitahuje okolí). Zřejmě všechna tato místa zastupovala v určité oblasti moc, ale nejpravděpodobnější je skloubení více funkcí dohromady. Jedná se o takové funkce, které ze své podstaty na sebe vážou lidskou přítomnost. Můžou to být tedy funkce obchodní, kultovní, politické, obranné či místa, kde se soustřeďovala specializovaná výroba (Moždioch 1999). Vede se však neustále diskuze nad definicí takového místa, s čímž souvisí i otázka, zda tato místa vznikla v už osídlené oblasti a byla tak výsledkem určitého vývoje osídlení, nebo se v jejich vzniku projevil princip centralismu a osídlení se krystalizovalo až po vzniku těchto lokalit. Problémem je tedy vůbec rozpoznání centrálních lokalit, tedy zda dané místo plnilo centrální funkci ve vztahu ke svému okolí. Oblast, která centrální místo obklopuje, bývá popisována jako okolí, vzdálenější okolí, zázemí, periferie. Za největší míru centrality je považována schopnost daného místa plnit všechny nebo co nejvíce z výše popsaných rolí centrální lokality. K rozpoznání takového místa nám pomůžou písemné prameny (př. zmínky o sakrálních stavbách), archeologické doklady jak v samotném centru, tak v jeho předpokládaném zázemí, toponomastika či kombinace všech pramenů (Moždioch 1999).

Pro poznání centrálního místa je tedy důležité poznání i jeho zázemí, s čímž souvisí další nesnáze. I v této otázce totiž nepanuje shoda, termín „zázemí“ může být chápán různě a kvůli tomu se také může lišit odhad jeho velikosti. Velikost zázemí může být pro každou lokalitu individuální. Např. v otázce velikosti zázemí raně středověké sídlištní aglomerace Valy u Mikulčic se jeví jako ideální odhad rozlohy obdělávané půdy potřebné pro uživení předpokládaných 1000-2000 lidí žijících v centru, což pro tuto lokalitu představuje 7-10 kilometrů. Zázemí muselo být pro chod hradišť klíčové. Nejen k podpoře života nepracující

elity žijící na hradišti, ale už v samotném počátku budování takové stavby, která je náročná nejen na stavební materiál, ale také na pracovní sílu.

Protože v souvislosti s hradišti Královice a Vinoř nejsou naše poznatky tak komplexní jako v případě moravské aglomerace, považovala jsem za vhodné uvažovat o zázemí ve vzdálenosti 5 kilometrů od lokality a v tomto prostoru tak zhodnotit poznatky o osídlení. Tuto vzdálenost je člověk schopen ujít za hodinu a je také považována za hranici pro hospodářsky využívané území v zemědělských společnostech (Kobyliński 1986, 9). Ve vzdálenosti 5 kilometrů od vinořského hradiště se nachází Kbely, Letňany, Čakovice, Třeboradice, Miškovice, Přezletice, Veleň, Podolonka, Radonice, Dřevčice, Popovice, Dehtáry, Jenštejn, Svěmyslice, Satalice, Horní Počernice, Hloubětín. Od královického hradiště jsou 5 kilometrů vzdáleny Stupice, Sibřina, Květnice, Sluštice, Křenice, Radošovice, Nedvězí, Pacov, Kolovraty, Benice, Pitkovice, Petrovice, Uhříněves, Horní Měcholupy, Dubeč, Běchovice, Hájek, Koloděje a Újezd nad Lesy.

Katalog archeologických nálezů pocházejících ze středověku z katastrů vesnic nacházejících se v zázemí obou hradišť je zařazen v samostatné podkapitole Katalogu archeologických akcí a nálezů.

Obě hradiště jsou díky svému umístění dávány do souvislostí s dálkovými trasami – Vinoř leží na trase spojující Prahu s Boleslaví a severovýchodními Čechami, Královice by mohly spojovat Prahu s Kouřimí a dále s východními Čechami.

Hradiště Královice

Poznatky raně středověkého osídlení vyplývající z katalogu lokalit z katastrů obklopujících Královice jsou velmi řídké. Na to poukazoval už J. Kudrnáč (Kudrnáč 1965, 46; a celkově pro osídlení sledované oblasti Kudrnáč 1963, 216, 218), který konstatoval nepočtené osídlení v okolí Královic. Tento stav je dodnes v podstatě nezměněn, nejnověji shrnul poznatky o raně středověkém osídlení Z. Neústupný (Neústupný 2008). Větší koncentraci raně středověkého osídlení tak zaznamenal především severním směrem od hradiště, v oblasti Rokytky a Říčanského potoka, který je jejím přítokem. Jedná se často o ojedinělé nálezy hradištních střepů, které jsou blíže nelokalizované, nebo o nálezy pocházející z povrchových sběrů, které nám nic bližšího o sídelní aktivitě nemůžou říct. To se týká například nálezů pocházejících z katastru Dubče, kde byly v poloze zaniklé vsi Litožnice prováděny povrchové sběry s nálezy mimo jiné okrajů kalichovité profilace. Už o něco větší význam má odkrytí raně středověkého objektu na katastru obce Sibřina, kde byl sondou

v roce 2005 odkryt objekt s nálezy keramiky datované do 9. století. Největší koncentrace osídlení se v předpokládaném zázemí královického hradiště nachází až na katastru obce Běchovice, kde se osídlení koncentrovalo už od časně slovanského období. Z hradištního období tam navíc byly odkryty pohřby, které tak potvrzují dlouhodobé využití místa. Toto osídlení se nachází na samém obvodu uměle vymezeného zázemí. Kostrové pohřby byly pak zaznamenány na katastru Uhříněvsi a Dubečku. Sporadické doklady osídlení tak naznačují, že královické hradiště zřejmě nebylo vybudováno proto, aby mocensky ovládalo své okolí, protože osídlení se kolem něj koncentrovalo až s postupem času. Předpokládá se tedy spíše jeho strategická funkce, což naznačuje i jeho poloha na předpokládané spojnici Praha-Kouřim. Na hradišti stojí kostel sv. Markéty, nejstarší zachované části jsou gotické, ale jeho umístění na hradišti, tedy mimo jádro vsi, naznačuje, že zde kostel stál už v době fungování hradiště, a že je tedy pravděpodobné, že na hradišti byl kostel postaven v období románského slohu. Nedávné výzkumy na předhradí hradiště nově datují počátky jeho osídlení už na rozmezí od konce 9. do konce 2. třetiny 10. století. Výstavba první fáze hradby je na základě dendrochronologického datování určena do doby mezi rokem 918 a koncem 2. třetiny 10. století. Opuštění hradiště se předpokládá v rozmezí 12. či počátku 13. století (Štefan-Hasil 2014, 483). Hradiště tak významnější roli mělo pouze v období raného středověku.

Hradiště Vnoř

Počátek osídlení vnořského hradiště spadá do období okolo druhé poloviny 10. století, osídlení pak pokračuje do vrcholného středověku. Na hradišti však nebyl nikdy proveden řádný výzkum, poznatky tak pocházejí z povrchových sběrů. Na samotném hradišti byl objeven kus reliéfní podlahové dlaždice, která, podle některých badatelů, naznačuje přítomnost románského kostela na hradišti (Daněček - Lutovský 2002, 49). Na okraji Vnoře bylo odkryto osídlení ze 13. století s doklady železářské výroby. Raně středověké osídlení v okolí hradiště dokládají především aglomerace pohřebišť, a to severně a severozápadně od Vnoře směrem k Brandýsu nad Labem, samotné sídlištní nálezy, které by logicky měly být také přítomny, ale zatím chybí. Nálezy větších koncentrací pohřbů z hradištního období pocházejí z katastrů Brázdimi, Dřevčic, Čakovic, Letňan, Miškovic, Radonic, Veleně. Doklady raně středověké sídlištní aktivity severně od Vnoře ale z výzkumů nemáme. Výzkumy přinesly doklady spíše vrcholně středověkého osídlení, či nejdříve z přelomu raného a vrcholného středověku. Například v Čakovicích byly odkryty objekty datované keramikou do druhé poloviny 13. století a odpadní jáma s keramikou ze 12. století. Raně

středověká sídlištní aktivita se ale projevila na jih od vinořského hradiště, v jeho předpokládaném zázemí. Katastry Horních Počernic a zřejmě i Kbel byly osídleny už od časně slovanského období. Vinořské hradiště tak zřejmě bylo postaveno v už osídlené oblasti, nejednalo se ovšem o výrazněji osídlenou oblast. Pokud to však srovnáme s královickým hradištěm, tak byla tato oblast osídlena více, než okolo hradiště v Královicích. Z dalších katastrů jsou pak doklady osídlení obecně z raného středověku.

Hradiště a tzv. přemyslovská doména

Hradiště Královice (a mohlo by i vinořské hradiště), tak nově může být zařazeno do úvah nad tzv. přemyslovskou doménou. Podle teorie J. Slámy je přemyslovská doména nevelký politický útvar – původní knížectví Přemyslovců před nástupem Boleslava I. V době před jeho nástupem jsou Přemyslovci doloženi na Pražském hradě, v Levém Hradci, Budči, Tetíně a Staré Boleslavi. J. Sláma pak vymezuje pět hradišť, která jsou podle něj obvodová a tvoří tak pravidelnou síť okolo Prahy – jsou to hradiště Libušín, Lštění, Mělník, Stará Boleslav a Tetín. Tato hradiště se podle J. Slámy vyznačují několika společnými znaky – leží ve vzdálenosti 26-34 kilometrů od centrálně umístěné Prahy, leží na okraji sídelních enkláv a poblíž nadregionálních cest, jejich založení spadá do doby před zavražděním knížete Václava, tedy před nástupem Boleslava I., a uvnitř území, které vymezují, se nachází nejstarší české kostely. Vytvoření domény pak dává na přelom 9. a 10. století. Nověji se k přemyslovské doméně v pojetí J. Slámy vyjádřil L. Varadzin (Varadzin 2010). Ten uvádí několik důvodů, proč už není možné, díky novým poznatkům týkajících se opevnění hradišť, uvažovat nad přemyslovskou doménou tak, jak ji nastínil J. Sláma. Postupné budování hradišť, i těch obvodových, naznačuje, že obvod tohoto území nebyl pevně stanoven. Předpoklad, že se obvodové hrady nachází ve stejné vzdálenosti od centra a že byly vybudovány během vlády jednoho panovníka je tedy jen domněnka. Nastoupení knížete Boleslava I. a jeho expanze mimo původní území Přemyslovců mělo mít za následek úpadek některých hradů – Přemyslovci přesídlili na Pražský hrad. Nové poznatky např. z Budče (Bartošková 2011) však ukazují, že se za vlády Boleslava I. na Budči odehrálo několik významných událostí a začala nová etapa, význam budečského hradiště tedy neupadl.

Hradiště Královice i Vinoř jsou dvoudílná, rozsáhlá hradiště, které se nachází na východním okraji Prahy, obě vybudována na rozsáhlých ostrožnách. Královické hradiště má rozlohu 7,2 ha a vinořské hradiště se svou rozlohou 4,6 ha je zhruba o polovinu menší (Štefan-Hasil 2014, 483). Nápadná je však absence písemných zpráv v dobových pramenech -

ta byla dávána do souvislosti s jejich, pravděpodobně, menším významem. Zamlčení v písemných pramenech mohlo být způsobeno několika faktory. Mohlo to znamenat, že hradiště hrály malou úlohu v pozdější administrativní a ekonomické sféře, nebo nebyly zmíněny proto, že se k ani jednomu hradišti nevztahuje žádná přemyslovská legenda nebo událost spojená s působením nějakého světce. Písemné prameny byly v období raného středověku specifické povahy, proto absence zmínek o obou hradištích nemusí naznačovat jejich menší význam. Například královické hradiště se svými mohutnými valy a velkou rozlohou naznačuje, že hrálo důležitou roli, a to pravděpodobně v rovině strategické. Jeho vybudování byl zajisté náročný počín také z organizačního hlediska. Naznačuje to přítomnost opuky v předpokládané čelní kamenné plentě vnějšího opevnění. Opuka se v okolí Královic nenachází a její nejbližší zdroje se nachází ve vzdálenosti 9, 5 kilometrů od Královic (Štefan-Hasil 2014, 486). Poměrně pozdní vznik obou hradišť ve srovnání s ostatními hradišti tzv. přemyslovské domény, i krátké trvání některých jiných hradišť naznačuje, že tato náročná výstavba měla zjevně smysl jen v určitém období a její význam nám tak dnes uniká.

7. Románské památky

Kostel sv. Bartoloměje v Kyjích

Můžeme předpokládat, že kostel byl přímou součástí biskupova dvora. Přímé důkazy nám ale chybí. Jako dvůr, *curtis*, (toto označení se v písemných pramenech objevuje až od 14./15. století) označujeme místo, které mělo charakter sídelní, hospodářský, správní a obranný (Klápště 2012, 95). Mohl být obehnaný ploty či palisádami, které ovšem po svém zániku nezanechaly žádné stopy. Ani Kyje nejsou výjimkou a doklady nějaké nadzemní obytné stavby, která by měla souvislost se dvorem biskupa, nám chybí. Kostel sv. Bartoloměje stojí na mírném návrší a už jeho poloha mu tedy určuje dominantní postavení. Kdyby byl obehnaný fortifikačními prvky, tak by mu jeho poloha poskytovala i určitou strategickou výhodu. Žádné pozůstatky jakéhokoli druhu fortifikace však zatím objeveny nebyly. Samotná podoba kostela nám ukazuje, že tato sakrální stavba představovala důležité místo nejen v duchovním životě, ale především poskytovala ochranou a obranou funkci ve chvílích nebezpečí. Kostel sám o sobě lze tedy považovat za fortifikační prvek.

Kostel je postaven z pískovce kvádřikovou technikou. Původní románské podobě kostela náleží obdélná loď a užší čtvercový chór, původní vstup do kostela byl uprostřed severní zdi lodi. Loď je na západě převýšená stejně širokou, mohutnou věží. Na jižní straně lodi a v ose chóru se zachovaly půlkruhově ukončená okýnka. Na západní straně věže je v prvním patře zachován obrys půlkruhově ukončeného portálu, ten je nyní zazděn. V chóru byla použita křížová klenba a s lodí je spojen třikrát odstupněným triumfálním obloukem. Loď je klenuta dvěma křížovými klenbami. Uvnitř severní a jižní zdi lodi jsou vyhloubeny chodby, které vedly do pater mohutné věže. Do jižní chodby se vstupovalo portálem z jihovýchodního rohu lodi, směrem k západu chodba po schodech stoupala a na západní straně se vchodem otevírala do prvního patra. Dále chodba stoupala do jihozápadního koutu věže, kde se zalamovala na západ a pokračovala do dalšího patra. Druhé patro bylo opatřeno stropem, bylo možné z něj vystoupat ještě do prostoru pod střechou lodi. Podobná chodba byla vybudována i v severní zdi, kde ale byla porušena výklenkem a pak částečně zazděna. Chodby a schodiště ve zdech byly osvětlovány menšími okénky. Z lodi do přízemí věže se dalo vstoupit krátkou chodbičkou v síle zdi. Prostor v přízemí věže nebyl původně přístupný zvenčí. V prvním patře se nacházela tribuna, která byla přímo přístupná zvenčí od západu už zmíněným půlkruhově ukončeným portálkem, který je nyní zazděn. Portálek vedl do

chodbičky v západní zdi věže a nacházel se na rozhraní schodů, které vedly na jedné straně dolů do lodi a na straně druhé stoupaly do druhého patra věže. Před portálem se dochovaly dvě kamenné konzole, je pravděpodobné, že původně nesly dřevěný most či jinou lehčí dřevěnou konstrukci při západní zdi věže. Na tribunu bylo ale možné dostat se také pomocí schodiště vybudovaného v síle zdiva lodi (Merhautová 1971, 150-152).

Nejen situování kostela na mírné návrší, ale také mohutná věž a chodbičky ve zdi svědčí o jeho útočištné povaze. Další architektonické uspořádání uvnitř naznačuje, že kostel byl postaven tak, aby ochránil obyvatelstvo předpokládaného dvorce nebo další obyvatele žijící v blízkém okolí. Chodbičkami propojené prostory kostela se daly uzavírat systémem dveří a fungovat tak jako samostatné útočiště. Chodba, která vedla z lodi do podvěžního prostoru, se dala proti lodi uzavřít dveřmi. Další chodba, která kolem tribuny vedla do druhého patra věže, byla také uzavíratelná proti lodi, čili v případě potřeby bylo možné uzavřít chodbu a odříznout tak loď od horní části kostela. Také tribuna byla uzavíratelná proti chodbičce dveřmi se závorou. Venkovní portálek, který byl chodbičkou spojen s tribunou, tak zajišťoval i zvenčí přímý vstup do horních pater věže, které byly v případě potřeby nejvhodnějším místem, kde přečkat útok. Je to nejvýše položená prostora, od spodních částí kostela oddělena kamennou klenbou (Prix – Všetečková 1993, 241).

Otázkou nadále zůstává zakladatel, čili fundátor kostela. V roce 1989 byl už kdysi objevený nápis v kostele znovu restaurátorsky odkryt. Tento nápis, který je doprovázen monumentální malbou biskupa, pochází zřejmě z první poloviny 14. století. Protože nápis jako fundátora zmiňuje blíže neurčeného pražského biskupa Jana, bral se v potaz za zakladatele kostela někdo ze tří biskupů Janů – Jan I., II. nebo III. Podle nejnovější syntézy o kostele (Prix – Všetečková 1993) je ale možné, že zde slovo fundátor (*fundator*) neznamena zakladatel, ale je zde tento termín použit v širším slova smyslu jako dobrodinec. V té době, kdy nápis vznikl, byl totiž biskupem také Jan IV. z Dražic (biskupem byl v letech 1301-1343), který se intenzivně staral o zanedbané biskupské majetky – opravoval tvrze, dvory a stavěl a opravoval biskupské kostely. Nápis se tak nemusí vztahovat k zakladateli kostela, ale k osobě, která ho nechala opravit. Někdy po roce 1344 byla malba seškrabána a byl přes ní namalován arcibiskup Arnošt z Pardubic.

Podle slohové analýzy, která vzala v potaz jak půdorysné porovnání, tak porovnání architektonických prvků v interiéru kostela s ostatními románskými kostely v Čechách, je datován vznik kostela do samotného závěru románského slohu, do pokročilé druhé čtvrtiny až poloviny 13. století. Uspokojivý vzor však pro dispozici kostela v Čechách ani v sousedních oblastech není, je tak možné, že se jedná o osobitou variantu dřívějších staveb, která v sobě

prostě spojila všechny nároky, které na její podobu stavebník měl (Prix – Všetečková 1993, 240).

Kostel Povýšení sv. Kříže ve Vinoři

Také kostel ve Vinoři, snad původně podélný, je románského původu. Jako jediným pozůstatkem původní románské podoby se dnes zachovala pouze věž kostela, v níž byla použita kvádřiková technika. Na východní straně věže se zachoval obrys trojitého okna a pod ním portál, kterým se původně zřejmě vstupovalo na tribunu v prvním patře. První písemná zmínka o Vinoři pochází z roku 1130. A. Merhautová tedy na základě uměleckého rozboru datuje vznik kostela do druhé čtvrtiny 12. století. Kvůli písemné zmínce pak upřesňuje jeho vznik právě před rokem 1130 (Merhautová 1971, 352, Merhautová-Třeštík 1984, 145).

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Dolních Počernicích

Jedná se o jednolodní obdélný kostel s hranolovou věží na západní straně, která byla ale přistavena až v pozdní gotice. Podélná loď je půlkruhovým vítězným obloukem spojena s pravoúhlým presbytářem, kde se ve východní stěně dochovalo úzké okénko. Pro podobu kostela s kostelem sv. Bartoloměje v Kyjích ho B. Nechvátal a F. Kašička datují na konec 12. či počátek 13. století (Kašička – Nechvátal 1975, 173-185).

7.2 Problematika tribunových kostelů a určení sídla vrchnosti

Kostel sv. Bartoloměje je tribunový (nazývaný též emporový) kostel. Všeobecně se přijímá názor, že tribuny sloužily jako oddělený, vyvýšený prostor pro panstvo. Význam tribun v kostelech dosud ale není úplně ujasněn a to hlavně proto, že v okolí kostelů nebyly nacházeny přesvědčivé důkazy o přítomnosti sídla šlechty. Podle bádání Vojtěcha Birnbauma je právě vyvýšená tribuna, jakožto čestné místo, dokladem přítomnosti šlechty. U většiny tribunových kostelů je možné pozorovat druhý vchod, který pravděpodobně sloužil panstvu, aby nemuselo procházet mezi prostými lidmi. Tyto druhé portály jsou často nalézány ve vyvýšeném patře a vedly tak přímo na tribunu. Předpokládá se tedy, že sídlo šlechty stálo v těsné blízkosti kostela a s kostelem bylo spojeno nějakou komunikací, zřejmě dřevěným

mostem (Pauk 2000, 38). Vojtěch Birnbaum například existenci dřevěného mostu v případě kostela v Kyjích odmítl, protože na tribunu je možné se dostat z prostoru lodi a to schodištěm v síle zdiva. Zachované dva kamenné krakorce (konzoly) ale vypovídají o tom, že před portálem, který se nachází v patře věže, nějaká konstrukce byla. A pokud přijmeme fakt, že tribuna sloužila šlechtě, aby se mohla nerušeně a pohodlně zúčastnit mše, pak je těžko představitelné, že by pro tento účel využívala úzké schodiště ve zdi. V poslední době jsou někteří badatelé skeptičtí, co se týče umístění sídla v těsné blízkosti kostela. Poukazují na skutečnost, že se v okolí kostela nacházel hřbitov.

Původní spojení kostela sv. Bartoloměje v Kyjích s okolním prostředím bylo změněno ve chvíli, kdy byla ke kostelu přistavěna sakristie, která tak zakryla původní portál do kostela. Ten byl přebudován a nyní sloužil pro vstup z lodi do sakristie (Prix – Všetečková 1993, 235). Do prostoru pod věží se nyní dalo vstoupit přímo z lodi a tak mohl být nový vstup vybudován v západní stěně kostela. Tím bylo změněno komunikační schéma kostela a okolí, které muselo reagovat na určitý stav věcí. Tuto změnu mohl podle D. Prixe (Prix – Všetečková 1993) představovat postupný zánik biskupova dvora. Fara během husitských válek nebyla obsazena a to až do roku 1570, během těchto let pravděpodobně zpustl i předpokládaný biskupův dvůr.

Podobný kostel představuje např. kostel sv. Jakuba Většího ve Vrutku (okres Louny). Jedná se také o tribunový kostel s mohutnou hranolovou věží, v jehož zdech se nachází síť chodeb sloužící pro lid ve chvílích napadení. U chrámové apsidy byl menší sondou zachycen hrob datovaný na přelom 12. a 13. století. U západní věže, ve straně obrácené k severu, byl vybudován portál, který vedl přímo do věže a na tribunu. Ten zřejmě sloužil přístupu šlechty. V severozápadním okolí kostela byla provedená sondáž, která ve vzdálenosti zhruba 6 metrů od kostela odkryla pozůstatky zahloubené rozměrné stavby. V zásypu stavební jámy byla objevena keramika 13. století. Předpokládá se, že tato stavba měla souvislost se dvorcem (Klápště 2012, 106-107).

U kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci (okres Domažlice) byla odkryta podobná situace. Z románské podoby se dochovalo přízemí věže a části západní stěny. Původní románská loď byla v polovině 14. století přestavěna. U jižní stěny věže a západní stěny kostela byla odkryta obdélná stavba, podle nálezů kuchyňské keramiky interpretována jako obytná a datována zatím obecně do průběhu 13. století. Svou polohou korespondovala s portálem umístěným v patře západní stěny kostela. Vzhledem ke struktuře zdiva, která byla

shodná s kostelem, ke sklonu základů a k návaznosti na portál v kostele, byla tato stavba postavena zřejmě nedlouho po vzniku kostela (Čechura 2012, 529-538).

Dokladů staveb v okolí románských kostelů tedy postupně přibývá a časem se pravděpodobně potvrdí předpoklad, že byly tyto kostely přímou součástí panského dvora.

7.3 Přítomnost církve a sakrálních staveb

Písemné prameny se většinou dotýkají církevní organizace. Skoro celé území má venkovský ráz, kostely byly nejprve součástí hradisek, teprve od konce 11. a začátku 12. století došlo ke změně. Na území Prahy bylo založeno 27 nových klášterů z velké části fundovaných šlechtici, v tomto období tedy vznikají šlechtické kostely i na venkovských sídlištích (Sommer 1990, 84; Merhautová - Třeštík 1984, 109). Na sledovaném území se rozkládají rozsáhlejší církevní enklávy, jak nás informují zmínky v písemných pramenech. Většina vesnic je tak v majetku církve, teprve až od 13. a 14. století postupně některé přechází do majetku světských osob, které často přebírají i patronát nad kostelem. Tak např. první písemná zmínka o kostele v Dubečku se datuje právě k roku, kdy se pražští měšťané stávají patrony kostela.

Na daném území se nachází tři románské kostely. Je to kostel Povýšení sv. Kříže ve VINOŘI, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Dolních Počernicích a kostel sv. Bartoloměje v KYJÍCH (Neústupný 1999, 151-156). Podélnému kostelu z VINOŘE zůstala z jeho románské podoby hranolová věž (Merhautová - Třeštík 1984, 145). Románský kostel v KYJÍCH, podélného jednodílného půdorysu, vznikl zřejmě z potřeby spojit kostel a opevněné sídlo správce biskupského statku. Mohutná obranná věž tohoto tribunového kostelíku zabírala celou šířku jeho lodi. V tloušťce zdi mezi tribunou a lodí a mezi tribunou a patrem věže bylo umístěno schodiště (Merhautová - Třeštík 1984, 259).

Ovšem vyvstává zde problém ohledně možnosti datování těchto kostelů. Většina kostelů je datována na základě umělecko-historické analýzy, o některých se zmiňují i písemné prameny. Tyto jednodílné románské kostelíky svou podobu příliš neměnily, nepodléhaly výraznějším architektonickým podnětům, proto mohou některé z nich pocházet i z konce používání románského slohu (Neústupný 1999, 155). Např. kostel Nanebevzetí Panny Marie v Dolních Počernicích je v pramenech poprvé zmiňován až ve 14. století, z jeho původní románské podoby se zachovalo pouze okénko. Také kostel sv. Bartoloměje v Kyjích je poprvé zmíněn až ve 14. století. Proto je obtížné snažit se vystihnout vztah osídlení

k církevním stavbám, pokud si nemůžeme být jisti jejich vznikem. Každého venkovského kostelíku se navíc týká možnost, že před nám známou podobou zde mohl stát nějaký, nám neznámý předchůdce.

Majetek církve zde v raném středověku v největším rozsahu zastupuje Vyšehradská kapitula, která ve své zřizovací listině obdržela pozemky ve Chvalech (dnes místní část Horních Počernic), Dubči, a Vinoři. K roku 1130 je zmíněn také její majetek ve Kbelech a v roce 1313 v Hájků. Na počátku 13. století je Hloubětín nejprve majetkem Řádu německých rytířů, poté se stává majetkem Křižovníků s červenou hvězdou. Uhříněves je v první polovině 13. století majetkem kláštera sv. Jiří na Pražském hradě. Kyje ke konci 13. století patří přímo biskupovi. Pod Kyje spadají i Štěrboholy, které jsou ve 14. století zmíněny také jako majetek biskupa.

V jižní části území se sakrální stavby vyskytují řidčeji, známe odsud pouze kostel z Královic nebo z Uhříněvsi. To zajisté souvisí i s řidším osídlením v jižní části dané oblasti. Barokní podoba kostela sv. Markéty v Královicích si ze své gotické podoby zachovala pouze jedno drobné, úzké okénko. Předpokládá se románský předchůdce tohoto kostela (Štefan – Hasil 2014). Středověká podoba kostela v Uhříněvsi není známa, v roce 1312 ho však po zrušení templářského řádu dostali do majetku johanité (Sommer 1990, 89).

Na přelomu 13. a 14. století byla Pražská diecéze v souvislosti s vytvářením farní sítě rozdělena na děkanáty. Ve vrcholném středověku nám pro dané území vyplývají dvě hlavní správní složky, jež spadají pod Pražskou diecézi - je to brandýský děkanát, který na jihu sousedí s říčanským děkanátem. Pod brandýský děkanát spadalo 24 farností, mezi nimi farní kostel ve Vinoři, Hloubětíně, Dolních Počernicích a Kyjích a také farní kostel v dnes už zaniklé vsi Litožnice. Říčanský děkanát měl 31 farností, patřily tam farnosti v Královicích, Uhříněvsi a v Dubečku.

8. Železářská výroba na východním okraji Prahy

Výroba a zpracování železa patří k takové skupině řemeslných odvětví, která nám může podat zprávu o sociální a ekonomické stránce raně středověkého sídlení a doplnit tak údaje o proměnách a vývoji dané společnosti. V tomto ohledu se v raném středověku právě nejvíce projevila činnost spojená s hutníky a kováři. Setkáváme se situacemi dokládajícími řemeslné aktivity a další zpracování železa nejen v místě sídliště, ale mnohem častěji nacházíme železářská pracoviště mimo sídlištní situaci v samostatném vyhraněném areálu a u surovinového zdroje (Havrda - Podliska - Zavřel 2001, 105). Ačkoli byla hutnická činnost na našem území známá více než tisíc let, přichází Slované s novým typem železářských pecí. První hutnické pece jsou doloženy od 8. století (Souchopová 1995, 77). Jedná se o pec vtesanou do země s dlouhým hrudním tunelem, která je stavěná vždy v bateriích s až 25 jednotkami. Důležitým konstrukčním prvkem byla podkovovitá dutina v zadní stěně šachty, která spolu se sklonem násypné části umožňovala přímou výrobu železa v peci. Eponymní lokalitu představují Želechovice na Moravě (Souchopová 2003, 4). Železná ruda se v té době buď získávala z povrchu země, nebo, což bylo pravděpodobně nejobvyklejší, dolováním v nehlubokých dolech. Hlubinné dolování se objevuje až ve 13. století, kdy se s nástupem mincovnictví začíná těžit zlato a stříbro.

Počátky zpracování a výroby železa v Praze v období raného středověku nacházíme na Malé Straně. Zde se železářská činnost soustřeďovala do okrajových míst na svazích Petřína a Hradčan. Nejvíce archeologických dokladů samozřejmě pochází ze samotného jádra raně středověké Prahy. Další doklady železářských aktivit pocházejí ze Starého a Nového Města. Na počátku 11. století postupně přechází výrobní a zpracovatelská činnost z Malé Strany na pravý břeh Vltavy, což pravděpodobně souvisí s výstavbou Vyšehradu (Klápště 2012, 332).

Pro provoz hutnických a kovářských dílen je potřeba blízkost surovinového zdroje, také blízkost lesa pro výrobu dřevěného uhlí a v neposlední řadě je to přístup k vodě. Z nálezů vypovídajících o proběhlé železářské aktivitě můžeme jmenovat pece (projevující se jako jámy s propálenými stěnami), nálezy strusky, železné rudy nebo např. fragmenty keramických dyzen (Klápště 2012, 336-337).

8.1 Surovinové zdroje v Praze a okolí

Na území Prahy se nachází několik významných ložisek železných rud, avšak většina z nich leží spíše v západní či severní části Prahy, případně několik důležitých rudních čoček se nachází i v jádru města. Dokladů výskytu železné rudy z prostoru na východ od Prahy není mnoho, a pokud jsou, tak se jedná spíše o malé čočky rudy nebo nekvalitní ložiska.

Z hlediska rudních ložisek je možné v Čechách vydělit několik rudních obvodů, z nichž se mohla dobývat železná ruda. Nejdůležitější z těchto rudních obvodů je obvod barrandiensko-železnohorský. Raně středověcí železáři používali zřejmě rudy tří skupin, z nichž nejvýznamnější jsou ordovické sedimentární rudy českého barrandienu, dále křídové železné rudy a kvartérní rudy pramenné a bahenní.

Četná ložiska rudy, která jsou vázaná na ordovické sedimenty barrandienu, se nachází v pásu mezi Plzní a Úvaly. V rámci ordovických sedimentů jsou známy čtyři rudní obzory a několik méně významných rudních poloh (jedná se o lokální rudní obzory s malým horizontálním rozptýlením). Do rudního obzoru klabavsko-oseckého patří východní okraj Klánovického lesa s vesnicí Úvaly. Jedná se o nejvýchodnější ložisko sedimentárních železných rud barrandienského ordoviku, odkud se v 19. století dobýval celistvý krevel. V západní části Klánovického lesa, v okolí Újezdu nad lesy, se nachází i malé ložisko hematitu se sideritem (Kovanda 2001, 116).

Významným rudním obzorem je i nučický obzor. Tvoří ho tři samostatné čočky, z nichž nejvýznamnější je čočka nučická rozprostírající se jihovýchodně od Prahy. Eponymní lokalita Nučice se nachází na svrchnoordovických usazeninách v okrese Praha-západ. Tento nučický obzor zasahuje až do oblasti kolem Víně. V podloží poloh železných rud se nachází hlízy fosfátů železa, a to světle hnědožlutý destinezit, který je tvořený mikroskopickými krystalky, a cihlově červený delvauxit. Právě výskyt těchto dvou nerostů byl v menší míře prokázán i ve Víně. Výskyt delvauxitu byl zjištěn i na třetím nádvoří Pražského hradu a ve Vysočanech, které ve světovém měřítku představují jednu z nejvýznamnějších lokalit výskytu delvauxitu.

Železem bohaté pelokarbonáty s konkréciemi fosforitu a pyritu se nachází také v Běhovicích v okrese Praha-východ (Kovanda 2001, 117-120).

Mezi méně bohaté rudní obzory s chudými železnými rudami patří karlický rudní obzor, na němž se rozkládají např. Dolní Počernice, Běchovice či Hloubětín (Havrda - Podliska - Zavřel 2001, 92- 94). Tento rudní obzor je sice prostorově velký, ale s malou mocností a tak z praktického využití nemá žádný význam. Z Hloubětína máme sice doklady už z doby železné, byly objeveny pece na hutnění železa, ale to se ruda sbírala z povrchu země v podobě

slepenců a navíc zde mohla být pouze zpracovávána. Menší železná čočka leží i v západní části Úval (Kovanda 2001, 117-120).

Předpokládám, že nejdůležitějším kritériem pro vystavění hutnického areálu byl pro středověké hutníky nález a dostupnost ložiska železné rudy. Další důležité části celého procesu, jako je blízkost vody, dřeva apod., jsou na druhém místě. Logická úvaha je, že na místě nálezů železné rudy ji i zpracovávali a nepřenášeli ji jinam, pokud by to nebylo vyloženě nutné (například kvůli nehostinným podmínkám v místě výskytu rudy apod.). Ve srovnání s centrem Prahy se v její východní části nalézají méně bohatá ložiska železných rud, což odpovídá malému výskytu dokladů zpracování železa. Zpracování rudy se tak v souvislosti s ložisky, která ještě nejsou vytěžena a jsou zachytitelná, dá předpokládat v okolí Újezdu nad Lesy, Vinoře a v Běchovicích. Středověká hutnická technologie však nepotřebovala velká ložiska rudy. Předpokládá se, že pro středověké hutnictví stačila malá ložiska, která mohla být vytěžena už během středověku a nyní proto nemusí být vůbec zachytitelná (Havrda - Podliska - Zavřel 2001, 92).

8.2 Nálezy s doklady zpracování železa

Praha-Horní Počernice - Babice

Jako jeden z mála dokladů zpracování železa přímo z východního okraje Prahy jsem zjistila nález na katastru Horních Počernic z výzkumu J. Richterové. Jedná se o lokalitu v místní části Chvaly, kde byla objevena zaniklá středověká ves Babice. Bylo zde objeveno šest pecí, v jejichž okolí se nacházely četné doklady železářské strusky a úlomky rudy, ovšem dochovaných železných předmětů zde bylo nalezeno minimum - pouze sedm úlomků železa a jeden železný předmět, který byl už téměř celý zkorodovaný (Richterová 1991, 170). Záchranný výzkum zde probíhal v 80. letech 20. století a zjistil pozůstatky sídliště z přelomu raného a vrcholného středověku. Středověké osídlení se nacházelo po obou březích potoka, výzkum ale probíhal ve větší míře v podstatě jen na jeho levém břehu, protože na pravém břehu byl znemožněn včas neohlášenou skrývkou. Sídliště leželo v rovinatém terénu, v širokém údolí na břehu jednoho z přítoků Rokytky.

Pece se nacházely přímo na břehu potoka Chvalky, byly umístěny v ose podél vodoteče, orientovány byly ve směru V-Z. Tyto pece byly jednokomorové a pět z nich bylo zahloubeno. Nálezy železářských strusek umožnily rozbor obsaženého železa, které pochází ze

sedimentárních ordovických rud, které pravděpodobně patří k nučickému rudnímu obzoru. Srovnáním vrstev z pecí byla potvrzena jejich současnost. Odkrytá plocha nicméně zřejmě patří spíše k periférii vlastního výrobního procesu i celé lokality.

Pouze pec číslo 1 nebyla zahloubená, svými vnějšími rozměry 250x140 cm však představovala největší pec na lokalitě. Nález se jevil jako mazanicová kra se zbytky kupole, na kterých byly pozorovatelné otisky proutěné konstrukce. U pece č. 2 nebylo možné s jistotou rozhodnout, zda se jedná o pozůstatek železářské pece či nějaké menší pícky nebo dokonce ohniště. Jedná se totiž o velmi malý fragment, jehož dno tvořila 12 cm silná propálená vrstva. Ve výplni byly nalezeny uhlíky a tento objekt byl zahlouben 23 cm do země. Původně byl tento nález vyhodnocen jako ohniště, avšak poté s přihlédnutím k dalším nálezům byl přehodnocen jako pozůstatek malé pece nebo okrajová část pece. Pokud by se tedy jednalo o pec, nebyla by orientovaná jako ostatní ve směru V-Z, ale ve směru S-J (Richterová 1991, 163).

Pec číslo 3 měla zachované rozměry 180x80 cm a zahloubená byla 25 cm do země. Osově byla postavena SV-JV, stejně jako pec číslo 5. Pec číslo 4, se svými rozměry 125x80 cm, byla zahloubena 35 cm. Nacházela se v superpozici staršího objektu. Byla z jedné třetiny zahloubena do horních vrstev zásypu velké sídlištní jámy. Zásyp pece byl tvořen jak vrstvou s uhlíky, tak s kameny a keramikou ze 13. století. Pec č. 5 měla podobné rozměry (130x80 cm), byla obdélného tvaru, zahloubená 30 cm, její osa procházela mírně šikmo (JZ-SV). Nacházela se vedle pece č. 3 a svou orientací se tak vymezovaly vůči zbývajícím pecím. Výmaz byl tvořen opět červeně propáleným jílem s uhlíky. Jižní okraj byl o 10 cm nižší než severní, zřejmě proto, aby byla zachována rovina. Pravidelný obdélníkový tvar měla pec č. 6 s rozměry 135x90 cm a zahloubením 27 cm, jejíž jihovýchodní roh byl narušen okrajem hlubší jámy. Zároveň byla pec ve svém severovýchodním rohu narušena postavením kůlu s obložením z kamenů pocházejícího z mladšího horizontu (Richterová 1991, 163-164).

Kromě těchto pecí zde byl odkryt také objekt s kamennou korunou a spodní roubenou výdřevou, který byl zpočátku považovaný za studnu. Další výzkum ale ukázal, že se jedná spíše o nádrž, která se používala ke chlazení při železářském výrobním procesu. Ze dna objektu byl vyzvednut kus metalického železa a zlomky keramiky ze 13. století

Důvodem nezachování téměř žádných železných předmětů na lokalitě může být blízká přítomnost potoka a tudíž vysoká hladina spodní vody. Struska se zachovala patrně díky převaze zbytkových složek, které tolik nepodléhají působení vody. V blízkých Hostavicích, kde raně a vrcholně středověké sídliště leží vzdáleno od potoka zhruba 40 m, se naopak železných předmětů zachovalo mnohonásobně více.

Jediným materiálem, který nám dovoluje interpretovat pece jako železářské, je struska, protože samotných železných výrobků se zde dochovalo velmi málo a v podstatě nic nám nesdělují. Veškerá struska, která byla na místě nalezena, byla poslána k expertíze. Největší bochník strusky vážil něco málo přes 7 kg a obsahoval přes 55 % železa. Převažující železnou složkou ve všech vzorcích byl wüstit. Železná vsázka byla poměrně dokonale přetavena. Důležitým faktorem, který analýza prokázala, byl shodný charakter každého ze vzorků, čímž se nám potvrzuje železářská hutní výroba na lokalitě. Charakter pecí však není tak zřejmý a J. Richterová se domnívá, že tyto pece patří spíše k přípravné fázi výroby železa, protože vsádkový materiál vyžadoval úpravy a specifický postup, kterému právě měly sloužit tyto pecní objekty.

Z chemické analýzy vyplynulo, že ruda byla svým obsahem blízká ordovickým sedimentárním rudám pocházejícím buď z karlického nebo nučického rudního obzoru (nebo jeho ekvivalentu). Karlický rudní obzor se nachází nejbližší směrem na jih od Horních Počernic a to na katastru Dolních Počernic, v jejich severní části (z Dolních Počernic však žádné doklady o zpracování železa nejsou). Blízko lokality se také nachází vinické souvrství, na jehož bázi bývá vázán ekvivalent nučického rudního obzoru. Na lokalitě také vystupují druhohorní usazeniny křídly, na jejichž bázi se, kromě jiného, usazovaly také kaolinické pískovce, které v sobě často obsahují pískovce s železitým tmelem. Obsah železa se v těchto pískovcích může pohybovat v řádu deseti procent (Richterová 1991, 159-186).

Nález šesti pecí, chladicí nádrže a množství železné strusky nám tak upřesňují charakter dané lokality. Podle nálezů keramiky je lokalita datována od první poloviny do konce 13. století. Železářská výroba, ať byla jakéhokoli charakteru, zřejmě ve 14. století už nepokračuje. Osídlení na levém břehu zaniká a přesouvá se na pravý břeh potoka, kde pokračuje až do 16. století, poté však zaniká i tam.

Vinoř - Živanická ulice

V roce 1995 zde byl J. Turkem proveden záchranný výzkum formou vertikálního řezu, který přinesl nálezy z počátku 13. století. Bylo zachyceno celkem osm středověkých objektů, z jednoho z nich byly odebrány paleobotanické vzorky. Dále byly nalezeny fragmenty keramických nádob, mazanice, kamenný přeslen, zlomky strusky a zvířecích kostí. Jeden z objektů sloužil pravděpodobně k technologickým účelům, stěny tohoto objektu byly silně vypáleny do červena. Vzhledem k objevům množství zlomků hutnické nebo kovářské strusky se předpokládá železářská výroba na lokalitě (Turek - Brnič 1995, 5). Lokalita se nachází na

samém okraji obce, čemuž by umístění železářské výroby odpovídalo, v blízkosti se navíc nachází zdroj vody. Zasahuje zde nučický rudní obzor, odkud by mohla být čerpána surovina.

Královice – hradiště

Železářská činnost se předpokládá i na královickém hradišti. Nálezy velkých kusů železářské strusky v tělese vnější hradby, která se nachází v jihovýchodním rohu předhradí, svědčí o probíhající hutnické aktivitě někde v okolí tohoto opevnění, a to ještě před jeho výstavbou (Štefan – Hasil 2014, 467, 483).

Tyto lokality leží v blízkosti či přímo v předpokládané trase obchodních stezek vedoucích přes Prahu. Zatímco ve Vnoři byl nalezen jeden předpokládaný objekt používaný při hutnictví, v Královicích se hutnická výroba předpokládá před výstavbou vnějšího opevnění, v Horních Počernicích, na lokalitě Babice, bylo nalezeno šest pecí, což svědčí o výrobě nad vlastní spotřebu vesnice. V samotné poloze zaniklé vsi bylo nalezeno množství osteologického materiálu, především překvapí velké procento kostí koně a také nález kosti osla, svědčící snad o napojení na trh či předpokládané obchodní stezky směrem na východ. Je navíc možné, že osada Babice zasahovala až do katastru Dolních Počernic, kde byly také objeveny zbytky osídlení z poloviny 13. století.

9. Výzkum v Hostavicích

9.1 Písemné prameny

První písemná zmínka o Hostavicích (*de Hostawitz*) pochází až z roku 1432. Další zmínka se objevuje k roku 1550 v Pražském adresáři X, a poslední zmínka pochází z Berní ruly k roku 1654, kde jsou zmíněny *Hostawitze* jako součást jiného panství (Profous 1947, 634). Ve srovnání s okolními vesnicemi je o Hostavicích zmínek v písemných pramenech velmi málo, zřejmě proto, že se zde nenachází kostel, dvůr či jiné významné panství nebo důležitá světská či církevní instituce a tak se Hostavice dostaly do písemných pramenů jen velmi sporadicky.

Podle císařského otisku Stablního katastru (obr. 3) můžeme říct, že se jednalo o poměrně malou vesnickou zástavbu s půdorysem lineárního tvaru, to znamená, že se dvorové parcely koncentrovaly podél určité lineární formace, v případě Hostavic se jedná o cestu. Výjimku tvoří malé uskupení sedmi parcel, které se narozdíl od zbytku vsi nachází na pravém břehu malého potoka, který se dále vlévá do Rokytky. Archeologický výzkum, který provedla J. Richterová, potvrdil osídlení z raného až vrcholného středověku severně od této oddělené skupinky usedlostí. S přihlédnutím k této lokalizaci lze usuzovat na změnu místa osídlení a přenesení sídliště postupně z pravého na levý břeh potoka, kde už zůstalo.

Obr. 3. Hostavice – císařský otisk stabilního katastru, vyznačeno místo výzkumu (upraveno podle <http://archivnimapy.cuzk.cz>)

9.2 Výzkum staveniště Černý Most II

Lokalita leží na pravém břehu menšího potoka, který se vlévá do Rokytky, na území nynějšího sídliště Černý Most. Osídlení je situováno v místě, kde se terén svažuje k nivě malého potoka, více na sever pak terén klesá do údolí Rokytky. Na císařském otisku stabilního katastru je vidět skupinka usedlostí, která se vyděluje od zbytku Hostavic. Zkoumaná plocha se nachází severně od tohoto vyděleného shluku usedlostí a leží na pravém břehu potůčku. V minulosti na tomto místě rostly ovocné stromy, které jsou zaznamenány ještě i na císařském otisku. Díky tomu nebyla lokalita poničena zemědělskou činností ani jinými stavebními zásahy až do výstavby současného sídliště.

Výzkum započal roku 1986 a pokračoval do roku 1987 a navázal tak na záchrannou a průzkumnou činnost Archeologického ústavu AV. Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou inženýrských sítí, které porušily raně středověké osídlení a většinu objektů úplně zničily. Výzkum Muzea hl. m. Prahy pod vedením J. Richterové tak pokračoval plošným odkryvem formou čtverců, který byl v roce 1987 ještě rozšířen. Původní plocha tak byla z rozsahu 6x20m rozšířena o prostor velký 6x10m (Richterová 1996, 291-299).

Materiál z tohoto výzkumu byl uložen v papírových sáčcích s popisem, z jaké sondy, případně z jakého objektu nebo polohy daný soubor pochází. Kromě sondy III a v ní se nacházejícího objektu 1 (polozemnice) nebylo možné nějak zjistit, z jakých sond jaký objekt pochází. Nálezová zpráva rovněž takové informace neobsahuje. Z objektů zaznamenaných na sáčcích lze vyjmenovat objekt 1 až 4, dále objekt A, pak poloha pojmenovaná jako „jihovýchodní okraj osídlení“ a „dále kanalizační sběrač“. Na některých sáčcích navíc bylo poznačené, že příslušný předmět nebyl nalezen (celý nálezový soubor z Hostavic už byl Muzeem hl. m. Prahy inventarizován). V přiložené terénní dokumentaci se nacházel plán plochy výzkumu a plány pouze sondy III, sondy V a sondy- západní rozšíření.

Zmatek nastal právě v popisu sond a objektů. Např. fragmenty mís s vnitřní výzdobou v podobě vlnice byly podle údajů na sáčcích nalezeny v sondě I. Autorka výzkumu ale v článku (Richterová 1996, 291-293) uvádí nález zvonovitých mís s vnitřní vlnicí v sondě III, v objektu 1. Podle údajů na sáčcích je objekt 1 část vstupu do polozemnice. V článku je naopak napsáno, že vstup do polozemnice je objekt 23. Taktéž není jasné, jestli poloha určená jako „jihovýchodní okraj osídlení“ je označení v rámci sondy I nebo je to samostatná poloha.

Nálezová situace

Důvodem rozšíření zkoumané plochy v druhé etapě výzkumu bylo několik nálezů sídlištních jam a části polozemnice v sondě III v roce 1986. V následujícím roce však žádný podobný zahloubený objekt nebyl nalezen a pravděpodobně se celé středověké osídlení nacházelo severněji, právě v hlubokém příkopu stavby, která tak většinu osídlení zničila.

Bylo položeno sedm sond, dvě z nich byly dále rozšířeny, tedy celkově se jedná o devět sond. V roce 1986 bylo v prvních třech sondách prozkoumáno několik sídlištních jam (jedna z nich byla pravděpodobně zastřešená), kúlových jamek, zbytky ohniště a část polozemnice (obr. VIII, obr. VIIIA).

Sonda I

V keramickém materiálu z této sondy je zastoupeno větší množství fragmentů okrajů z pokliček, dva okraje mísy tmavě cihlové barvy, silně vypálené, s vnitřní výzdobou v podobě vlnice. Takový se vyskytl snad také v sondě II (jeden z těchto okrajů uložen v sáčku s označením sonda I a sonda II). Tedy byly nalezeny celkem tři okraje mís s vnitřní vlnicí. Dále byl nalezen okraj pravděpodobně mísy s rytou nehtovou výzdobou umístěnou v řadách pod sebou (tab. V). Mezi okraji hrnců převažovaly vzhůru vytažené okraje (tab. I), dále se vyskytovaly ovalené okraje, prostě zaoblené a mírně ven vyhnuté okraje, ovalené okraje s lištou oddělující hrdlo od výdutě (viz tab. II, tab. IV). Na jednom fragmentu okraje, který se zachoval dostatečně velký, se na výduti vyskytla výzdoba v podobě jemné šroubovice (tab. II, 9). Pokud se vyskytla výzdoba, tak převládala výzdoba v podobě šroubovice nebo linek, v malé míře vlnice. Převládalo však množství šedých nezdobených výdutí. Bylo zde nalezeno také několik fragmentů keramiky typické pro tzv. černokosteleckou produkci. V této sondě se nacházela i novověká příměs (15. -16. století), mezi ní např. zeleně glazované fragmenty keramiky, zlomek prejzy, těžko určitelný zlomek snad technické keramiky nebo snad fragment kachle (tab. II, 12). Vyskytly se zde i tři malé fragmenty výdutě zdobené poměrně složitým kolkem a potažené hnědou glazurou. Byl zde objeven také keramický fragment z jemně plavené hlíny světle okrové barvy, který by bylo možno identifikovat jako miniaturní nádobku. Okrajová část se ale po celém obvodu nezachovala a jemná hlína byla velmi „omletá“ (tab. V). Dále zde byla objevena velká část těla hrnce zdobeného jemnými rytými půlobloučky a linkami. Byl objeven v jámě blízko ohniště. Mezi nálezy se koncentrovaly i železné fragmenty, jako např. ostruha, zámek, nůž, přezka. Dále se zde vyskytly uhlíky, mazanice a cihly, bylo zde odkryto ohniště.

Sonda II

V severovýchodním rohu této sondy byla objevena půlka hliněné kuličky. Převládalo zde množství nezdobených výdutí tmavě šedé až černé barvy s příměsí slídy, pokud byla na výdutích výzdoba, tak v podobě šroubovice. Na některých výdutích byly zevnitř patrné stopy po obtáčení válků.

Sonda III

Z této sondy pochází nálezy fragmentu dna s částí značky, ze které se ale zachovala pouze jedna linka. Na tomto dnu jsou patrné stopy podsýpky, těsto má hnědou barvu bez ostřiva. Bylo zde objeveno i další dno cihlové barvy se značkou v podobě křížku v kolečku (tab. VI). Z dalších keramických nálezů se dále jedná např. o ucho džbánu. Z okrajů převažovaly zduřelé okraje (tab. VII), které se nacházely ve východním rozšíření této sondy, v objektu 1, dále se zde vyskytly nízké vzhůru vytažené okraje, zaoblený a vně prožlabený okraj, vzhůru vytažený a stříškovitě seříznutý okraj, vodorovně seříznutý a vně vytažený okraj a také jeden okraj kalichovitě prohnutá, šedé barvy, zvenku potažený světle šedou vrstvičkou (tab. VIII). Bylo zde objeveno několik fragmentů okrajů patřících pokličkám, které byly objeveny v objektu 1, viz dále (Richterová 1996, 293). Vyskytlo se zde několik výdutí světlé okrové barvy, nezdobené, s výraznou slídou v keramickém těstě. Byla zde objevena také větší část výdutě nádoby světlé hnědé až okrové barvy, na které byly na vnitřní straně patrné stopy po obtáčení válku. Vyskytla se zde také mazanice.

V této sondě bylo odkryto několik objektů, kromě části vstupu do polozemnice (objekt 1) to byla 90 cm hluboká rozměrná okrouhlá jáma, která kolem sebe měla menší kúlové jamky. Jednalo se zřejmě o zastřešenou jámu hospodářské funkce. Kromě dalších sídlištních jamek bylo také nalezeno ohniště, silně propálené, v jehož blízkosti se našla železná ostruha (Richterová 1996, 293).

Sonda IV

V jihozápadním rohu sondy byla objevena např. nožka od pánve – trojnožky, prostě zaoblený okraj (džbánu) s esovitě prohnutým hrdlem (tab. VIII) a množství mazanice. Byl zde objeven i osteologický materiál, který se ve větší míře koncentroval v sondách IV až VII.

Sonda V

Z keramického materiálu z této sondy pochází pět větších fragmentů nádob. Jedná se o fragmenty tmavě šedé až černé s jemnou zlatavou slídou, které jsou na maximální výduti zdobeny několika linkami či žlábků. Na výdutích se na vnitřní straně vyskytly stopy po obtáčení válků. Dále se zde nacházelo množství šedohnědých výdutí bez zdobení. Z dalších keramických nálezů lze jmenovat fragment pokličky, ucho džbánu, ovalený okraj hrnce (tab. IX), fragment dna. Jako novověká příměs zde bylo objeveno několik jemných bílých až kaolinové výdutí. Zachoval se zde i kus dřevěného kůlu a nacházela se zde také kumulace kamenů s množstvím mazanice.

Sonda VI

V této sondě byl z okrajů hrnců nalezen okraj ovalený, mírně prožlabený z obou stran (tab. IX, 1), nízký vzhůru vytažený, část pokličky, fragment výdutě zdoben jemnými nehtovými vrypy, fragment výdutě cihlové barvy se stopami po bílém malování. Na výdutích se občas vyskytlo zdobení v podobě širší šroubovice, většina výdutí však byla nezdobena. Výdutě byly šedé, hnědošedé či cihlově zbarvené, v menší míře se na nich vyskytla i jemná zlatavá slída. Vyskytovalo se zde i množství mazanice. I zde byl jeden z objektů identifikován jako ohniště, další objekt jako kúlová jáma. V této sondě se také vyskytla novověká příměs, mezi ní např. část zeleně glazované výdutě a prostě zaoblený okraj z jemně plavené narůžovělé hlíny. I zde se vyskytly železné předměty, např. podkova.

Sonda VII

Zde byl objeven velký knoflík od pokličky, prostý vodorovně seříznutý okraj, zlomky železných předmětů a především množství nezdobených šedých výdutí. Pokud se na keramickém materiálu vyskytla výzdoba, tak v podobě žlábkované šroubovice.

Objekt 1

Jedná se o část vstupní šije polozemnice, která byla odkryta na okraji zkoumané plochy v sondě III, zbytek objektu byl zničen stavbou. Zachovaly se žlábků vstupních schůdků (jednalo se o pět až šest schůdků), stěny vchodu byly navíc zpevněny kamennými zídkami stavěnými na sucho. Šířka vstupu činila 150-180 cm a byla poměrně dlouhá, měřila okolo 350 cm. Kromě keramického materiálu zde byl nalezen také zlomek srpu. Ve východní zídce, která se zachovala ve více vrstvách než protilehlá zeď, byla objevena přimísená, a tedy zazděná, záušnice (Richterová 1996, 293). V tomto objektu se vyskytl jeden vzhůru vytažený

okraj (nízký) a několik výdutí cihlové barvy se silnou příměsí bílých kamínků, které odpovídají charakteristice keramiky tzv. černokostelecké produkce.

Objekt 2

Z tohoto objektu bylo možné identifikovat větší část vzhůru vytaženého a vodorovně seříznutého okraje a část výdutě pravděpodobně ze stejné nádoby s výzdobou v podobě vlnice a žlábků (tab. VII).

Objekt 3

Zde se vyskytl vzhůru vytažený okraj, vzhůru vytažený okraj s jemnými žlábký na výduti, jako novověká příměs se zde vyskytl prostě zaoblený okraj z jemné bílé až kaolinové hlíny (tab. VII). Dále zde bylo objeveno množství nezdobených výdutí, nejvíce šedě zbarvených nebo na lomu cihlové barvy, na povrchu hnědočervené s jemnou příměsí zlatavé slídy, a několik fragmentů den.

Objekt 4

V tomto objektu byl nalezen okraj z obou stran prožlabený, tři zástupci nízkého vzhůru vytaženého okraje, na větším dochovaném kusu se na maximální výduti objevila výzdoba v podobě jemných linek.

Objekt A

Z tohoto objektu pochází nález dna se značkou v podobě linky ukončené na obou stranách trojúhelníkem bez přepony, to celé umístěné v kolečku (tab. VI). Toto dno bylo cihlové barvy, uvnitř se stopami po promačkávání prsty. Dále zde bylo objeveno množství nezdobených výdutí.

Jihovýchodní okraj osídlení

Zde bylo nalezeno ucho džbánu (tab. IX), okraj pokličky s malováním v podobě bílých linek (tab. III), výdutě zdobené žlábký a několik nezdobených šedých výdutí.

Kanalizační sběrač

Odtud pochází výduť zdobená pozvolnou vlnicí, fragment vrcholně středověkého dna, množství fragmentů šedých výdutí (obecně datovatelné do vrcholného středověku). Na některých výdutích se vyskytly zevnitř stopy po obtáčení válků.

Keramický materiál

Z celkových devíti sond bylo možno zrekonstruovat tři nádoby - dvě misky se zrekonstruovanými průměry 8 a 10 cm a větší mísa či hrnec s průměrem 17 cm (tyto nádoby nebyly rekonstruovány celé, protože se vždy zachovala jen spodní část nádoby, ne okraj). Dále zde byla nalezena velká část výdutě hrnce zdobeného jemnými půlobloučky a linkami.

Z okrajů jsou v materiálu nalezeném při výzkumu v Hostavicích nejvíce zastoupeny vzhůru vytažené okraje. Dále se zde vyskytlo několik jedinců zduřelých okrajů a okraj kalichovitě prohnutý, které zde představují zřejmě nejstarší horizont. Dále bylo objeveno větší množství fragmentů okrajů pokliček a dva samostatné, ulomené knoflíky od pokličky. Bylo také nalezeno devět fragmentů páskových uch džbánů a množství fragmentů den. Na větších dochovaných fragmentech den byly patrné otisky podsýpky (obtáčení na kruhu), stopy po seříznutí dna strunou či nožem (vytáčení na kruhu). Na třech dnech se vyskytla keramická značka – a to v podobě křížku v kolečku, dále jakési linky ukončené na obou stranách trojúhelníkem bez přepony, to celé umístěné v kolečku, a potom dno pravděpodobně se značkou, ze které se ale zachoval jen konec linky. Z těchto značek právě značka křížku v kolečku představuje poměrně často se vyskytující motiv, který převládá hlavně od 13. století (Varadzin 2005, 179).

Výzdoba

V tomto materiálu převládají nezdobené keramické fragmenty. Zdobena je zhruba jedna čtvrtina nalezených keramických zlomků. V použitých výzdobných prvcích převažuje žlábkovaná šroubovice, na větších zlomcích je možné pozorovat, že je umístěna na plecích, dále se jedná o výzdobu v podobě linek, v minimální míře se vyskytla i výzdoba v podobě vlnice a to spíše na vnitřní straně zvoncovitých pokliček, a výzdoba nehtovými vrypy. Velký zásobnicovitý hrnec, který se dochoval z velké části, na sobě nesl jemně rytou výzdobu v podobě půloblouček a linek.

Keramická hmota

Pokud se v keramickém těstě objevuje ostřívo, tak se jedná o polohrubé (do 1, 5 mm), často se vyskytla jemná zlatavá slída. Většina střepů je šedého zbarvení, objevují se však i střepy cihlové barvy či hnědošedého zbarvení. Je zde také několik střepů pocházejících z keramiky tzv. černokostelecké produkce (v počtu 29 keramických fragmentů). Pokud je

patrna technologie výroby, pak se objevila na vnitřní straně větších dochovaných keramických kusů a to v podobě stop po obtáčení válků. Na dnech jsou patrné stopy po podsýpce nebo po odříznutí.

Kovy

Kromě keramického materiálu z lokality pochází také soubor železných předmětů. Jedná se např. o ostruhu objevenou v sondě I, dále část visacího zámku, podkova nalezena v sondě VI, zlomek srpů, který byl nalezen přímo ve vchodu do polozemnice, dále několik nožů a opaskových přezek a také jedna bronzová záušnice. Byla bohužel deformována, její průměr byl velký zhruba 4 cm (Richterová 1996, 291-299). Důvodem zachování početného souboru železných předmětů je zřejmě charakter půdy. Lokalita se nachází na suchém písčitém podloží, kde se voda moc dlouho neudrží, a proto se zde předměty lépe dochovávají. Opakem je nedaleká lokalita v Dolních Počernicích-Chvalech, kde i přes objev několika železářských pecí nebylo z železných předmětů dochováno téměř nic, pouze několik silně zkorodovaných fragmentů.

Zhodnocení

Podle uvedených údajů o charakteru nalezených keramických fragmentů se pozůstatek objeveného středověkého osídlení na katastru Hostavic dá zařadit do horizontu od sklonku mladší až pozdní doby hradištní do vrcholného středověku. Keramika je jak hradištní tradice, tak vrcholně středověká. Nejstarší nálezy zde pravděpodobně představují zduřelé okraje a kalichovitý okraj. Výrazně však převažují okraje vzhůru vytažené, jejichž počátky spadají snad ještě před konec 11. století, spíše ale až do 12. století. Přítomnost ryté šroubovice ve výzdobě spadá do časového horizontu po polovině 12. století, typická je pak ve 13. století. Oběh zvonovitých misek či pokliček se předpokládá nejpozději v časovém horizontu od 30. do 80. let 12. století (Varadzin – Štefan 2007, 126). Podle celkové podoby keramického těsta a výzdoby na ostatních fragmentech spadá podle mě těžiště tohoto souboru do 12. a 13. století s tím, že osídlení v Hostavicích mohlo začít už po polovině 11. století a vyznívat ke konci 14. a na počátku 15. století.

Ze Stablního katastru je patrna změna místa sídliště z pravého na levý břeh potoka. Původní vesnice tak možná stála právě na místě výzkumu, poté snad byla přesunuta více na západ, kde je menší zástavba dodnes, až se postupně osídlení dostalo až na druhý břeh potoka.

10. Výzkumy v Kyjích

Metodologie práce s keramickým materiálem

Pro bližší pohled do problematiky poznání vývoje středověkého osídlení, a vůbec pražské středověké keramiky, jsem využila keramického materiálu pocházejícího z výzkumů J. Richterové. Kvůli povaze výzkumů nakonec nalezený archeologický materiál neumožnil bližší vhléd do vývoje osídlení, nastínil však určitou problematiku.

Na východním okraji Prahy byly J. Richterovou zrealizovány výzkumy na těchto lokalitách: Kyje - Prelátská ulice, Kyje - Krčínovo náměstí, Hostavice - staveniště Černý Most II, Dolní Počernice - ul. Národních hrdinů, Horní Počernice - Chvaly, Královice - hradiště u sv. Markéty. Protože výzkum z Horních Počernic není momentálně přístupný, výzkum na hradišti u sv. Markéty byl uskutečněn formou sběrů a výzkum z Dolních Počernic přinesl nález pouze v podobě vzorku omítky a jednoho střepu, zůstalo mi vyhodnocení tří výzkumů na dvou katastrech - jedná se tedy o výzkumy v Kyjích a Hostavicích.

K materiálu jsem přistoupila následovně. Pokud byl materiál smíšen i s pravěkými nálezy, vyčlenila jsem středověkou keramiku. Vyčlenila jsem nalezené fragmenty spadající do středověku, vyčlenila jsem okraje a dna, případně fragmenty uch, zaměřila jsem se na styl výzdoby a postihla jsem alespoň v základních obrysech způsob výroby a podobu těsta (příměs slídy a ostřiva).

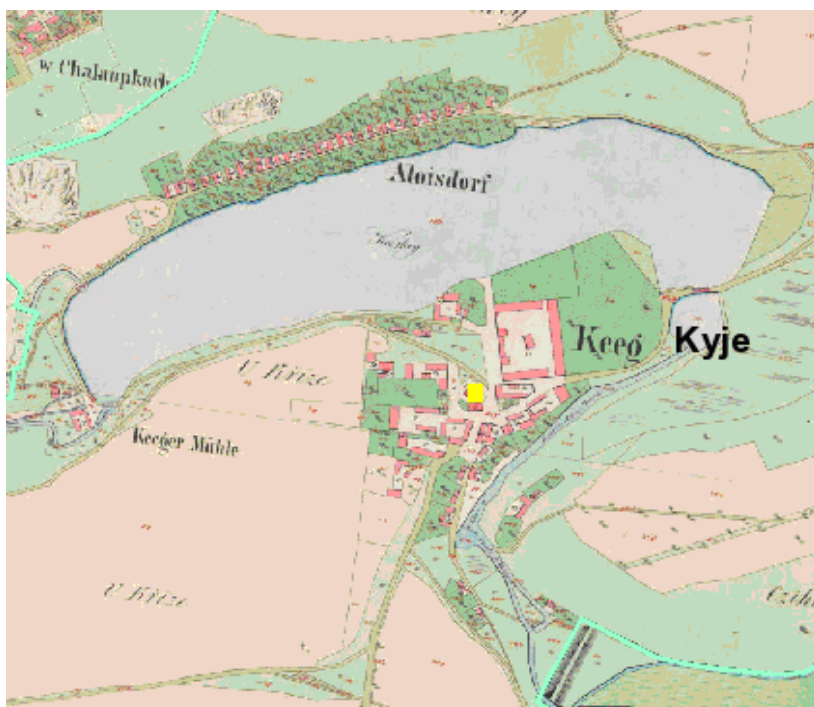
Protože se jedná o menší záchranné výzkumy (hlavně výzkumy v Kyjích), neposkytl vždy materiál dostatečný reprezentativní vzorek. Na základě morfologie okrajů, použité výzdoby i podoby těsta jsem se snažila určit povahu keramických nálezů a upřesnit autorkou výzkumů navrženou datací. Dále jsem se snažila o vyhodnocení dané lokality s přihlédnutím k písemným pramenům, také k ostatním nálezům (např. ke kovovým předmětům, pokud byly) a snažila jsem se postihnout i další vztahy, které dané osídlení mohlo mít k okolí či vztahy okolí k němu.

10.1 Písemné prameny

První písemná zmínka o Kyjích pochází z konce 13. století, pravděpodobně z roku 1289, kam český historik a archivář J. B. Novák zařadil Formuláře biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296). V této listině se zmiňuje dvůr v Kyjích (*in curia Kig*). Tato zmínka je zajímavá nejen tím, že se poprvé dovídáme o existenci Kyjí, ale i svým obsahem. Biskup si ztěžuje Václavovi II., že mu byly zpustošeny jeho vesnice (Liblice a další dvě vesnice), vypáleno jeho město Český Brod a poškozen a vyloupen jeho dvůr v Kyjích, odkud mu mj. ukradli koně (Novák 1903, 27-29). Další písemnou zmínku, která je už přesně datovaná, najdeme v RB II, kde se k roku 1306 poprvé zmiňuje farní kostel v Kyjích (*ecclesia parochialis in Kyj*). Odtud také víme, že se v Kyjích usadili i bílínští arcijáhni. Biskup Jan z Dražic postoupil bílinskému arcijáhenství podací právo i užitky z farního kostela v Kyjích. Na oplátku měli arcijáhni dosazovat vikáře, jejichž úkolem bylo obstarávat potřeby farnosti (Prix - Všetečková 1993, 235). Další zmínka o Kyjích souvisí opět s kostelem, když je kostel zahrnut v soupisu brandýského děkanátu v letech 1352-1367 (název vesnice se zde objevuje ve tvaru Kygi) a poté od roku 1369 k roku 1405. Název vesnice v pozdějších zápisech zní Kygy (Profous 1949, 464). Další zmínka pochází z Archivu českého (AČ 26, 579-581), kde je k roku 1423 zmiňována pouze vesnice Kyje (*in villa Kyj*), v následujících letech se v tomtéž prameni uvádí v obdobných variantách název Kyje při různých příležitostech převodu majetku (např. z roku 1429 *Petrus de Kyj*; z roku 1430 manželská smlouva mezi Vilémem z Libeznic a Aničky, dcery *panie Vity Prčkové z Kyj*; z let 1436, 1441 a 1460 ve tvaru *in Kyj, z Kyj*; a dále 1521 *v Kyjích*, 1522 *z Kaj*, 1531 *ve vsi Kyjích* atd). August Sedláček (Sedláček 1998, 206-207) uvádí, že císař Zikmund Kyje a další vesnice zastavil *obci Pražské Staroměstské*. Pražané drželi Kyje do roku 1547, kdy je Ferdinand I. jako trest za povstání stavů odňal Pražanům a prodal je Janovi Rašínovi z Ryzemburka, po něm je nabyt Adam Šťastný Hrzan z Harasova. K roku 1615 je zmíněn statek v Kyjích (*Marjana Hrzanka z Harasova z statku Kyjského*). Kyje potom byly koupeny Karlem z Lichtenštejna. Berní rula 15 ještě zmiňuje vesnici Kyje k roku 1654 (*ves Kyge*), v roce 1788 se Kyje stávají součástí Uhříněvského panství, od 18. století se pak Kyje objevují v různých formách Kyge, Kege, Kyg, Keg (Profous 1949, 464-465).

Podle císařského otisku stabilního katastru (obr. 4) se můžeme podívat na zástavbu obce tak, jak nám byla uchována k roku 1841 a zjistit tak její pravděpodobný vývoj. Půdorys vesnice Kyje můžeme charakterizovat jako typ vesnice, kdy se usedlosti formují kolem volného prostranství - návsi. V případě Kyjí se jedná o náves, kde se nachází kostel se hřbitovem, kolem kterých se koncentruje většina usedlostí. Jedná se tedy o nejstarší jádro vsi.

Můžeme tedy předpokládat, že ves vznikla postupným rozšiřováním osídlení souvisejícím s biskupským dvorem a kostelem. Dalších několik parcel leží podél cesty směrem na Hostavice, pak se zde také nachází lineární zástavba, pravidelně obklopená ovocnými a zelinářskými zahradami podél cestičky na pravém břehu Kyjského rybníka. Vznikla v roce 1812 jako osada v místech, kde stál dvůr knížete Aloise z Lichtenštejna. Byla nazvána Aloisdorf (dodnes je Aloisov užíván jako místní název). Nad touto zástavbou se podle císařského otisku stabilního katastru nachází kamenolom. Kyjský rybník byl vystavěn v poměrně výrazném meandru potoka Rokytky. S tímto rybníkem dále souvisí skupinka usedlostí na jeho západním okraji - jedná se o Kyjský mlýn. Nejstarší jádro vsi tedy souvisí s kostelem a dvorem a celá vesnice se více méně koncentruje právě okolo Kyjského rybníka.

Obr. 4. Kyje – císařský otisk stabilního katastru, vyznačena poloha kostela sv. Bartoloměje (upraveno podle <http://archivnimapy.cuzk.cz>)

10.3 Kostel sv. Bartoloměje v Kyjích

Kyje patřily ve 12. století k majetku pražského biskupa. Na Prelátské ulici, na mírném návrší, stojí románský kostel, který je nyní zasvěcen sv. Bartoloměji. Dřívější patrocinium je neznámé, je možné, že náleželo sv. Janovi. Opravy presbytáře v roce 1782 odhalily nápis zmiňující jako fundátora pražského biskupa Jana. Nápis je dochován jen jako kopie v pamětní knize (Podlaha 1907, 208). Slovo fundátor zde ale nejspíše neznamená zakladatele, ale spíše

je zde použito ve smyslu příznivce kostela a je možné, že se vztahuje k osobě Jana IV. z Dražic (viz kapitola Románské památky). Podle slohové analýzy byl kostel postaven zřejmě ve druhé čtvrtině až polovině 13. století.

První písemná zmínka o kostele pochází až z počátku 14. století. V písemných pramenech 13. století je uváděn biskupský dvůr, který se v Kyjích nacházel, je pravděpodobné, že kostel byl postaven na tomto dvoře (více opět v samostatné kapitole Románské památky). Jedná se o podélný tribunový kostelík s obrannou hranolovou věží. Ve zdech se nachází systém úzkých chodeb a schodišť, které do této věže vedou.

U kostela se nachází hřbitov. Jeho malá část byla zkoumána v roce 1995, kdy při zdi hřbitova byla zjištěna sídlištní aktivita raného a vrcholného středověku.

10.4 Středověká tvrz

V Kyjích stávala také středověká tvrz, předpokládá se, že někde v sousedství kostela. V roce 1386 patřila Ješkovi z Kyj, který zastával hodnost šafáře na arcibiskupském dvoře. Ten ji postoupil roku 1403 synovi Otíkovi, který byl také šafářem a kromě Kyj byl držitelem např. i Královic. V době kdy byly Kyje (tvrz s vesnickým osídlením) ve vlastnictví Pražanů, však zřejmě tvrz začínala chátrat. V 16. století se v pramenech uvádí už jako pustá - Adam Šťastný Hrzan z Harasova ji prodává r. 1587 jako pustou (Sedláček 1988, 207).

V zápise Archivu ARÚ se nachází zpráva o této tvrzi, kde je uvedeno, že tvrz byla roku 1547 beze zbytků zničena. Datum je spojeno se stavovským povstáním a odnětím Kyjí císařem Ferdinandem I. Přesné datum zničení tvrze se však pravděpodobně nedá určit. Z písemných pramenů víme, že tvrz ještě v roce 1587 byla v určitém stavu zachována a postupně během 16. století začala pustnout. Do současnosti se z ní nedochovalo nic, archeologické sondy prováděné v okolí kostela ji nezachytily, takže ani není známo, kde přesně stála.

10.5 Výzkum na Krčínově náměstí

Výzkum Julie Richterové na Krčínově náměstí probíhal ve dvou etapách. V roce 1988 proběhl formou tří sond záchranný výzkum, na který poté v roce 1990, ve snaze objevit další doklady osídlení severně od kostela sv. Bartoloměje, navázal další výzkum. Pět sond, které byly v roce 1990 učiněny, ale nepřineslo žádný výsledek o středověkém osídlení místa.

Výzkum v červnu a červenci roku 1988 probíhal na Krčínově náměstí (obr. IX), které leží nedaleko Kyjského rybníka, na místě bývalého statku, jehož demolice a přestavba vyvolala nutnost archeologického výzkumu. Byly zachyceny objekty s keramikou pravěkého i středověké stáří a lidská lebka. Ve Stupské ulici, která vede od rybníka ke Krčínovu náměstí, byly objeveny zlomky novověkých kachlů a zlomky keramiky datovaných do 16. století a pouze několik keramických střepů spadajících do konce raného a počátku vrcholného středověku. Mimo areál bývalého statku východně od kostela byla poté objevena studna kamenné konstrukce pocházející zřejmě ze závěru pozdního středověku, která byla využívána patrně po celý novověk a byla zbořena ve 20. století (Richterová 1990).

Nálezová situace

V areálu statku byly provedeny tři sondy (obr. IXa-IXd). Sonda 1 měla tvar obráceného písmena L s profily V-Z a S-J. Sonda 2 měla řez na profilu S-J. V sondě 1 byly objeveny dvě přiléhající opukové zdi, které narušovaly pravěkou vrstvu. Jedna zeď měla šířku 90 cm a byla přizděná ke zdi široké 1 metr. Na jižním profilu téže sondy se pak projevila destrukce zdi obsahující křemen (destrukce se jevila spíše už jako suť). V příložené terénní dokumentaci se nacházel plán plochy výzkumu a profily sondy 1-3.

Taktéž v sondě 2 byly odkryty dvě zdi složené z opuky a křemene. Obě sondy byly provedeny formou řezů v omezeném prostoru, který se zde nacházel kvůli již stojícím základům domu.

Sonda 3, která byla z části zkoumaná i plošně, odkryla část zahloubeného raně středověkého objektu. Ve výplni tohoto objektu, která byla 90 cm silná, se objevila vrstva zásypu s uhlíky, většími zlomky keramiky a objevily se zde také čočky mazanice. Byla zde objevena také část dřevěného kůlu, který byl opracovaný do špice a původně byl obložený kameny. Nade dnem ležela intenzivně černá vrstva svědčící zřejmě o pozůstatku dřevěné podlahy. Odkrytý objekt představuje pravděpodobně zemnici či polozemnici, se zachyceným nárožím, kulem a s nálezy keramiky (Richterová 1990).

Sondy v roce 1990 neodkryly žádné středověké objekty. Sonda 1/90 odkryla recentní situaci, sondy 2/90 a 3/90 odkryly stavební objekty novověkého typu, v sondě 4/90 se nacházely jámy pravděpodobně pravěkého stáří a sonda 5/90 byla zcela negativní.

Keramický materiál

V keramickém materiálu vyzvednutém ze sondy 3 byly nalezeny jak pravěké tak středověké a novověké střepy. Bylo nalezeno celkem 191 keramických fragmentů, z toho jedna část střešní krytiny - prejz. Středověkého stáří je 133 střepů, z toho 27 fragmentů představují okraje hrnců a misek (nebo pokliček) a tři fragmenty dna. Další tři fragmenty náležející kachlům spadají do pozdního středověku až raného novověku.

Okraje a fragmenty dna

Z nalezených okrajů jsou nejvíce zastoupeny okraje vzhůru vytažené, a to jak v nízké tak ve vyšší variantě. Vzhůru vytažené okraje se vyskytly jak na fragmentech hrnců tak misek. Dále se zde vyskytl kyjovitě rozšířený okraj zásobnice a zduřelý, nahoře prožlabený okraj většího hrnce. Jako nejstarší se pak jeví okraj, který je možno charakterizovat jako derivát kalichovitého okraje. Z dalších nalezených okrajů to je okraj žlábkem oboustranně odsazený či ovalený okraj, několikrát se objevily prosté zaoblené okraje (tab. X - tab. XIII).

Pod několika okraji se objevila výzdoba. U kyjovitého okraje zásobnice byla pod krajem výzdoba v podobě tordovaného provazce, pod kterým se nacházela jemná vlnice, nad provazcem byly provedeny jemné vsky. Povrch tohoto střepu byl stříbřitě šedý. Podobný plastický tordovaný provazec se pak objevil i na výdutí pocházející z hrnce. Pod dvěma vzhůru vytaženými okraji (tab. XII, tab. XIV) se objevila podobná výzdoba v podobě trojúhelníkovitých vrypů, pod nimiž se nacházela žlábkovaná šroubovice.

Byly objeveny tři fragmenty dna. Objevují se na nich stopy po lepení pásků a stopy po obtáčení.

Výzdoba

Z výzdoby naprosto převažuje použití šroubovice, a to jak výrazné tak jemně ryté. Výzdoba se objevila také na podhrdlí pěti větších dochovaných fragmentů, jedná se např. o výše zmíněné nehtové vrypy, pod kterými se nacházela šroubovice. Ve dvou případech se objevuje již výše zmíněný plastický tordovaný provazec (na výdutí a pod okrajem). Velmi často se také objevují prosté jemné linie nebo hrubší rýhy. Objevuje se i vlnice, v několika případech se objevuje kombinace vlnice a pod ní šroubovice. Dále se jemná o výzdobu v podobě jemných půlobloučků a linek, která byla použita na těle většího hrnce.

Přibližně polovina nalezených fragmentů byla zdobená, 72 fragmentů výdutí bylo bez výzdoby (z toho velká část těla hrnce). Ve výzdobě se uplatňují jak motivy pozdněhradištní tradice, tak již prvky typické pro počátek vrcholného středověku.

Keramická hmota a tvary nádob

Na 16 keramických fragmentech se objevila příměs slída (drobná slída, většinou zlatavého zbarvení), v menšině se také objevila příměs ostřiva (v podobě drobných bílých kamínků). Většina fragmentů je však vyrobená z čisté hmoty, jedná se o polohrubý materiál poměrně kvalitně vypálen (sendvičový efekt zde byl v menšině), barva převažuje černošedá až šedá, méně pak cihlově hnědá až hnědošedá či okrová.

Zhodnocení

Odkrytá sídlištní situace nám potvrzuje osídlení z raného až vrcholného středověku. Z výzdoby zde použité převládá hlavně vývalková šroubovice, která se na nádobách začala objevovat po polovině 12. století, více ale pak až ve 13. století. Další použité výzdobné prvky pak odpovídají výzdobě používané na mlado/pozdně hradištní keramice. Co se týče morfologie okrajů, nachází se zde v převládajícím množství vzhůru vytažené okraje, s jejichž počátky se počítá od 12. století, je možné, že se začaly objevovat už na konci 11. století. Jako pravděpodobně nejstarší materiál zde figuruje derivát kalichovitého okraje. Tento výzkum tedy zachytil sídlištní situaci s keramickým materiálem, jehož těžiště podle mě spadá do 12. století.

Jelikož další tři sondy z roku 1990, položené o něco více na severozápad od kostela, nepotvrdily další rozšíření osídlení, uzavírá tak možná tento sídlištní útvar středověké osídlení severně od kostela.

10.6 Výzkum na Prelátské ulici

Výzkum byl proveden v roce 1995 z důvodu přestavby vodovodu v jádru Kyjí. Archeologické práce byly prováděny na Prelátské ulici (až k Broumarské ulici), kde bylo provedeno deset řezů, a na ulici Šimanovské, kde byl proveden jeden řez (směrem ke Krčínovu náměstí, kde byly archeologické akce prováděny v roce 1988 a 1990). Prelátská ulice lemuje románský kostel sv. Bartoloměje. V těsné blízkosti se nachází potok Rokytka a s ní související Kyjský rybník. Lokalita se nachází na levém břehu tohoto rybníka, od kterého je vzdálena asi 150 metrů (Richterová 1995).

Nálezová situace

Na Prelátské ulici bylo provedeno celkem deset řezů (řezy 1-10, obr. Xa-Xi). Jeden řez byl proveden směrem k Broumarské ulici (řez č. 4) a jeden na ulici Šimanovské (řez č. 11). Celkem bylo nalezeno 134 keramických fragmentů, jeden fragment skla, několik málo zvířecích kostí a bylo odebráno několik vzorků malty a cihel.

Obecně se jedná o keramický materiál, kde jsou zastoupeny fragmenty keramiky jak z pravěku, tak ze středověku, přičemž středověká keramika je zde v menšině. Nepodstatné procento zde představuje novověká keramika (pouze tři fragmenty).

Řez číslo 4 byl proveden směrem k Broumarské ulici. V nálezové zprávě je chybně uvedeno, že v řezu č. 4 u Broumarské ulice byl v sondě zachycen novověký objekt, který obsahoval glazovanou keramiku. Fragmenty glazované keramiky však byly nalezeny v řezu číslo 5, tedy na Prelátské ulici. Jedná se o fragment glazovaného ucha a dva fragmenty glazované výdutě. V řezu číslo 1, 2 a 3 byl zachycen pozůstatek zděného objektu (obr. Xa-Xc) obsahujícího fragmenty jak raně středověké tak pravěké keramiky a také zvířecích kostí. Byly objeveny zbytky cihel a zdiva (Richterová 1995).

Řez číslo 11 byl proveden ve výkopu na Šimanovské ulici. Sonda prokázala existenci pouze jednoho, pravděpodobně pravěkého objektu, ve kterém byly nalezeny pouze zvířecí kosti. O pravěkém zařazení se uvažuje díky shodné nálezové situaci z výzkumu na Krčínově náměstí v roce 1988 a také díky tvaru, kterým připomínal objekty nalezené z téhož výzkumu (Richterová 1995). Pravěký nálezový fond spadá do pozdní doby bronzové.

Keramický materiál

Jedná se o malý záchranný výzkum, z něhož nepochází příliš reprezentativní zastoupení keramických fragmentů. Protože nebyl zpracován podrobněji, rozhodla jsem se na nalezený materiál podívat blíže, abych měla ucelený obrázek o souboru nalezeném v bezprostřední blízkosti kostela.

Materiál byl uložen v očíslovaných papírových sáčkích, které obsahují označení vrstvy, ze které byly odebrány, a datum nálezu. V nálezové zprávě je pak u každého sáčku zaznamenáno, z jakého řezu a kdy byl nález učiněn. Sáčky jsou roztříděny podle data nálezu, je v nich smíchán pravěký i středověký, příp. novověký materiál spolu s nálezy kostí či vzorků malty nebo cihel.

Nálezový materiál z Prelátské ulice obsahuje fragmenty keramických nádob jak pravěkého tak středověkého stáří. Dále tři fragmenty glazované novověké keramiky a fragment skla, taktéž datovatelný do novověku. Kromě toho bylo vyzvednuto několik vzorků malty a cihel a byl nalezen i malý počet zvířecích kostí (podle osteologického určení J. Beneše, jehož sdělení se nachází v Nálezové zprávě, se jedná o krávu).

Středověký materiál je obtížně blíže určitelný, jen několik málo fragmentů okrajů nebo zdobených výdutí nám dovolí daný materiál blíže datovat a poskytnout nám tak bližší informace o osídlení.

Keramický soubor obsahuje celkově 134 fragmentů nádob, z čehož pouze 41 střepů spadá do středověku. Ze středověkého nálezového fondu jsem vyčlenila šest okrajů nádob, jeden okraj (přepálený) pravděpodobně náležející pokliče, jeden fragment dna a pouze tři fragmenty výdutě, na kterých se objevila výzdoba.

Na dvou výdutích se objevuje výzdoba v podobě jemně ryté linky. Oba dva tyto fragmenty pocházejí z vrstvy. Menší z nich je méně kvalitně vypálený, okrové barvy s příměsí slídy. Větší z nich je střep šedé barvy s menší příměsí slídy.

Na dalším keramickém fragmentu výdutě jsou patrné (tři až čtyři) nehtové vrypy na linii v pravidelných odstupech, jedná se zřejmě o fragment mísy (tab. XV). Tato nehtová výzdoba má své analogie v nálezovém fondu z výzkumu ze Staré Boleslavi. Zde byl keramický materiál datován na přelom raného a vrcholného středověku, nejpozději do první třetiny 13. století (Boháčová - Špaček 2001, 605). Střep je tmavě šedý až černý bez jakékoli příměsi, dobře vypálený. Tato výduť byla nalezena společně s okrajem, který přiřazuji k nízkému vzhůru vytaženému okraji, pocházejícího z hrnce. Oba dva fragmenty byly nalezeny v rámci zděného objektu stavěného na hlínu. Tento objekt byl zachycen ve třech řezech na Prelátské ulici přímo před kostelem sv. Bartoloměje.

Dále se zde objevují dva svislé prosté okraje bez jakékoli profilace, u kterých můžeme díky typickému cihlovému zbarvení a výraznému ostřivu v podobě bílých kamínků říct, že se jedná o keramiku tzv. černokostelecké produkce. Díky malému průměru hrdla jednoho z nich (5 cm) můžeme konstatovat, že se jedná o fragment okraje pocházející z nějaké miniaturní nádoby. Ostatní okraje jsou také prosté svislé. Tři z nich byly nalezeny v rámci zděného objektu v řezu č. 1 spolu s další příměsí středověké keramiky.

Keramická hmota si je většinou podobná, jedná se často o tenkostěnné nádoby, jejichž šířka se pohybuje okolo 0,7 cm. Jsou většinou dobře vypálené, často s velkou příměsí slídy a ostřiva. Střepy jsou šedé až šedočerné, svědčící o převládajícím redukčním způsobu výpalu. V některých případech jsou silně přepálené nebo očouzené ohněm.

Nachází se zde i několik keramických střepů typických pro tzv. černokosteleckou produkci. Jedná se o typický cihlový střep s výrazným ostrivem. Díky přítomnosti nízkému, vzhůru vytaženému okraji a výduť s nehtovou výzdobou můžeme potvrdit osídlení ze 12. až 13. století. Bližší určení je vzhledem k celé povaze výzkumu a nálezů nemožné.

Zhodnocení

V nálezové situaci se odráží důvody a tedy i podmínky archeologického výzkumu. Nalezený materiál je celkově velmi různorodý, nachází se zde pravěký a středověký keramický materiál a několik málo střepů pocházejících z novověku. Většina středověkého keramického materiálu, který lze blíže datovat díky profilaci okrajů či výzdobě, však pochází z vrstev. Objevuje se zde i keramika tzv. černokostelecké produkce.

Keramické fragmenty nám tak potvrzují kontinuitu osídlení od raného a vrcholného středověku až po novověk, respektive až do současnosti. Některé keramické fragmenty (výduť s nehtovou výzdobou, vzhůru vytažený okraj), které byly určeny na přelom raného a vrcholného středověku, byly nalezeny i v rámci jednoho zděného objektu. Tento zděný objekt patrně souvisí s počátky kostela, jehož vznik se nejnověji datuje na závěr románského slohu, do druhé čtvrtiny až poloviny 13. století. Objekt byl odkryt v úrovni současného vchodu do kostela, tedy asi 20-25 metrů před hranolovou věží. Jedná se tedy o odkrytí části kamenné stavby, která by snad mohla mít souvislost se dvorem biskupa.

11. Problematika pražské středověké keramiky a distribučních okruhů

Keramika jako taková je pro nás citlivým ukazatelem chronologie vývoje společnosti. Kromě toho, že nám přináší chronologické informace, také reflektuje hospodářský a sociální vývoj oblasti. Pro středověké výrobce představovala běžnou součást života a rozhodně neměla takový význam, jaký má dnes pro nás. Ve středověku obecně prochází keramická produkce několika fázemi vývoje, přes jednotnou výrobu po výskyt specializovaných hrnčířských dílen, který se v produkci keramiky projevují distribuční okruhy a regionalizace keramické výroby. V době vrcholného středověku se opět objevuje spíše jednotnost ve výrobě keramiky.

Pražská raně středověká keramická produkce se vyznačuje výraznou proměnou okrajů nádob, a to s poměrně rychlým vývojem v čase. Okraje nádob jsou navíc vázány na konkrétní technologický znak keramického těsta. Pojmenování profilace okrajů tak často dalo vzniknout i pojmenování určitého časového horizontu, ve kterém daný okraj představuje vůdčí typ. Problémem archeologického bádání pražské raně středověké keramiky jsou však osobní chronologie badatelů a neexistence jednoznačné definice keramických horizontů (Boháčová 2001, 184). V posledních dvaceti letech byla výrazně upravena chronologie pražské raně středověké keramiky (obr. 5) a celá sekvence tak byla posunuta hlouběji do minulosti. Nejvíce dohadů pak vzbuzuje nástup tzv. kalichovitého okraje, kdy mezi jednotlivými badateli nepanuje shoda.

Význam poznání vývoje keramických nádob je navíc pro Prahu umocněn tím, že se jedná v podstatě o jediný pramen, který existuje pro počátky raně středověké Prahy.

Nejnověji shrnul poznatky o vývoji okrajů nádob v raném středověku pro území Prahy L. Varadzin (Varadzin 2010). Chronologie keramiky 9. až 11. století, hlavně pak pro mladohradištní období, je postavena především na morfologii okrajů. Ve starším úseku střední doby hradištní, v 9. století, jsou okraje prostě vykloněné a jednoduše seříznuté. V tomto období je keramika variabilní. V mladším úseku střední doby hradištní pak k jednoduchým seříznutým okrajům přistupují okraje s vytaženou dolní nebo horní hranou a především límcovitý okraj. Nadále převládá hřebenová výzdoba a nastupuje použití rydla. Tento typ límcovitého okraje spadá do období od konce 9. století do první poloviny 10. století (v sídlištní etapě z Budče se tato keramika našla s vysokoobloukovou ostruhou, v druhé sídlištní etapě už byla překryta mladší keramikou s kalichovitými okraji). Po límcovitém

okraji nastupuje tzv. archaická keramika s kalichovitými okraji. Jedná se o štíhlé a dlouhé kalichovitě prohnuté okraje nebo varianty s prožlabením na vnější straně. Pro hmotu je charakteristické ostřívo, tato keramika je zařazena do období od přelomu první a druhé třetiny 10. století až do konce 10. století, kdy mizí hřebenová výzdoba uplatňována na této keramice. Klasická keramika s kalichovitými okraji na ni plynule navazuje, chybí však hřebenová výzdoba. Kalichovité okraje tedy nastupují už na začátku 10. století a jsou vystřídány kolem poloviny 11. století horizontem archaických zduřelých okrajů. Pravděpodobně ve 13. století (či v druhé polovině 12. století) nastupují klasické zduřelé okraje, které jsou jemnější a kvalitněji vypálené (Varadzin 2010, 535-554). Zduřelé okraje se pak vyvinuly v okraje s okružím. Zakončení okraje nádoby od kalichovité po zduřelou profilaci je součástí tzv. pražské šedé řady. Vývoj v utváření profilace nádob byl samozřejmě plynulý. Postupně převládal určitý vzhled keramiky, s čímž souvisí i obliba toho kterého zakončení nádoby, její profilace či výzdoby. Ať už se jednalo o keramiku, kterou si lidé vyráběli doma, nebo poté o keramiku vyráběnou hrnčíři ve specializovaných dílnách. Problém pro archeologii tedy pak představuje stanovení intervalu existence určitého okraje a dobu, během které se překrýval s jiným typem okraje nádoby.

Pražská keramika 9.–13. století	stav 1984, chronologie J. Č.	stav 2001, chronologie J. Č.
osídlení před rokem 885	–	starší než límcovitý okraj
doba nejstarších přemyslovských knížat (ca 885–930)	límcovitý okraj a masový nástup kalichovitého	límcovitý okraj a masový nástup kalichovitého
doba Boleslavů (ca 930–1000)	kalichovitý okraj	kalichovitý okraj
d. vyšehradská starší 1000–?	kalichovitý okraj	kalichovitý + jeho deriváty
d. vyšehradská mladší ?–1143		archaicky zduřelý okraj
d. románská starší 1143–1200	archaicky zduřelý okraj	archaicky zduřelý?, klasicky zduřelý obou technologií
d. románská mladší 1200–1240	klasicky zduřelý okraj	klasicky zduřelý klasické technologie

Obr. 5. Ukázka posunutí chronologie raně středověké keramiky podle J. Čihákové (upraveno podle Čiháková – Havrda 2008, 209)

Od poloviny 13. století dochází ke změnám na sociální úrovni, které s sebou přinášejí i proměnu v keramické produkci. Různorodost keramiky se v předchozím období projevovala hlavně po stránce kvality, nyní nastupuje standardizovaná keramická výroba, která je prováděna pravděpodobně ve větších sériích. Pro vrcholný středověk jsou tak vymezeny tři

tzv. distribuční okruhy. Objevuje se kvalitní světlá, tvrdě pálená keramika, která bývá často zdobená červeným malováním. Tato produkce je rozpoznána především v severních a severozápadních Čechách, její výskyt ale dosahuje až do středních a východních Čech. Další keramický okruh představuje keramika východní části středních Čech, která byla rozpoznána na Černokostecku. Jedná se o nepříliš kvalitně vypálenou keramiku s odstíny hnědé až okrové barvy, obtáčenou na pomalu rotujícím kruhu. Ve výzdobě jsou použity tradiční prvky, např. ryté rýhy, vlnice a objevuje se vývalková šroubovice. V jižních a západních Čechách se od 14. století vyráběla tenkostěnná keramika, nejprve obtáčená, poté vytáčená na rychle rotujícím kruhu. Zdobená je nejčastěji radélkovou výzdobou, ale objevují se i ryté rýhy či vývalková šroubovice (Vařeka 1998, 126-130).

Otázka distribuce komodit, především keramiky, v pražské kotlině a jejím okolí je v dlouhodobější pozornosti archeologů. K vyřešení problému produkčních a spotřebních center a vůbec celé organizace je právě keramika ze všech středověkých artefaktů nejvhodnějším prostředkem. Této výsadě vděčí díky své každodennosti, a přece poměrně malé životnosti, své nerecyklovatelnosti a odolnosti (Varadzin 2009, 99).

Výchozím bodem pro poznání distribuce keramiky je rozlišení keramického těsta a prostřednictvím tohoto rozlišení určení proveniencie dané keramiky. Pro raný středověk totiž nemáme z území Čech rozpoznány žádné hrnčířské dílny, proto se původ keramiky hledá v použitém těstě při její výrobě, které nám tak podá určitou, alespoň přibližnou, geografickou informaci (Varadzin 2009, 103).

L. Varadzin ve své studii o distribuci keramiky na hradišti Stará Boleslav (lokalita je charakterizovaná jako příjemce) vyčlenil 1277 střepů ze všech výzkumů, které na hradišti probíhají už od roku 1988. Vyčlenil pouze středy dna či střepy z bezprostřední blízkosti středu dna, aby byla jistota, že každý vzorek zastupuje pouze jednu nádobu. Daný soubor byl roztržiděn podle keramické hmoty do několika skupin (podle kombinace použitých surovin v ostřivu a pojivu a způsobu výpalu a výroby), podle kterých poté vymezil oblasti předpokládané výroby určité skupiny keramiky. Jedná se o keramiku vyrobenou v bezprostředním okolí hradiště (*boleslavská skupina*), v širším okolí východní Prahy (*slídnatá 1*), v okolí hradiště Libice (*slídnatá 2*), dále distribuční okruh pražské šedé řady v perimetru 30 km okolo Prahy (*šedá řada*, produkčních center předpokládá několik, zaměřených především na pražský trh, kde šedá řada v souborech z 10. a 11. století někdy tvoří až 100 % z nalezené keramiky) a *tuhová keramika* (představuje zde minimum, jedná se zřejmě o dovoz odjinud). Z toho nám vyplývá poměrně složitá organizace dovozu a vývozu

keramiky v raném středověku, která nám snad odráží stav nejen na Staré Boleslavi (Varadzin 2009, 99-113).

Se skupinou vymezenou na staroboleslavském hradišti jako *slídnatá I* souvisí tzv. černokostelecká keramika, objevující se ve východní oblasti středních Čech od sklonku raného středověku. Obě dvě hmoty jsou totožné, jedná se o keramiku „s výrazným ostřivem v podobě slídy a s charakteristickými hrubšími ostrohrannými živci a (o něco méně) křemeny. Barva hladce upraveného povrchu se pohybuje ve škále hnědé až cihlové barvy...“ (Varadzin 2009, 102).

J. Klápště ve své studii o černokostelecké keramice popisuje keramické těsto v podstatě stejně. Keramika ze Staré Boleslavi je však staršího rázu, proto je lokalizace původu této skupiny, která se objevuje na Staré Boleslavi, neznámá.

Tzv. černokostelecká keramika není příliš kvalitně vypálená, její zbarvení se pohybuje v odstínech hnědé až okrové barvy. Ve výzdobě mají zastoupení tradiční prvky, jako jsou ryté rýhy, vlnice a objevuje se vývalková šroubovice. Tato velmi výrazná keramická hmota se objevuje především ve východní části širšího okolí Prahy. Byla poprvé rozpoznána na Černokostelecku (Klápště 1978).

Na východním okraji Prahy je však situace ještě komplikovanější. Po vymizení tzv. pražské šedé řady až do 13. století nastal určitý hiát v poznání keramické produkce. Zdá se však, že keramika datovaná do 13. století nastupuje dříve. Příkladem může být keramika tzv. černokostelecké produkce, jejíž nástup se předpokládá v polovině 13. století, ale nyní se uvažuje o jejím dřívějším počátku.

Zatímco ve skromném materiálu z Kyjí z Prelátské ulice je tzv. černokostelecká keramika zastoupena dvěma cihlovými střepey (jedná se o dva prosté svislé okraje) s výrazným ostřivem v podobě bílých kamínků, v Hostavicích na lokalitě staveniště Černý Most II bylo objeveno hned několik zástupců této keramické hmoty (v počtu pravděpodobně 29 keramických fragmentů z celkem 1371 nalezených). Jedná se opět o cihlově až hnědě zbarvené střepey s výrazným ostřivem.

V souvislosti s centrálními lokalitami se často zmiňuje vztah hrnčířské výroby k těmto lokalitám a její regionalizace. Odlišují se tak výrobní okruhy určité keramiky. Je to např. keramika bílinská, litoměřická nebo pražská (Klápště 1998, 139-140). Zdá se však, že ve východní části širšího Pražska byla situace odlišná.

Soubory keramiky z Kyjí i z Hostavic se skládají především z keramiky datované do mladší doby hradištní s přechodem do vrcholného středověku. V těchto souborech je zastoupena také mladší keramika pražské šedé řady, a to především zduřelou profilací okraje, v menší míře i kalichovitými okraji. Ve všech třech souborech se pak vyskytovaly v největším zastoupení okraje vzhůru vytažené. Vyskytuje se zde i keramika tzv. černokostelecké produkce. Přesnější geografická definice „šedé řady“ není úplně jasná, taktéž je to komplikované s keramikou „černokostelecké produkce“. Jisté však je, že oblast východního okraje Prahy, kde se objevuje keramika jak pražské šedé řady, tak keramika černokostelecká, je odlišná od centra Prahy.

12. Katalog archeologických akcí a nalezišť

Katalog archeologických akcí a nalezišť s nálezy ze středověku vychází především z údajů obsažených v Archeologické databázi Čech, je doplněn také informacemi o archeologických výzkumech z Pražského sborníku historického. Informace o některých výzkumech (případně nálezech) jsou pak doplněny z literatury, která je v takovém případě citovaná.

Středověké nálezy pocházející z vesnic nacházejících se v zázemí hradišť Královice a Vinoř jsou v soupise zařazeny v samostatných podkapitolách.

Běchovice

Lokalizace: Ferdinandiho statek

PIAN: 96182/B/4 ZM10 12-24-20; koor.: 190:18

Z raného středověku pochází nález keramické nádoby a 120 mincí (denáry). Nález pochází z roku 1860 a většinu mincí si rozebrali dělníci.

Literatura: Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870, 177

Lokalizace: pískovna

PIAN: X/B/1 ZM10 12-24-25; koor.: 170:365

Náhodně a nesoustavně zde v letech 1965-1967 zachraňoval nálezy při těžbě písku J. Zadák. Z RS3 bylo objeveno několik (asi 15, minimálně dva z nich však zřejmě náleží do doby halštatské) kostrových hrobů, ani jeden z nich však nebyl odborně zkoumán. Většina keramických nádob, která zde byla nalezena, byla rozebrána náhodnými nálezci. J. Zadákovi se podařilo několik nádob a zlomků keramiky zachránit, dále byly u koster nalezeny zvířecí kosti, bronzové a měděné záušnice a tři skleněné korálky (dva modro zelené a jeden světle zelený olivovitý korálek - jedná se snad o velkomoravský vliv).

Toto pohřebiště se nacházelo jihozápadně od Běchovic, jeho jižní a západní okraj ležel v prostoru zničeném pískovnou, severní a východní okraj ležel u ppč. 365/1, 365/3 a 368/7.

Ppč. 365/3:

PIAN: 96182/B/4 ZM10 12-24-20; koor.: 190:18

Pod vedením S. Vencla a L. Hájka byl v roce 1967 proveden plošný odkryv na základě sběru L. Hrdličky z roku 1967. Byla odkryta sídlištní aktivita s nálezy keramiky pražského typu.

Ppč. 365/3 (západní okraj):

PIAN: X/B/3 ZM10 12-24-25; koor.: 146:351(souřadnice 72,175:49,700; 72,225:49,525)

V roce 1968 zde provedl J. Zadák a S.Vencl povrchový sběr. Bylo provedeno vzorkování narušených objektů z důvodu výstavby pískovny.

I v tomto roce byla potvrzena sídlištní aktivita z RS1, objeveny byly zahloubené objekty s nálezy keramiky, přeslenů, zvířecích kostí, zlomků železa a opracovaného kamene.

Ppč. 365/3:

PIAN: X/B/3 ZM10 12-24-25; koor.: 159:360

Plošný odkryv zde provedl také J. Zadák v roce 1971. Bylo zjištěno dalších 21 objektů z RS1, které byly částečně narušeny skrývkou ornice a těžbou písku. Většina objektů byla prozkoumaná, z ostatních byly odebrány datovací vzorky.

Literatura: Vencl, S. 1973: Časně slovanské osídlení v Běchovicích, o. Praha-východ, Památky archeologické 64, 340-392

Vencl, S. - Hrdlička, L. 1976: Středohradištní pohřebiště v Praze 9-Běchovicích, Archeologické rozhledy 28, 323-329

Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I, 21

Lokalizace: poloha u Dvora, na levé straně silnice Praha-Úvaly

PIAN: 96182/B/4 ZM10 12-24-20; koor.: 190:18

V roce 1969 zde byl proveden vizuální geodetický průzkum. Plocha, kde stávala středověká tvrz, byla zplanýrována roku 1967.

Literatura: Sedláček, A. 1998: Hrady, zámky a tvrze Království českého 15, 207

Lokalizace: poloha U studánky, jižně od polohy Pod myslivnou

PIAN: 1114/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 330:78

Pod vedením J. Zadáka zde byl v roce 1971 proveden povrchový sběr, z vrcholného středověku nalezen kachel.

Lokalizace: poloha Pod myslivnou

PIAN: 1087/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 328:100

J. Zadák zde v letech 1976-1977 provedl povrchový sběr, odkud pochází sedm zlomků keramiky z vrcholného středověku.

Lokalizace: poloha Skalka (SV od obce), okolí ppč. 257; naleziště A, B, C, D

PIAN: 1090/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 289:79

96182/B/4 ZM10 12-24-20; koor.: 190:18

1091/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 301:87

J. Zadák zde v letech 1973-1976 prováděl povrchový sběr. Bylo objeveno několik zlomků keramiky z hradištního období.

Literatura: Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 117

Lokalizace: poloha Za Homolí (SV od obce)

Okolí ppč. 233, 220/1, 250 (naleziště A):

PIAN: 1098/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 309:78

PIAN: 96182/B/4 ZM10 12-24-20; koor.: 190:18

Pod vedením S. Vencla a J. Zadáka byly v letech 1974-1976 prováděny povrchové sběry, na nalezišti A s nálezy zlomků keramiky z vrcholného středověku. Od roku 1976-1977 zde byl proveden záchranný výzkum. Byly nalezeny zlomky keramiky z raného a vrcholného středověku.

Literatura: Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 118

Lokalizace: poloha V severním Jeleně (mezi obcemi Běchovice a Koloděje)

PIAN: X/P/3 ZM10 12-24-25; koor.: 250:320 275:320 285:259 323:259

J. Zadák zde v letech 1972-1976 prováděl pravidelné povrchové sběry. Do hradištního období spadá několik nálezů keramických zlomků.

Poté zde prováděl sběry i v letech 1976-1981 (naleziště D) s nálezem jednoho zlomku keramiky z VS, pak také v roce 1986 (mezi nalezišti C a D) s nálezem opět jednoho zlomku keramiky, tentokrát z hradištního období.

Literatura: Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 117

Lokalizace: poloha Nad vodárnou, naleziště B

PIAN: 1104/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 106:46

J. Zadákem byl v roce 1977 proveden povrchový sběr, který přinesl pouze jeden zlomek keramiky z vrcholného středověku. Jinak zde zjištěno eneolitické osídlení.

Literatura: Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 117

Lokalizace: poloha Na Zabitým, jižně od obce

PIAN: 1135/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 225:316

J. Zadák zde v letech 1976-1977 provedl povrchový sběr, odkud pochází jeden zlomek keramiky z vrcholného středověku.

Lokalizace: poloha Na drahách

PIAN: 1113/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 239:118

Povrchový sběr provedený J. Zadákem v roce 1977. Z vrcholného středověku pochází dva zlomky keramiky.

Lokalizace: poloha Na Táboře

J. Zadák zde v letech 1976-1979 prováděl povrchové sběry na třech nalezištích (A, B, C; viz níže), ze kterých pochází pár zlomků keramiky z přechodu raného a vrcholného středověku a z vrcholného středověku. Nejvíce však sběry prokázaly osídlení v eneolitu.

Naleziště A:

PIAN: 1152/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 175:318

Odtud pochází několik zlomků keramiky z přechodu raného a vrcholného středověku (RS4-VS1).

Naleziště B:

PIAN: 1153/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 164:309

Z tohoto sektoru pochází pouze jeden zlomek keramiky z přechodu raného a vrcholného středověku (RS4-VS1).

Naleziště C:

PIAN: 1154/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 168:283

Odtud pochází několik zlomků keramiky z vrcholného středověku.

Literatura: Zadák, J. 1982: Výzkumy v Čechách 1978-1979, 110

Lokalizace: poloha Finfásek

PIAN: 1083/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 144:46

PIAN: 1084/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 143:57

J. Zadák zde v letech 1977-1978 provedl povrchový sběr na dvou nalezištích, z každého pochází pouze jeden zlomek keramiky - z naleziště A pochází zlomek z hradištního období, z naleziště B zlomek keramiky z vrcholného středověku.

Lokalizace: poloha U napájký (JV od obce)

PIAN: 1141/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 298:351

PIAN: 1140/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 303:336

J. Zadák zde v letech 1976-1978 a v roce 1986 provedl povrchový sběr, z obou dvou sběrů pochází po jednom zlomku keramiky z vrcholného středověku (naleziště A a B). I na tomto nalezišti sběry přinesly informace o eneolitickém osídlení.

Literatura: Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 118

Lokalizace: poloha V Panenkách

PIAN: 1151/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 355:365

PIAN: 1139/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 290:380

J. Zadák zde v letech 1977-1981 provedl povrchový sběr s nálezem pouze dvou zlomků keramiky z raného středověku. Poté v roce 1986 provedl sběr východně od této polohy s nálezem několika zlomků z vrcholného středověku.

Literatura: Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 117

.

Lokalizace: pod výzkumnými ústavy

PIAN: 1085/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 156:90

PIAN: 1086/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 144:88

J. Zadák zde v letech 1977-1981 provedl povrchový sběr na nalezišti A s nálezem několika zlomků keramiky z raného středověku. V letech 1981-1986 provedl povrchový sběr na nalezišti B s nálezem několika zlomků keramiky z vrcholného středověku.

Lokalizace: jižní předmostí pražského okruhu

PIAN: 1110/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 25:17

J. Zadák zde provedl v roce 1987 povrchový sběr s nálezy čtyř zlomků keramiky z vrcholného středověku.

Lokalizace: Českobrodská ulice, čpp. 19, staveniště obchodního domu

PIAN: 1082/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 162:20

J. Zadák zde v roce 1993 provedl vertikální řez, kde odkryl sídlištní aktivitu z RS4-VS2 s objevem tří zahloubených objektů (jam) a nálezy keramiky, bronzové záušnice s odlomenou klíčkou, kusy železa a zvířecích kostí. Sídlištní aktivita z VS1 zahrnovala odkrytí jednoho zahloubeného objektu (jámy), nálezy fragmentů keramiky a mazanice.

J. Richterová zde v roce 1993 odkryla objekt s mazanícovou krou datovaný obecně do raného středověku. Svrchní výplň obsahovala destrukci hrnčířské pece s keramickým materiálem, převážně defektním a silně přepáleným, spodní část měla charakter běžné výplně. Půdorysem tento objekt odpovídal obdélníkové zemnici.

Literatura: Richterová, J. 1996: Středověké osídlení v povodí středního toku Rokytky, Archaeologica Pragensia 12, 273-307

Dragoun, Z. a kol. 1995: Archeologický výzkum v Praze v letech 1992-1994. Pražský sborník historický XXVIII, 213 - 258

Lokalizace: Českobrodská ulice, čpp. 8.

PIAN: 1263/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 182:13

J. Zadák zde v roce 2005 provedl vertikální řez s nálezy keramiky z raného středověku a zvířecích kostí.

Literatura: Vencl, S. - Hrdlička, L. 1976: Středohradištní pohřebiště v Praze 9-Běchovicích, Archeologické rozhledy 28, 323-329

Richterová, J. 1996: Středověké osídlení v povodí středního toku Rokytky, Archaeologica Pragensia 12, 273-307

Dubeč

Lokalizace: poloha Nad lomem a Na skalce, ppč. 307

PIAN: 96198/B/4 ZM10 12-24-25; koor.: 7:171

Z hradištního období zde byla objevena pohřební aktivita ze zaniklé obce Dubeček. Tyto hrobové nálezy J. Sláma definoval jako pohřební aktivitu, o které existují nejasné zprávy v literatuře, ale nálezy se nedochovaly. J. Kudrnáč uvádí, že se nálezy nacházejí ve sbírce Národního muzea a pohřebiště datuje do střední doby hradištní.

V roce 1944 zde byl proveden povrchový sběr pod vedením M. Šolle. Z hradištního období pochází nálezy keramiky.

Literatura: Sláma J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I, 40

Lokalizace: poloha U Dubče

PIAN: X/B/3 ZM10 12-24-25; koor.: 75:191

V roce 1968 zde byl proveden povrchový sběr pod vedením Z. Sedláčka. Z doby hradištní pocházejí nálezy keramiky.

Literatura: Vencl, S. - Venclová, N. - Zadák, J. 1976: Osídlení z doby římské v Dubči a okolí, Archeologické rozhledy 28, 247-276

Lokalizace: poloha Za samotou, ppč. 887/1

PIAN: X/P/3 ZM10 12-24-25; koor.: 127:257 118:226 75:206

V letech 1970-1973 byly provedeny povrchové sběry pod vedením J. Zadáka a S. Vencla. Z hradištního období a vrcholného středověku nalezena sídlištní aktivita se zlomky keramiky.

Literatura: Vencl, S. - Venclová, N. - Zadák, J. 1976: Osídlení z doby římské v Dubči a okolí, Archeologické rozhledy 28, 247-276

Lokalizace: poloha Pod zahrádkou, ppč. 903, 934, 921

PIAN: X/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 118:215

Pod vedením Z. Sedláčka, S. Vencla a J. Zadáka zde byl v letech 1968-1973 proveden povrchový sběr s několika nálezy keramiky z hradištního období a z vrcholného středověku.

Literatura: Vencl, S. - Venclová, N. - Zadák, J. 1976: Osídlení z doby římské v Dubči a okolí, Archeologické rozhledy 28, 247-276

Lokalizace: poloha U Počernic

PIAN: 1134/B/2 ZM10 12-24-24; koor.: 464:361

J. Zadákem zde byl v roce 1976 proveden povrchový sběr s nálezy tří zlomků vrcholně středověké keramiky.

Lokalizace: poloha V křížkách

PIAN: 1187/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 2:250

Povrchový sběr učiněný v letech 1976-1977 pod vedením J. Zadáka přinesl nález pěti zlomků keramiky z raného středověku.

Lokalizace: poloha Nad Studánkou, naleziště A

PIAN: 1182/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 192:196

Povrchový sběr pod vedením J. Zadáka z let 1974-1978 přinesl nález dvou zlomků keramiky z VS.

Lokalizace: Litožnice (zaniklá středověká ves)

Poloha V Litožnicích, jižní část ppč. 896/1:

PIAN: 1556/B/3 ZM10 12-24-25; koor.: 138:318

V roce 1962-1975 zde byl pod vedením S. Vencla a J. Zadáka prováděn povrchový sběr. Z hradištního období zjištěna sídlištní aktivita s nálezy keramiky.

Povrchový sběr z roku 1983 pod vedením J. Krejčíka přinesl nález tří zlomků keramiky z VS. J. Zadák zde v roce 1986 také provedl sběry s nálezem jednoho zlomku keramiky ze starší-střední doby hradištní.

Ppč. 896/1 a přilehlá část kolem ppč. 897/5:

PIAN: X/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 141:310

Z. Smetánka a S. Vencl zde v roce 1968 provedli povrchový sběr, nálezy keramiky pochází z vrcholného středověku (13.-15. století). V literatuře uvádí jako nejstarší keramické fragmenty kalichovité okraje, podle dnešního datování se tedy jedná o přelom 10.-11. století. Dále byl objeven zlomek kachle, zlomky železa (část podkovy, šipka, zlomek ostruhy), kamenný brousek, fragment omítky a prejzů a také lidské kosti.

poloha Za hrází, na dně rybníka č. 2, na parcele ppč. 896:

PIAN: X/B/3 ZM10 12-24-25; koor.: 127:284

S. Vencl a J. Zadák zde z důvodu stavby meliorační rýhy provedli povrchový sběr v letech 1968-1970. Z doby hradištní a vrcholného středověku byl objeven zahluběný objekt, nálezy keramiky a stavebního kamene.

pod dvorem v sadě:

PIAN: 96198/B/4 ZM10 12-24-25; koor.: 7:171

J. Kabát a K. Slepíčka provedli v roce 1970 vizuálně-geodetický průzkum v sadu, v poloze zaniklé vsi, kde ve vrcholném středověku stála tvrz. Zjištěny zbytky zdiva a pozůstatek vodního příkopu, který tvrz obklopoval.

Literatura: Sedláček A. 1998: Hrady, zámky a tvrze Království českého 15, 205

Sommer, P. 1977: Archaeologia Historica 2, 257-260

Meliorační rýha při stavbě rybníka č. 2:

PIAN: 1193/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 131:296

Z důvodu meliorace zde J. Zadák provedl v roce sběr ještě v roce 1975, kterým zjistil pohřební aktivity ze středověku. Jedná se o nález kostnice a lidské lebky.

Meliorační rýha porušila okolí pravděpodobného zaniklého kostela.

Poloha v Litožnicích (východní břeh Říčanského potoka):

PIAN: 1197/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 142:298

V roce 1975 zde byly J. Zadákem zjištěny kumulace kamenů a malty v pěti objektech, dále byly objeveny zlomky keramiky, mazanice, mlýnský kámen a zvířecí kosti datované do vrcholného středověku.

Ppč. 896/1:

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-25; koor.: 134:316 121:307 134:285

V roce 1975 zde prováděl výzkum také P. Sommer, kterým potvrdil sídlištní a pohřební areál z konce vrcholného středověku. Objevil základy staveb z lomového kamene, kde se sporadicky vyskytují i cihly. V severní části areálu je hřbitov, kde byla nalezena i kamenná zeď, která snad signalizuje blízkost zaniklého kostela. Pocházejí odsud nálezy keramiky, dvou zlomků kostěného hřebenu, fragmentu železa (pant dveří) a částí stavby (stavební kameny, zlomky cihel, mazanice, fragmenty malty).

Poblíž zaniklého kostela:

PIAN: 1193/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 131:296

J. Zadák zde v roce 1976 provedl povrchový sběr s nálezy čtyř zlomků vrcholně středověké keramiky.

Ppč.896/1, 898/1, 896/3:

PIAN: 96198/B/4 ZM10 12-24-25; koor.: 7:171

J. Zadák zde provedl v roce 1976 vizuální geodetický průzkum a povrchový sběr. Zachyceno bylo zdivo z vrcholného středověku s nálezy skla (část výplně okna), železnou podkovou a zlomky keramiky. Zdivo snad představuje destrukci kostela, nacházelo se asi 10 m od hřbitovní zdi narušené meliorací v roce 1975.

Severně od kosteliště:

PIAN: 1192/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 130:302

Povrchový sběr pod vedením J. Zadáka z roku 1990 přinesl dva zlomky keramiky z VS.

Rybník č. 2:

PIAN: 1199/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 130:286

Povrchový sběr pod vedením J. Zadáka z roku 1990 přinesl dva zlomky keramiky z VS

Okolí tvrze:

PIAN: 1190/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 135:300

Povrchový sběr pod vedením J. Zadáka z roku 1990 přinesl 17 zlomků keramiky z VS.

Literatura: Roubík, F. 1959: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách, 35

Smetánka, Z. - Vencl, S. 1969: Zaniklá středověká osada Litoznice, Archeologické rozhledy 21, 396-398

Sommer, P. 1977: Dvě středověká sídliště na východním okraji Prahy. Archaeologia historica 2, 257-259

Sommer, P. 1978: Výzkumy v Čechách 1975, 75

Vencl, S. 1969: Výzkumy v Čechách 1968, 31

Zadák, J. 1978: Výzkumy v Čechách 1975, 75

Lokalita: poloha U hřbitova, naleziště B

PIAN: 1128/B/2 ZM10 12-24-24; koor.: 385:188

J. Zadák zde v roce 1999 provedl povrchový sběr. Z hradištního období pochází dva zlomky keramiky.

Lokalizace: ulice Netlucká, poloha V Moklině

PIAN: 1189/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 55:143

Povrchový sběr J. Zadáka z let 1999-2000 přinesl z VS pouze jeden zlomek keramiky.

Dolní Měcholupy

Lokalizace: poloha U hřbitova, naleziště A

PIAN: 1131/B/2 ZM10 12-24-24; koor.: 385:176

V roce 1976 zde proběhl povrchový sběr pod vedením J. Zadáka. Ze středověku zde byly nalezeny zlomky keramiky – jeden zlomek z hradištního období, tři zlomky z vrcholného středověku.

Dolní Počernice

Lokalizace: bývalá tvrz

PIAN: X/B/3 ZM10 12-24-19; koor.: 407:94

V roce 1974 byl proveden povrchový sběr v místě bývalé středověké tvrze, která beze stopy zanikla při výstavbě zámku.

Literatura: Kabát, J. - Slepíčka, K. 1973: Výzkumy v Čechách 1970, 27

Lokalizace: Národních hrdinů, ppč. 1435 (Golf Resort Černý Most)

Souřadnice: 50°05'35.13"N, 14°35'13.56"E

Záchranný výzkum pod vedením J. Frolíka a M. Mácalové probíhal v roce 2008. V literatuře je uvedena jako bližší lokalizace plocha soutoku Svěpravického a Šestajovického potoka. Šestajovický potok ale danou oblastí vůbec neprotéká, protéká tudy Svěpravický potok a potok Chvalka, oba se vlévají do rybníku Martiňák. Protože v literatuře nebyla uvedena lokalizace pomocí souřadnic, jsou GPS souřadnice pouze přibližné. V části u Svěpravického potoka byla prozkoumána mírně zahloubená chata s pozůstatkem kamenné pece, datovaná do střední doby hradištní. Zřejmě tedy podél potoka Chvalky byly zjištěny fragmenty zdiva a jeho destrukce a zahloubené objekty, náležející pravděpodobně k zaniklé středověké vsi Babice. Tyto kamenné konstrukce jsou datované do 14. -16. století. Dále byly zjištěny

zásobnicové jámy a jámy po jakési pyrotechnologické aktivitě s materiálem 1. poloviny 13. století.

Literatura: Dragoun, Z. a kol. 2009: Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008. Pražský sborník historický XXXVII, 403-485

Hájek

Lokalizace: poloha Za oborou

naleziště A:

PIAN: 1258/O/2 ZM10 12-24-25; koor.: 245:140

V letech 1976-1979 zde J. Zadák prováděl povrchové sběry s nálezy několika zlomků keramiky z VS.

V roce 1985 zde opět provedl sběr, z vrcholného středověku pochází jeden zlomek keramiky.

naleziště B:

PIAN: 1160/O/2 ZM10 12-24-25; koor.: 255:150

V letech 1976-1978 zde J. Zadák prováděl povrchové sběry, z vrcholného středověku pochází jeden zlomek keramiky.

Hloubětín

Lokalizace: pískovna (křižovatka ulic Poděbradská a Nademlejnská, ppč.1721- 22)

PIAN: 96201/B/4 ZM10 12-24-19; koor.: 128:286

Z hradištního období pochází objev 11 kostrových hrobů, které u kterých se našly keramické nádoby a nůž. Existuje o tom pouze zmínka v literatuře, nádoby byly naházeny na hromadu spolu s lidskými kostmi a zničeny. Později byl na vyhozeném písku nalezen železný nožik a zachráněny dvě nádoby – jedna byla vyhotovena na kruhu zdobena vodorovnými rýhami a pásem šikmo položených kolků, druhá je zhotovena v ruce a zdobena jednoduchou vlnovkou.

Literatura: Sláma J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I, 100

Malina, M. 1927: Hradištní pohřebiště v Hloubětíně. Památky archeologické 35, 578-579

Lokalizace: ulice U Elektry, komplex Zahrady nad Rokytkou

PIAN: 1361/B/2 ZM10 12-24-18; koor.: 475:300

Plošný odkryv pod vedením P. Huštáka zde byl proveden v letech 2006-2007. Z raného středověku (časně slovanského období) zjištěna sídlištní aktivita.

Lokalizace: ulice K Náhonu

PIAN: 1362/B/2 ZM10 12-24-19; koor.: 55:260

V letech 2007-2008 zde P. Hušták prováděl plošný odkryv z důvodu rekonstrukce historického objektu a výstavby bytových domů. Zaznamenána sídlištní aktivita z VS2 - nálezy zlomků keramiky a zvířecích kostí.

Horní Počernice

Lokalizace: Na Chvalce

Ppč. 329 a 330:

PIAN: X/O/3 ZM10 12-24-20; koor.: 88:328

Pod vedením J. Justové bylo v letech 1968-1969 zachyceno na stěnách výkopu pro inženýrské sítě koryto zaniklého potoka. V roce 1968 byl proveden vertikální řez v průkopu pro vodovod a v roce 1969 byl proveden povrchový sběr. Byla zjištěna zásobní jáma a nálezy keramiky převážně z 11. století. V literatuře pak autorka uvádí převahu kalichovitých okrajů v nalezeném souboru (podle nynějšího stavu jsou kalichovité okraje datovány od konce 10. století do průběhu 11. století).

PIAN: 96207/O/4 ZM10 12-24-20; koor.: 186:350

Pod vedením P. Sommera byl v roce 1975, východně od sídliště zkoumaného J. Justovou, učiněn povrchový sběr s nálezy keramiky pražského typu a mladohradištní keramiky a poté byl proveden vertikální řez, který potvrdil vrstvu z mladší doby hradištní.

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-20; koor.: 88:319 88:315 84:311

V roce 1976 byla provedena sonda pod vedením V. Humla na základě oznámení nálezu mladohradištní keramiky a lidské kostry. Při jižním okraji sídliště, které bylo zjištěno v předchozích letech J. Justovou a P. Sommerem, byl v roce 1976 zjištěn V. Humlem sídlištní

a výrobní okrsek. K tomuto sídlišti zřejmě náleží zbytky kostrového pohřebiště na jihovýchodě (ppč.121), kde byly objeveny dva kostrové hroby. Byla zjištěna sídlištní aktivita s nálezy keramiky z mladší doby hradištní, s objevem polozemnice s kůlovými jamkami, zahloubených pícek s keramikou 12. - 13. století, otopného zařízení a kůlových jamek, dále byly objeveny zlomky keramiky (odtud také přeslen), mazanice a železných předmětů (nůž, nůžky, podkova, opasková přezka, zlomek srpů) a jeden bronzový předmět (udidlo), kostěné šídlo. Výzkum tak zachytil pokračování mladohradištního sídliště.

Literatura: Dragoun, Z. a kol. 1980: Archeologický výzkum v Praze v letech 1976 a 1977. Pražský sborník historický XII, 236-255

Huml, V. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 118-119

Huml, V. 1982: Osada v Horních Počernicích, Praha 9. Archaeologia historica 7, 219-222

Justová, J. 1969: Výzkumy v Čechách 1968, 35

Justová J. 1972: Mladohradištní sídliště v Horních Počernicích, okr. Praha-východ, Archeologické rozhledy 24, 570-575

Justová, J. 1972: Výzkumy v Čechách 1969, 35

Sommer, P. 1977: Dvě středověká sídliště na východním okraji Prahy. Archaeologia historica 2, 257-260

Vencl, S. - Zadák, J. 1981: Nová časně slovanská sídliště v Praze 9 - Horních Počernicích, Archeologické rozhledy 33, 679-687

Ppč. 4468:

PIAN: X/O/2 ZM10 12-22-19; koor.: 479:323 467:344

Jedná se o povrchový sběr a plošný odkryv z let 1979-1981 pod vedením J. Zadáka a S. Vencla. Byla zjištěna sídlištní aktivita z RS1 (pražský typ) a RS2. Z RS1 pochází zahloubená chata, zlomky keramiky a zvířecích kostí. Z RS2 pochází zahloubená chata, nález pravděpodobně pece, ohniště, dále zlomky keramiky, kamenného brousku a mlýnského kamene.

Literatura: Vencl, S. - Zadák, J. 1981: Nová časně slovanská sídliště v Praze 9-Horních Počernicích, Archeologické rozhledy 33, 679-687

Vencl, S. - Zadák, J. 1984: Výzkumy v Čechách 1980-1981, 104

Zadák, J. 1982: Výzkumy v Čechách 1978-1979, 111

Lokalizace: Chvaly, křižovatka ulic Stoliňská a Slatiňanská

PIAN: X/O/2 ZM10 12-24-20; koor.: 471:324

V roce 1979 zde byl J. Zadákem proveden povrchový sběr s nálezy keramiky a pozorování objektů z RS1. Na základě tohoto zjištění zde byl poté proveden záchranný výzkum. V těsném jižním sousedství se později téhož roku hloubil příkop pro plynovod. Zde bylo zjištěno zničení zahloubeného objektu s keramikou náležející sídlišti z RS1. Asi 250 metrů od tohoto objektu byla v roce 1980 odkryta polozemnice z RS2.

Literatura: Vencl, S. - Zadák, J. 1981: Nová časně slovanská sídliště v Praze 9-Horních Počernicích, Archeologické rozhledy 33, 679-687

Lokalizace: Chvaly - lom

PIAN: 1045/B/2 ZM10 12-24-19; koor.: 475:362

J. Zadák zde v roce 1986 provedl sběr z odpadajících stěn lomu s nálezem jednoho zlomku keramiky z VS.

Lokalizace: zaniklá ves Babice, sídliště Černý Most II, na březích potoka Chvalky

PIAN: X/P/1 ZM10 12-24-19; koor.: 433:240; 422:226; 439:235; 442:237; 430:240; 186:350

J. Klápště, J. Zadák J. a Z. Dragoun v roce 1986 povrchovým sběrem zjistili sídlištní aktivitu z VS.

J. Richterová zde v letech 1987-1990 prováděla plošný odkryv středověkého osídlení, které však bylo z větší části narušeno a zničeno probíhající stavbou. Zároveň byl prováděn povrchový sběr severně od potoka Chvalky J. Zadákem v letech 1986-1987, který přinesl určitá zjištění o rozsahu osídlení, které se rozkládalo na obou březích potoka Chvalky. Byla objevena zaniklá středověká ves Babice. Z první pol. 13. - 14. století byla objevena sídlištní a výrobní aktivita. Bylo odkryto několik zahloubených objektů: chata s kúlovými jámami, šest hutnických pecí, objevily se pozůstatky zděných objektů s keramikou 13. a 14. století. Dále byly objeveny tři celé keramické nádoby, několik fragmentů keramiky, velká kumulace železářské strusky po celé lokalitě a mazanice. Roku 1990 byl výzkum dokončen. Objekt s kamennou korunou a spodní roubenou výdřevou, který byl zpočátku považovaný za studnu, se ukázal jako nádrž používaná při železářském výrobním procesu. Ze dna objektu byl vyzvednut kus metalického železa a zlomky keramiky 13. století. Podařila se tak doložit i železářská výroba na lokalitě.

Literatura: Dragoun, Z. a kol. 1989: Archeologický výzkum v Praze v roce 1987. Pražský sborník historický XXII, 162-182

Dragoun, Z. a kol. 1993: Archeologický výzkum v Praze v letech 1990-1991. Pražský sborník historický XXVI, 190 - 215

Richterová J. 1988: Záchranné a zjišťovací výzkumy středověkých vesnic na území Prahy. Archaeologia historica 13, 495-508

Richterová, J. 1996: Středověké osídlení v povodí středního toku Rokytky, Archaeologica Pragensia 12, 273-307

Lokalizace: Chvaly - tvrz

PIAN: 96207/B/4 ZM10 12-24-20; koor.: 186:350

V roce 1979 provedli J. Kabát a K. Slepíčka vizuálně-geodetický průzkum, aby potvrdili historické zprávy ohledně tvrze. Ovšem ověření dopadlo negativně. Tvrz mohla stát v místě zámku a dvora nad rybníkem (dle konfigurace terénu).

Literatura: Sedláček, A. 1998: Hrady, zámky a tvrze Království českého 15, 309

Lokalizace: Svěpravice čpp. 3693/2

PIAN: X/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 44:189

Plošný odkryv S. Vencla a J. Zadáka z roku 1981 zjistil sídlištní aktivitu z RS1 s objevem zahloubené chaty s pozůstatkem ohniště a nálezů zlomků keramiky.

Literatura: Vencl, S. - Zadák, J. 1981: Nová časně slovanská sídliště v Praze 9 - Horních Počernicích, Archeologické rozhledy 33, 679-687

Lokalizace: Svěpravice, ulice Šanovská, mezi domy čpp. 1597 a 1598

PIAN: 96207/O/4 ZM10 12-24-20; koor.: 186:350

Výzkum z roku 1982-1983 pod vedením S. Vencla a J. Zadáka zjistil sídlištní aktivitu z RS1 s nálezy keramiky, zvířecích kostí, kostěného hřebenu, kamene (žernov) a strusky a s objevem dvou zahloubených objektů (polozemnice a pec).

Literatura: Vencl, S. - Zadák, J. 1981: Nová časně slovanská sídliště v Praze 9 - Horních Počernicích, Archeologické rozhledy 33, 679-687

Vencl, S. - Zadák, J. 1985: Výzkumy v Čechách 1982-1983, 147

Zadák, J. 1985: Výzkumy v Čechách 1982-1983, 147

Lokalizace: Svěpravice, ulice K hrázi

PIAN: 1069/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 154:225

Povrchový sběr J. Zadáka z roku 1981 s nálezem dvou zlomků keramiky z VS.

Lokalizace: Svěpravice, u zahradnictví

PIAN: 1061/B/2 ZM10 12-24-20; koor.: 171:247

J. Zadák zde provedl v roce 1984 sběr s nálezem jednoho zlomku keramiky z VS.

Lokalizace: Svěpravice, parcela č.121/1-121/2

PIAN: X/O/3 ZM10 12-24-20; koor.: 107:300

Nedokumentovaná akce pod vedením K. Rálka, V. Saska a V. Budinského v roce 1937 odkryla z RS4 tři kostrové hroby (s dřevěnými pozůstatky). Z této parcely pochází také povrchový nále z zlomků nádob z mladší doby hradištní, které jsou zdobeny širokou vlnkou. Nález byl učiněn roku 1948 J. Žateckým.

Literatura: Kudrnáč J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou, Památky archeologické 54, 205

Lokalita: Svěpravice

PIAN: 96207/O/4 ZM10 12-24-20; koor.: 186:350

Ze školní sbírky pochází soubor železných předmětů. Jedná se o postříbřenou záušnici, asymetrickou radlici, zlomky dvou železných nožů a železný sekáč.

Objeveny byly také tři kostrové hroby z RS4 a bronzová záušnice pod vedením A. Millera v roce 1936.

Literatura: Kudrnáč J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou, Památky archeologické 54, 205

Hostavice

Lokalita: severní okraj obce

PIAN: X/O/2 ZM10 12-24-19; koor.: 295:156

Plošný odkryv z let 1986-1987 pod vedením J. Richterové odhalil sídlištní areál z poloviny 13. století s objevem vstupní šije polozemnice, jež byla zpevněna kameny (přímo v kamenné plentě nález části srpů a bronzové záušnice), dále bylo odkryto množství kúlových jamek s nálezy keramických fragmentů (především zduřelých okrajů), zásobní a odpadní jámy,

nálezy keramiky a množství zlomků železa a zvířecích kostí. Před tímto výzkumem zde průzkum a vzorkování provedl J. Klápště, Z. Dragoun a J. Zadák.

Literatura: Richterová, J. 1988: Záchranné a zjišťovací výzkumy středověkých vesnic na území Prahy. Archaeologia historica 13, 495-508

Lokalizace: jádro vsi

PIAN: 43/B/2 ZM10 12-24-19; koor.: 289:160

J. Klápště zde v roce 1986 provedl vertikální řez. Zjistil narušení objektů z VS1. J. Zadák zde našel depot středověkých železných srpů/kos.

Kbely

Lokalizace: ulice Železnobrodská č. 45

PIAN: 1015/B/1 ZM10 12-24-14; koor.: 185:223

V roce 2003 zde provedl M. Kostka vertikální řez ve stavební jámě pro základy novostavby. Z raného středověku zjištěna sídlištní aktivita - dva zahloubené objekty, nálezy několika zlomků keramiky, mazanice a uhlíků.

Lokalizace: ulice Žacléřská, parcela. č. 21/2

PIAN: 1350/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 193:192 193:196 204:196 203:192

V letech 2005-2006 zde M. Kuchařík záchranný archeologický výzkum, který odkryl příkop se zlomky keramiky datovaný na přechod vrcholného středověku a novověku.

Lokalizace: mezi ulicemi Žacléřskou a Železnobrodskou

Souřadnice: 50°08'01.14"N, 14°33'03.50"E

Záchranný archeologický výzkum v roce 2007 odkryl pozůstatky osídlení ze středověku – bylo odkryto příkopové ohrazení datované do 12.-13. století. Protože v literatuře nebyla uvedena lokalizace pomocí souřadnic, jsou zde uvedené souřadnice přibližné.

Literatura: Malyková D. 2008: Záchranný archeologický výzkum Praha-Kbely, výstavba bytových domů. Archeologické výzkumy v Čechách. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy české archeologické společnosti

Lokalizace: starší nálezy z katastru obce ve sbírce NM (před rokem 1918)

PIAN: 96217/B/4 ZM10 12-24-14; koor.: 201:198

Jedná se o dary J. Mášy, nálezy ze sbírky J. Axamita, E. Štorcha či K. Buchtely a nálezy z výzkumů J. L. Píče. Z hradištního období se jedná o nálezy keramiky. Snad zde můžeme zařadit několik starohradištních nádob, které jsou ve sbírce NM a jejichž bližší lokalizace není známá.

Literatura: Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. Památky archeologické 54, 173-223

Lokalizace: průzkum oblasti Vinořského potoka

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 59:292 97:239 145:236 176:291 124:319

Jedná se o povrchový sběr z roku 1989, z raného a vrcholného středověku pochází nález šest zlomků keramiky.

Koloděje

Lokalizace: poloha Na prostřední cestě, ppč.219/2

PIAN: X/B/3 ZM10 12-24-25; koor.: 241:317

J. Zadák J. a S. Vencl zde v letech 1970-1972 provedli povrchový sběr. Z hradištního období byly nalezeny zlomky keramiky.

Lokalizace: poloha U zavážky

PIAN: 1163/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 288:270

Povrchový sběr J. Zadáka z let 1972-1973 a 1976-1977 s nálezem několika zlomků keramiky z hradištního období a VS.

Lokalizace: poloha Za posedem

PIAN: X/B/3 ZM10 12-24-25; koor.: 301:230

Zadák zde provedl v roce 1976 povrchový sběr na nalezištích A, B, C. Z hradištního období pochází několik zlomků keramiky, avšak sběry prokázaly především pravěké osídlení.

Naleziště A:

PIAN: 1166/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 275:243

V letech 1976-1978 zde J. Zadák opět prováděl sběry. Nalezl několik zlomků keramiky z hradištního období a z konce VS.

Naleziště C:

PIAN: 1164/B/2 ZM10 12-24-25; koor.: 286:236

V letech 1977-1978 zde opět provedl sběr, z naleziště C pochází několik zlomků keramiky z VS.

Literatura: Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-77, 119

Královice

Lokalizace: při stavbě silnice ke Královicím, v příkopě u pole

PIAN: 96224/B/4 ZM10 12-42-05; koor.: 333:303

Jedná se o nedokumentovanou akci z roku 1955, nález čtyř zlomků keramiky z raného středověku.

Lokalizace: Hradiště u sv. Markéty

PIAN: 96224/B/4 ZM10 12-42-05; koor.: 333:303

V letech 1948-1949 pod vedením J. Žateckého proveden vizuální průzkum hradiště a okolí, zjištěna sídlištní aktivita s povrchovým nálezem zlomku keramiky z mladohradištního období.

Literatura: Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. Památky archeologické 54, 173-223

Lokalizace: Hradiště u sv. Markéty

PIAN: X/B/2 ZM10 12-42-05; koor.: 293:362

V roce 1962 pod vedením J. Kudrnáče proveden terénní průzkum na návrší u kostela sv. Markéty s nálezem keramiky z mladohradištního období.

Literatura: Kudrnáč, J. 1965: Hradiště u Královic. Archeologické rozhledy 17, 43-47

Lokalizace: Hradiště u sv. Markéty

PIAN: 96224/B/4 ZM10 12-42-05; koor.: 333:303,

X/P/1 ZM10 12-42-05; koor.: 283:367 295:356 321:366 306:385

Povrchový sběr z areálu hradiště z let 1964-1966 pod vedením N. Maška. Z raného středověku, ze 12. století, zjištěna sídlištní aktivita s nálezy keramiky.

Literatura: Kudrnáč, J. 1965: Hradiště u Královic. Archeologické rozhledy 17, 43-47

Lokalizace: Hradiště u sv. Markéty

PIAN: 356/B/2 ZM10 12-42-05; koor.: 293:367

96224/B/4 ZM10 12-42-05; koor.: 333:303

357/B/2 ZM10 12-42-05; koor.: 297:368

Pod vedením J. Zadáka byl pravidelně v letech 1970-1975 prováděn povrchový sběr, který přinesl nálezy keramiky ze střední a pozdní doby hradištní (11. - 12. století).

Literatura: Kudrnáč, J. 1965: Hradiště u Královic. Archeologické rozhledy 43-47

Lokalizace: Hradiště u sv. Markéty

V letech 1984-1985 byl v areálu hradiště a předhradí proveden povrchový průzkum, sběry v rozvržených úsecích s nálezy keramiky z raného středověku, a geodeticko-topografický průzkum pod vedením J. Richterové.

Literatura: Dragoun, Z. a kol. 1989: Archeologický výzkum v Praze v letech 1983-1986. Pražský sborník historický XXI, 173-203

Lokalizace: Hradiště u sv. Markéty

PIAN: 112/P/1 ZM10 12-42-05; koor.: 311:386 325:360 297:356 283:367

Jedná se o povrchový průzkum z roku 1995 pod vedením Z. Sklenářové a L. Krušinové pro účely SAS a archeologické památkové péče. Na předhradí byl zjištěn objekt, který ale nebylo možné určit. Z areálu hradiště pochází jeden raně středověký a několik vrcholně středověkých fragmentů keramiky.

Literatura: Sklenářová, Z. - Krušinová, L. 1998: Výzkumy v Čechách 1996-1997, 154-155

Kyje

Lokalizace: Krčínovo náměstí, bývalý statek ppč. 9 (staveniště Spojů)

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-19, 185:213

Záchranným výzkumem na dvoře bývalého statku byla J. Richterovou v roce 1988 objevena část polozemnice s keramikou z první poloviny 13. století, relikv zdi a sídlištní jámy porušené novověkou zástavbou.

Literatura: *Richterová, J. 1996: Středověké osídlení v povodí středního toku Rokytky, Archaeologica Pragensia 12, 273-307*

Dragoun, Z. a kol. 1991: Archeologický výzkum v Praze v letech 1988-1989. Pražský sborník historický XXIV

Lokalizace: ulice Stupská, ppč. 2725

PIAN: 245/B/1 ZM10 12-24-19; koor.: 184:210

V roce 1994 zde M. Kostka provedl vertikální řez. Z hradištního období zjištěna vrstva se třemi zlomky keramiky a zvířecích kostí.

Lokalizace: při západní zdi hřbitova u kostela sv. Bartoloměje

PIAN: 372/B/1 ZM10 12-24-19; koor.: 182:201

V roce 1995 zde byla provedena sonda pod vedením L. Krušinové a Z. Sklenářové, z RS3 – RS4 a vrcholného středověku byla zjištěna sídlištní aktivita se zlomky keramiky. Dále ze středověku až novověku zaznamenána pohřební aktivita, objeveno 7 kostrových hrobů, zlomky keramiky, úlomky dřeva, křížek s bronzovým korpusem, součásti oděvu (kůže a textil), tři bronzové křížky, jedna mince (půlkrejcar Františka II.), zlomky prejzů a šipka z kuše.

Lokalizace: ulice Prelátská 28 (výkop revizní šachty)

PIAN: 373/B/2 ZM10 12-24-19; koor.: 180:197

V roce 1995 zde byla položena sonda pod vedením J. Richterové. Výkopové práce pro inženýrské sítě prořaly zeď stavěnou na hlínu doprovázenou keramickým materiálem z 1. poloviny 13. století. Dále byl odebrán vzorek malty, jeden prejz a zvířecí kosti.

Literatura: *Dragoun, Z. a kol. 1998: Archeologický výzkum v Praze v letech 1995-1996. Pražský sborník historický XXX, 251-291*

Lokalizace: Prelátská ulice, rekonstrukce fary ppč. 12

PIAN: 530/B/1 ZM10 12-24-19; koor.: 175:204, 179:205, 180:205

M. Kuchaříkem zde byla v roce 2006 položena skupina sond a proveden vertikální řez s

nálezy z VS2 (15. století), jedná se o nálezy keramických zlomků a zvířecích kostí. Dále byly ze středověku objeveny zahloubené objekty.

Lokalizace: v sousedství románského kostela

PIAN: 96228/B/4 ZM10 12-24-19; koor.: 185:212

Také v Kyjích provedli zjišťovací vizuálně-geodetický průzkum J. Kabát a K. Slepíčka v roce 1970 ve snaze zachytit relikty po středověké tvrzi. Ta však úplně zanikla.

Literatura: Kabát, J. - Slepíčka, K. 1973: Výzkumy v Čechách 1970, 58

Lokalizace: Českobrodská ulice

PIAN: X/B/2 ZM10 12-24-19; koor.: 201:104

J. Kovářik zde v roce 1974 provedl průzkum nálezu učiněného při ražení tunelu pro potrubí. Objevena zřejmě vrcholně středověká kamenná chodba. Byla zkoumána v délce 4,5 metrů. Vysoká 2,3 metry, široká 1,4 metru, síla zdiva 40 cm. Z lomového kamene s klenbou z pískovcových desek, dno pravděpodobně dlážděné.

Lokalizace: Jahodnice (staveniště Laktos)

PIAN: 1055/B/2 ZM10 12-24-19; koor.: 215:120

J. Zadák zde v roce 1974 provedl povrchový sběr s nálezem několika keramických zlomků z vrcholného středověku.

Lokalizace: Jamská ulice, parcela č. 2575/5

PIAN: 1442/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 310:35 330:35 330:25 310:25

M. Kvietok zde v roce 2008 položil skupinu sond s nálezy. Objevil zahloubenou jámu, jejíž výplň tvořilo několik vrstev, vrchní vrstva obsahovala silnou příměs mazanice s uhlíky a pouze jeden zlomek keramiky (výrazně sekundárně přepálený zduřelý okraj). Dno objektu bylo konvexní a leželo na zeleném jílu, pod nímž byla spraš. Jedná se o sídlištní jámu, mocná vrstva přepálené mazanice a uhlíků naznačuje, že se zřejmě jedná o jámu odpadní. Na základě nálezů zduřelého okraje je datovaná do 12. - 13. století.

Literatura: Dragoun, Z. a kol. 2009: Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008. Pražský sborník historický XXXVII, 2009, s. 403-485

Radonice

Lokalizace: severně od silnice mezi Vinoří a Radonicemi

PIAN: 186/P/1 ZM10 12-24-10; koor.: 31:12 42:10 54:0 51:0 42:7 30:10

Na katastru obce Radonice, při výkopu pro kanalizaci severně od silnice mezi Vinoří a Radonicemi, byl v roce 1994 proveden pod vedením J. Turka geofyzikální průzkum a plošný odkryv. Byla objevena sídlištní aktivita z 11. století - zahloubený objekt, pec, zlomky keramiky a zvířecích kostí.

Lokalizace: na konci obce směrem k Svémyslicím (u křižovatky čtyř cest)

PIAN: X/O/2 ZM10 12-24-15; koor.: 184:284

Nález z roku 1876. Při stavbě silnice do Horních Počernic bylo objeveno 10 kostrových hrobů v řadách, s nohama k východu, nálezy hradištní keramiky s výzdobou v podobě vlnic se nedochovaly.

Literatura: Sláma J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I, 132-133

Lokalizace: bývalá tvrz, čpp. 23, 24, 25, 52

PIAN: X/O/2 ZM10 12-24-15; koor.: 172:320

Jedná se o průzkum části obce nazývané Ve tvrzi, kde nyní stojí rodinné domy. Podle A. Sedláčka tvrz vznikla až v 16. století, ale záhy zanikla. Na jejím místě byly postaveny domy čpp. 23, 24, 25 a 52. Přes příkop, který je dnes zavezený, býval most. Celá lokalita je na vyvýšeném terénu. Kromě příkopu nebyly po tvrzi zjištěny žádné stopy.

Literatura: Kabát, J. - Slepíčka, K. 1973: Výzkumy v Čechách 1970, 132

Sedláček, A. 1998: Hrady, zámky a tvrze Království českého 15, 177

Lokalizace: průzkum oblasti Vnořského potoka

PIAN : X/P/2 ZM10 12-24-15; koor.: 9:356 18:354 15:340 1:343.

PIAN : X/P/2 ZM10 12-24-15; koor.: 31:382 51:380 9:346 7:369 10:375.

PIAN : X/P/2 ZM10 12-24-15; koor.: 14:286 63:293 58:335 18:330.

PIAN : X/P/2 ZM10 12-24-15; koor.: 114:293 131:295 131:313 122:314 118:334

V roce 1987 a 1990 byl učiněn povrchový sběr v oblasti Vnořského potoka. Osm fragmentů keramiky pochází z vrcholného středověku.

Satalice

Lokalizace: Les Fasenerie (mezi vozovou cestou ze Satalic do Vnoře a silnicí ze Satalic do Radonic)

PIAN: 96262/B/4 ZM10 12-24-14; koor.: 351:128

Jedná se o nález J. Vaňka z roku 1970. Jedná se o nález přeslenu z hradištního období.

Lokalizace: průzkum oblasti Vnořského potoka

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 345:232 344:224 372:227 377:233 324:231

Povrchový sběr z roku 1987 s nálezy několika kusů keramiky z VS.

Uhříněves

Lokalizace: katastr obce, blíže neurčeno

PIAN: 96279/B/4 ZM10 12-42-05; koor.: 5:258

Dle zápisu L. Hájka v Archivu archeologického ústavu z roku 1958 se jedná o (zřejmě) povrchový nález bronzové záušnice z hradištního období a objev kostrového hrobu. J. Sláma ve svém katalogu nález z Uhříněvsi uvádí jako typ nálezu bezpečné kostrového původu, ke kterému ale chybí jakákoli dokumentace.

Literatura: Sláma J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I, 168

Lokalizace: nález na pozemku u silnice z Uhříněvsi

PIAN: 96279/B/4 ZM10 12-42-05; koor.: 5:258

Nález zlomků keramiky z vrcholného středověku z roku 1965.

Vnoř

Lokalizace: stavba sokolovny

PIAN: X/B/2 ZM10 12-24-14; koor.: 398:356

Jedná se o nedokumentovanou akci z roku kolem 1925. Z hradištního období pochází nálezy keramiky.

Lokalizace: Velké a Malé hradiště

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 450:256 442:235 450:225 462:226 461:244 421:360

Jedná se o povrchové sběry prováděné v letech 1948-1965, které prováděli N. Mašek, J. Kudrnáč, M. Fridrichová, J. Žatecký, J. Špaček a M. Šimáček. Z konce raného středověku (RS4) zjištěna sídlištní aktivita (val, příkop) s nálezy keramiky, také objeveny zlomky lidských kostí. Z VS1 také pochází sídlištní aktivita s nálezy fragmentů keramiky.

Povrchové sběry zde prováděla v letech 1982-1983 také J. Richterová, v nálezech keramiky převládají kalichovité okraje (podle dnešního datování tedy první polovina 10. století).

Literatura: Kudrnáč, J. 1964: Průzkum vinořského hradiště u Prahy, Archeologické rozhledy 16, 214-219

Richterová, J. 1984: Povrchový průzkum ve Vinoři, Praha 9. Archaeologica Pragensia 5, 361-367

Lokalizace: severozápadní část Velkého hradiště

PIAN: 188/B/2 ZM10 12-24-14; koor.: 458:247

V roce 1993 byla pod vedením V. Daněčka provedena orientační dokumentace pro stožár elektrického vedení. Z raného středověku, z 12. století, byla zjištěna sídlištní aktivita s nálezy keramiky.

Literatura: Daněček, V. - Lutovský, M. 2002: K raně středověkému hradišti v Praze-Vinoři. Archaeologica Pragensia 16, 47-52

Lokalizace: severovýchodní část Velkého hradiště

Souřadnice: 50°08'09.55"N, 14°35'10.67"E

V roce 2002 byl v této části (GPS souřadnice jsou přibližné, určené mnou podle popisu v literatuře) učiněn povrchový nález reliéfní podlahové dlaždice, podle analogií vyrobené někdy na konci 12. století. V roce 2004 byl zhruba ve stejném místě nalezen zlomek opracovaného opukového kvádříku. Toto místo se při opakovaných sběrech vyznačuje větší koncentrací

opukových zlomků.

Literatura: Daněček, V. 2005: Indicie podoby vnitřní plochy raně středověkého hradiště v Praze - Vinoři. Archeologie ve středních Čechách 9, 561-567

Lokalizace: ulice Bohdanečská, parcela č. 404

PIAN: X/L/2 ZM10 12-24-14; koor.: 256:256 284:305

V roce 1988 byl proveden vertikální řez pod vedením M. Fridrichové s nálezy pohřební aktivity z doby hradištní, jedná se o kostrový hrob, jako milodary bylo uloženo vědro, železný nůž a vajíčko.

Lokalizace: průzkum oblasti Vinořského potoka

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 451:257 446:235 463:237 450:223 465:225 464:232 449:229 443:234 463:236 449:257 257:347 356:361 375:348 372:288 281:222 374:308 376:308 377:322 374:323 377:337 382:344 387:338 382:332 305:385 323:378 333:389 323:401 312:393 305:387 317:380 321:386 323:20 312:13 322:5 326:17 294:252 344:258 338:308 288:301 449:290 488:285 481:271 462:269 448:280 452:56 457:52 447:25 420:12 413:28 371:259 375:260 381:279 377:278

Jedná se o povrchový sběr prováděný v letech 1987, 1988, 1989, 1990. Tento sběr byl prováděn podél Vinořského potoka v rámci několika katastrů. Pochází odsud soubor keramických fragmentů z raného a vrcholného středověku.

Lokalizace: Živanická ulice (před hostincem Na křižovatce)

PIAN: 221/L/1 ZM10 12-24-14; koor.: 406:329 408:327

V roce 1995 zde byl J. Turkem proveden vertikální řez, který přinesl nálezy z počátku 13. století. Bylo zachyceno celkem osm středověkých objektů, z jednoho z nich byly odebrány paleobotanické vzorky. Dále byly nalezeny fragmenty keramických nádob, mazanice, kamenný přeslen, zlomky strusky a zvířecích kostí. Jeden z objektů se svou výplní jevil jako snad železářská pec.

Literatura: Turek, J. - Brnič, Ž. 1995: Závěrečná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu ve Vinoři. Praha

Lokalizace: výkop při severovýchodní stěně fary

PIAN: 1439/B/2 ZM10 12-24-14; koor.: 416:328

V roce 2001 pod vedením I. Boháčové byl proveden vertikální řez, který odhalil silně narušenou sídlištní polohu z doby hradištní s nálezy zahloubených objektů a keramiky. Terénní dokumentace byla ztracena během povodně v roce 2002.

Oblast Vinořského potoka

Sběry v oblasti podél Vinořského (a Mratínského) potoka byly prováděny v letech 1986-1990 M. Kunou. Ačkoli byl projekt zaměřen na poznání pravěkého osídlení, v nalezených souborech se nachází také keramické fragmenty z raného a vrcholného středověku (Kuna 1998). Souřadnice byly uváděny pro daný katastr a nebylo možné rozlišit souřadnice pravěkých nálezů od souřadnic středověkých nálezů.

Vesnice v zázemí Královic

Benice

Lokalizace: Nad Pitkovickým potokem

PIAN: 96183/O/4 ZM10 12-42-05; koor.: 107:20

Náhodný nález zlomku starohradištní keramiky zdobený třemi pásy vysoké vlnice byl učiněn v roce 1909. J. L. Píč pak uvádí další hradištní zlomky zdobené vlnicí pocházejících z Benic.

Literatura: Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. Památky archeologické 54, 211

Březí

Lokalizace: u kostela sv. Bartoloměje, nad Zelenou strouhou

PIAN: 90589/O/4 ZM10 13-31-01; koor.: 302:38

Na vyvýšenině u kostela byl proveden povrchový sběr v roce 1961 s nálezy keramiky z přechodu RS4 a VS1 (střepey s okružím a střepey z tuhových nádob).

Literatura: Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. Památky archeologické 54, 214

Kolovraty

PIAN: 96221/O/4 ZM10 12-42-05; koor.: 260:11

V říčanském muzeu se nachází několik blíže nelokalizovaných zlomků vrcholně středověké keramiky.

Lokalizace: kostel sv. Ondřeje se hřbitovem v obci (západně od kostela vně hřbitovní zdi, pč.8)

PIAN: 148/B/2 ZM10 12-42-10; koor.: 284:370

V roce 1995 byl proveden povrchový sběr u západní zdi hřbitova s nálezy 3 zlomků keramiky z přechodu raného a vrcholného středověku.

Literatura: Sedláček, Antonín 1927: Hrad, zámky a tvrze království českého 15, 205

Lokalizace: zed' kostela sv. Ondřeje

PIAN: 391/O/3 ZM10 12-42-10; koor.: 286:376

V roce 2001 bylo v průkopu ohradní zdi kostela sv. Ondřeje zjištěno raně středověké souvrství, ve kterém se projevil rozsáhlejší objekt s nálezy větších keramických střepů. Terénní dokumentace se ztratila během povodně v roce 2002.

Květnice

Lokalizace: intravilán

PIAN: 93803/O/4 ZM10 13-13-21; koor.: 180:127

V roce 1940 byl proveden vizuální geodetický průzkum v intravilánu obce na místě, o kterém se dochovala nejistá zmínka, že zde stávala tvrz.

Lokalizace: hrad

PIAN: 93803/O/4 ZM10 13-13-21; koor.: 180:127 186:132

V intravilánu obce se nachází zbytky hradu Květnice, který vznikl ve 14. století, v 16. století je zmíněn už jako pustý. Je zachováno pouze obvodové zdivo. V roce 1987 zde byl proveden povrchový sběr. V roce 1991, 1996 a 2000 byl proveden vizuální geodetický průzkum. V prostoru hradu stojí dva domy, bez stavebního povolení zde byly prováděny stavební práce a úpravy usedlostí, které poničily gotické sklepy a narušily příkop.

Literatura: Durdík, T. 1987: Výzkumy v Čechách 1984-85, 95

Sedláček, A. 1927: Hrad, zámky a tvrze království českého díl 15, 227-228

Lokalizace: Květnice 1, pč. 562/104

PIAN: 967/P/1 ZM10 13-13-21; koor.: 133:154 158:155 155:130 166:124 168:112 155:103 124:100

V katastru obce byla v roce 2007 položena série sond z důvodu výstavby rodinného domu. Ze středověku pochází pouze ojedinělý nález železné šipky.

Lokalizace: pč. 3/4, 670, 561/4

PIAN: X/-/1 ZM10 13-31-01; koor.: 234/B, 204:310

V katastru obce byla v roce 2008 položena série sond z důvodu výstavby kanalizace. Z vrcholného středověku byly zjištěny zahloubené objekty, mezi nimi kúlová jamka, nálezy keramiky, mazanice, struska, zlomky krytiny a jeden železný nůž.

Petrovice

Lokalizace: Edisonova ul., čp. 17

PIAN: 433/O/1 ZM10 12-42-04; koor.: 232:254

V roce 2011 byl proveden zjišťovací výzkum před výstavbou objektu nové fary. Byla odkryta menší jáma obsahující vrcholně středověkou keramiku a kumulaci kamenů.

Sibřina

Lokalizace: ppč. 371/3, před čp. 4, výkop pro elektrickou přípojku

PIAN: 461/B/1 ZM10 13-13-21; koor.: 98:121

V roce 1998 byla provedena sonda, která odhalila středověký objekt s nálezy zlomků keramiky, mazanice a železné ostruhy.

Lokalizace: okolí hostince a ppč.370/1, výkop pro elektrickou přípojku

PIAN: X/-/1 ZM10 13-13-21; koor.: 88:121

Z vrcholného středověku (VS2) odkryto souvrství s nálezy zlomků keramiky.

Lokalizace: ppč. 39/2, areál čp. 6, výkop pro elektrickou přípojku

PIAN: 462/L/1 ZM10 13-13-21; koor.: 85:142 92:149

Ze středověku odkryta sídlištní aktivita s nálezem keramické pece a zlomků keramiky.

Lokalizace: ppč.75/13, sběr z odhumusované plochy pro stavbu rodinného domu

PIAN: 860/B/1 ZM10 13-13-21; koor.: 94:70

Během stavby rodinného domu byl v roce 2002 proveden sběr s nálezy hradištních zlomků

keramiky.

Lokalizace: ppč.73/107

PIAN: 907/B/1 ZM10 13-13-21; koor.: 85:64

V roce 2005 byla provedena sonda z důvodu výstavby rodinného domu, byl objeven raně středověký sídlištní objekt s nálezy keramiky datované do 9. století (RS2).

Stupice

Lokalizace: pč. 932/1

PIAN: 1031/B/1 ZM10 12-24-25; koor.: 416:86

V roce 2002 byla během plynofikace obce odhalena vrcholně středověká sídlištní aktivita s nálezy zlomků keramiky datovaných do 14. století.

Újezd nad Lesy

Lokalizace: staveniště IPB Real v poloze Blatov

PIAN: 1292/O/3 ZM10 12-24-20; koor.: 450:9

V roce 1998 byl prováděn archeologický dohled a povrchový sběr na staveništi. Byly nalezeny 3 špatně dochované střepy v sekundární poloze (zřejmě z ornice). Pravděpodobně z raného středověku.

Vesnice v zázemí Vnoře

Brázdim

Lokalizace: Nový Brázdim, náves

PIAN: 90508/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 460:379

Pohřební aktivita z hradištního období. Nový Brázdim byl založen až v roce 1777 a to díky rozdělení císařských dvorů ve Velkém a Malém Brázdímě.

Literatura: Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 83

Lokalizace: Starý Brázdim (=Malý Brázdim)

PIAN: 90508/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 460:379

Pohřební aktivita z hradištního období.

Literatura: Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 154

Lokalizace: Veliký Brázdim, v poli směrem k Poleradům

PIAN: 90508/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 460:379

Na katastru obce zaznamenal J. L. Píč nálezy kostrových hrobů s esovitými záušnicemi a také sídlištní aktivitu z hradištního období. Ve sbírkách Národního muzea se nachází střep z okraje starohradištní nádoby s výzdobou v podobě geometricky uspořádaných rýh (RS2).

Literatura: Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. Památky archeologické 54

Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 171

Lokalizace: Veliký Brázdim

PIAN: 90508/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 460:379

Sídlištní aktivita z vrcholného středověku, areál tvrze.

Literatura: Sedláček, A. 1927: Hrady, zámky a tvrze království českého díl 15, 173

Lokalizace: Veliký Brázdim, výkop na návsi

PIAN: 90508/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 460:379

V roce 1964 byla v hloubce asi 60 m nalezena lidská kostra v natažené poloze, orientovaná ve směru Z-V, v jámě byla nalezena i záušnice, jedná se tedy snad o hradištní období.

Lokalizace: Veliký Brázdim, dům čp. 7

PIAN: X/O/2 ZM10 12-24-05; koor.: 16:101

V roce 1988 byly při stavebních úpravách domu čp. 7 nalezeny zlomky keramiky. Nálezy spadají do pozdního středověku a novověku.

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1988 a 1989

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-04; koor.: 451:161 468:166 457:173 464:120 415:113 408:163 428:166 10:108 17:113 17:117 7:112 42:77 57:80 59:105 37:157

Z hradištního období nalezeno 64 kusů keramiky, z vrcholného středověku 20 ks keramiky.

Čakovice

Lokalizace: katastr obce - nálezy ve sbírce NM a MMP

PIAN: 96190/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 48:59

Ve sbírkách Národního muzea a Muzea hlavního města Prahy se nachází bronzová esovitá záušnice a skleněné korále, které pochází z blíže neurčeného nálezů před rokem 1945.

Lokalizace: jihovýchodní část obce, při stavbě stadionu, mezi ulicemi Čakovická a K Avii,

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 49:370 63:366 66:337 48:348

96190/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 48:59

V roce 1954 byl proveden výzkum z důvodu stavby stadionu. Byl odkryt kostrový hrob s keramickou nádobou datovanou do hradištního období a sídlištní objekty, zlomky keramiky, 3 přesleny a provrtaný zvířecí zub, vše datováno také do hradištního období.

Literatura: Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 90-92

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1988, 1989

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-08; koor.: 439:133 456:130 459:116 483:116 482:99 444:93

X/B/2 ZM10 12-24-14; koor.: 154:320

X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 65:328 70:329 69:334 64:333

X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 51:335 56:336 56:346 45:346

X/P/2 ZM10 12-24-14; koor.: 27:346 36:339 35:347 26:351 58:302 70:309 59:315

X/P/2 ZM10 12-24-09; koor.: 95:46 120:49 116:75 88:61

Nalezeno několik zlomků jak z hradištního období, tak z vrcholného středověku. V nálezech z hradištního období zastoupeny také zlomky starohradištní a středohradištní.

Lokalizace: ulice Třtinová, Schoellerova, Dr. Marodyho, Otavská, náměstí 25. března, ulice Jizerská, ulice Něvská.

PIAN: 258/L/1 ZM10 12-24-09; koor.: 3:40 2:24

V roce 1994 byl proveden vertikální řez a vzorkování objektů v dálkovém výkopu pro teplovod. Z vrcholného středověku byly objeveny zlomky keramiky.

Lokalizace: bývalá stará náves, mezi ulicemi Pod návší, K návší a dr. Marodyho

PIAN: 1212/P/1 ZM10 12-24-08; koor.: 476:36 476:30 480:30 480:36.

V roce 2005 byl proveden předstihový záchranný archeologický výzkum z důvodu stavby obytných domů a garáží. Byl odkryt částečně podsklepený vrcholně středověký dům s nálezy zlomků keramiky, celých nádob, pokličky, aquamanile, mazanice, 1 mince, zlomky skla a zvířecích kostí. Keramika je datována do druhé poloviny 13. století. Dále byly objeveny raně středověké odpadní jámy s nálezy zlomky keramiky datované do 12. století a celá kostra prasete.

Literatura: Kostka, M. 1997: Výzkumy v Čechách 1993-5, 186

Kostka, M. 2006: Aquamanile z Čakovic. Archeologia Pragensia 18, 97-115

Lokalizace: křižovatka ulic Schoellerova a Cukrovarská, u zámku

Souřadnice: 50°09'06.76"N, 14°31'20.31"E

V roce 2007 byl proveden malý zjišťovací výzkum v místech těsně přiléhajících k čakovickému zámku. Bylo zdokumentováno pravěké a středověké osídlení – středověká část souvisí s tzv. Prostředním dvorem, který je v písemných pramenech zmíněn poprvé k roku 1400. Zde uvedené souřadnice jsou přibližné.

Literatura: Bureš, M. 2008: Zjišťovací výzkum v Schoellerově ulici v Praze 9-Čakovicích. Archeologické výzkumy v Čechách. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy české archeologické společnosti

Dehtáry

Lokalizace: Průzkum oblasti VINOŘSKÉHO POTOKA

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-15; koor.: 322:337 334:343 334:348 322:342 311:330 356:367 355:376 306:370 332:323 362:327 360:342 336:333.

V roce 1989 byl proveden povrchový průzkum v oblasti VINOŘSKÉHO POTOKA s nálezy 11 ks hradištní keramiky a 18 ks vrcholně středověké keramiky.

Dřevčice

PIAN: 91617/O/4 ZM10 12-24-10; koor.: 274:227.

Pozůstatky tvrže v intravilánu obce. Nálezy zlomku keramiky z přechodu VS2 a novověku.

Literatura: Sedláček, A. 1927: Hrady, zámky a tvrže království českého, díl 15, 171

Lokalizace: ZÁRUBOVA-LÍMANOVA CIHELNA

PIAN: 91617/O/4 ZM10 12-24-10; koor.: 274:227

Řada náhodných nálezů a menších záchranných akcí z let 1911-1933. Odkryt kostrový pohřeb z hradištního období s nálezy 11 nádob, jantarového korálku, bronzové ozdoby a dvou záušnic (stříbrné a bronzové).

Literatura: Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 38-39

Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. Památky archeologické 54, 203-204

Lokalizace: HYPŠOVA CIHELNA

PIAN: X/O/2 ZM10 12-24-10; koor.: 308:237.

Náhodné nálezy v cihelně z let 1926-1935. Z hradištního období objevena 1 celá nádoba a

zlomky dalších.

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1986, 1987, 1989, 1990

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-10; koor.: 128:111 154:128 144:147 117:139 117:108 118:96
139:98 123:108 272:286 284:290 280:305 267:300 269:290 284:292 291:276 276:273
440:212

Nález několika kusů keramiky z hradištního období a několika zlomků vrcholně středověké keramiky

Lokalizace: intravilán obce

PIAN: X/L/2 ZM10 12-24-10; koor.: 292:220 290:225

V intravilánu obce z důvodu pokládání inženýrských sítí byly v letech 1986-1987 provedeny řezy, které odhalily raně středověký objekt s nálezy keramiky.

Lokalizace: p.č. 4, 232, 26/5

PIAN: 584/O/1 ZM10 12-24-10; koor.: 296:242.

Z důvodu pokládání inženýrských sítí byl v roce 1997 proveden vertikální řez v obci, který byl proveden v místech tvrže. Přinesl nálezy keramiky, zlomků krytiny, kachlů, zvířecích kostí, železných předmětů a uhlíků.

Lokalizace: za zvonící, pozemek p.č. 45/1

PIAN: 1528/O/1 ZM10 12-24-10; koor.: 309:233.

Z důvodu výstavby rodinného domu byl v roce 2009 proveden řez, který v druhotné poloze odhalil zlomky keramiky z přelomu vrcholného středověku a novověku.

Jenštejn

Lokalizace: hrad

PIAN: 92888/O/4 ZM10 12-24-10; koor.: 165:61

V roce 1970 byl proveden vizuální geodetický průzkum hradu. Hrad byl založen ve 14. století a v roce 1608 je uváděn už jako zpusťlý.

V roce 1999 byl opět proveden vizuální geodetický průzkum a stavebně-historický průzkum. Z hradu se zachovala věž kruhového, zbytky zdiva paláce, část hradby, příkop a brána.

V roce 2009 byla opět provedena revize hradu, jehož stav zůstává neměnný.

V roce 1859 bylo v blízkosti hradu nalezeno několik keramických nádob. Datování do období středověku je nejisté.

Literatura: Sedláček, A. 1927: Hradý, zámky a tvrže království českého, díl 15, 160

Sklenář K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870, 248/1, 88

Lokalizace: pole východně od lomu, na malé terénní vyvýšenině 100 m od lomu

PIAN: X/O/3 ZM25 12-242; koor.: 326:112

Z povrchového sběru učiněného v roce 1984 zjištěn vrcholný středověk.

Literatura: Vávra, M. 1987: Výzkumy v Čechách 1984-85, 72

Lokalizace: průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1986, 1987, 1989 a 1990

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-10; koor.: 101:60 110:59 110:64 101:64

X/P/2 ZM10 12-24-10; koor.: 101:54 111:54 111:59 97:59

X/P/2 ZM10 12-24-10; koor.: 101:54 101:49 111:49 111:54 87:49 101:49 101:54 85:54.

Byla nalezena keramika z hradištního období a vrcholného středověku.

Lokalizace: severně od silnice z Vnoře do Radonic

PIAN: 223/O/1 ZM10 12-24-10; koor.: 42:8

V roce 1994 byl proveden geofyzikální průzkum a plošný odkryv. Z hradištního období (RS4, 11. století?) byl zjištěn zahloubený objekt, zřejmě pec, s nálezy zlomků keramiky a zvířecích kostí.

Letňany

Lokalizace: novostavba Avia II

PIAN: X/O/3 ZM10 12-24-13; koor.: 440:236

V roce 1941 učiněný objev 18 kostrových hrobů z hradištního období s nálezy bronzové esovité záušnice a železného nožíku.

Lokalizace: jihovýchodně od křižovatky cest Letňany-Praha-Kobylice

PIAN: X/O/2 ZM10 12-24-13; koor.: 420:194

V průkopu vodovodního potrubí u č.p. 42/2 byly v roce 1943 objeveny 4 kostrové hroby z hradištního období s nálezy kamenné skříňky, železného nožíku a zlomky dřev.

Lokalizace: ulice Beranových, okolí domu č.p. 64, v okolí továrny

PIAN: 96230/O/4 ZM10 12-24-13; koor.: 399:250

Před rokem 1945 byl během stavby domu objeven kostrový hrob s nálezem stříbrné esovité záušnice.

Literatura: Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 109

Miškovice

Lokalizace: obec (blíže neurčeno)

PIAN: 96243/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 144:93.

Blíže nelokalizovaný nález kostrového hrobu z raného středověku (RS4).

Literatura: Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 112

Lokalizace: skalnatá výšina u obce, pozemek Schoellerova cukrovaru v Čakovcích

PIAN: 96243/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 144:93.

Náhodný nález z roku 1865. Během obdělávání půdy bylo na katastru obce odkryto 20 kostrových hrobů. U hlavy uložené keramické nádoby datované do raného středověku. Hroby

se nacházely v blízkosti skály.

Literatura: Sklenář K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870, 187

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1988 a 1989

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-09; koor.: 129:182 134:175 125:173 169:126 161:108 172:103
175:123 144:162 152:150 138:136 131:136 127:151 268:70 262:119 311:126 314:106
122:110 166:81 93:98 103:97 102:87 92:86

Z vrcholného středověku pochází 47 ks keramiky. Z raného středověku 28 kusů keramiky.

Lokalizace: Tuháňská ulice – výkop pro kanalizaci

PIAN: 381/B/1 ZM10 12-24-09; koor.: 156:130

V roce 1995 byl proveden vertikální řez, který odhalil pozůstatky raně středověkého sídliště. Byly odkryty 3 objekty s nálezy keramických zlomků, které byly datovány do poloviny 10. století (RS3).

Lokalizace: část skrytého pole mezi Polabskou ulicí, Mratínským potokem a silnicí Miškovice-Satalice

PIAN: 912/P/1 ZM10 12-24-09; koor.: 97:103 109:104 114:112 128:115 140:98 123:81
112:76

933/P ZM10 12-24-09; koor.: 120:108 126:110 132:99 129:97 120:103

V roce 1999 byl proveden záchranný archeologický výzkum z důvodu stavby rodinných domů. Na něj v roce 2000 navázal povrchový sběr a magnetometrický průzkum na dosud nezastavěných plochách. Byla odhalena část raně středověkého sídliště s nálezy zlomky keramiky. Z vrcholného středověku byl odhalen objekt, příkop a nálezy zlomků keramiky, železa a zvířecích kostí.

Lokalizace: mezi ul. Polabská a Cukrovarská - část parcely p.č. 319/1 (na hranici s katastrem Čakovice)

PIAN: 1431/P/1 ZM10 12-24-09; koor.: 87:63 92:64 107:32 102:31.

V letech 1999-2004 byl proveden rozsáhlý záchranný výzkum z důvodu stavby obytných domů. Výzkum v roce 2010 zachytil kromě rozsáhlého pravěkého osídlení také aktivitu

z vrcholného středověku s nálezy zlomků keramiky a odkryl vrcholně středověkou plužinu.

Literatura: Ernée, M. - Dobeš, M. - Hlaváč, J. - Kočár, P. - Kyselý, R. - Šída, P. 2007: Zahloubená chata ze středního eneolitu v Praze 9 - Miškovcích. Památky archeologické 98, 31-108

Podolanka

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1989 a 1990

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-10; koor.: 153:193 200:215 191:224 146:202 42:72 56:86 46:86 39:94 58:89 68:98 67:106 56:103 122:232 131:204 173:211 238:287 244:337 189:301 85:143 91:142 91:148 85:148

X/P/2 ZM10 12-24-09; koor.: 465:114 506:120 492:226 451:216

Z hradištního období i z období vrcholného středověku nalezeny zlomky keramiky.

Lokalizace: obec (blíže neurčeno)

PIAN: X/L/2 ZM10 12-24-10; koor.: 242:289 238:292

V roce 1989 byl v obci proveden vertikální řez z důvodu dálkového výkopu. Bylo zjištěno několik objektů především pravěkého stáří. Z hradištního období byly zjištěny 3 objekty.

Popovice

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1986, 1988 a 1989

PIAN: X/P/2 ZM10 12-24-10; koor.: 275:328 282:331 280:339 272:336 253:271 288:275 280:306 280:337 289:338 284:323 280:322 239:288 253:292 254:305 239:303

Z hradištního období i z období vrcholného středověku nalezeny zlomky keramiky.

Třeboradice

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v letech 1988, 1989 a 1990

PIAN : X/P/2 ZM10 12-24-08; koor.: 437:148 462:174 476:226 483:169 473:152

X/B/2 ZM10 12-24-09; koor.: 65:155 X/P/2 ZM10 12-24-08; koor.: 403:224 472:234 454:297
397:306 387:265

Nálezy několika fragmentů hradištní i vrcholně středověké keramiky.

Lokalizace: severozápadní okraj městské části, parcely č. 274/14 a 274/16

PIAN:1429/O/1 ZM10 12-24-08; koor.: 474:163

Záchranný výzkum z roku 2008 odkryl objekt s vrcholně středověkou keramikou (VS1).

Lokalizace: v těsné blízkosti ulice V Pačátkách

PIAN: 1343/P/1 ZM10 12-24-09; koor.: 38:200 45:195 35:183 29:189

V roce 2008 byl uskutečněn předstihový výzkum z důvodu výstavby obytných domů, bylo odkryto 11 kostrových hrobů uložených v jedné řadě, kostry byly orientovány ve směru JZ-SV. Pohřebiště je datováno do RS4-VS1.

Veleň

Lokalizace: cihelna

PIAN: 98543/O/4 ZM10 12-24-09; koor.: 221:275.

Nález několika raně středověkých kostrových pohřbů objevených při pracích v cihelně.

Literatura: Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, 80, 169

Lokalizace: Průzkum oblasti Vinořského potoka v roce 1988, 1989 a 1990

Nálezy zlomků keramiky z raného i vrcholného středověku.

13. Závěr

Předložená práce se snažila postihnout osídlení a jeho proměny na východním okraji Prahy a to především od 6. do 13. až 14. století. Na základě údajů čerpaných především z Archeologické databáze Čech byl vytvořen katalog, ve kterém najdeme všechny proběhnuté výzkumy či náhodné nálezy z daného území za posledních sto let. V názvu katalogu jsem slovo *lokalita* vynechala záměrně, protože ne všechny archeologické akce přinesly poznatky o lokalitě. Jedná se totiž často o povrchové sběry, navíc s velmi malým počtem nalezených keramických fragmentů pocházejících ze středověku. U povrchových sběrů hrozí, že nálezy nereflektují novou lokalitu. Zemědělské aktivity, především orba, ničí archeologické pozůstatky jak vertikálně, tak horizontálně a mění tak prostorové rozmístění nálezů. Vytváření pseudolokalit může způsobit také rekultivace půdy a transfery ornice (Vencl, 20-21). Samotné lokality, u kterých se dá mluvit o trvalejším osídlení, jsem pak shrnula a více popsala v samostatných kapitolách.

S nejstarším středověkým osídlením můžeme počítat v Běchovicích, Hloubětíně a Horních Počernicích – v místních částech Chvaly a Svěpravice. Z období kultury pražského typu tam máme zaznamenány čtyři lokality. Tyto osady se rozkládaly v těsné blízkosti menších vodních toků. Od střední doby hradištní už můžeme počítat s osídlením na více lokalitách. Jedná se o část sídliště na katastru Dolních Počernic, kde byl odkryt jeden zahloubený objekt s pozůstatky keramické pece. Na katastru Horních Počernic, v místní části Chvaly, bylo odkryto sídliště, jehož těžiště osídlení spadá zřejmě do 11. století, byly zde ale objeveny také kalichovité okraje, je tedy možné počítat s osídlením již od závěru střední doby hradištní. Toto osídlení zde pokračovalo až do 13. století. V Kyjích, okolo románského kostela sv. Bartoloměje, byly taktéž odkryty pozůstatky osídlení datované do střední doby hradištní. Toto osídlení zde existovalo také v průběhu mladší doby hradištní až do vrcholného středověku. Na hradišti v Královicích bylo novými výzkumy potvrzeno osídlení ještě před výstavbou vnějšího opevnění a datováno bylo od závěrečné fáze střední doby hradištní. Hradiště bylo opuštěno pravděpodobně v průběhu 12. století. Středověká ves Litožnice, která zanikla v průběhu vrcholného středověku, byla osídlena pravděpodobně už od mladší fáze střední doby hradištní. V intravilánu Miškovic, které se nachází v předpokládaném zázemí vinořského hradiště, byly objeveny zahloubené objekty s keramikou datovanou do poloviny 10. století. V extravilánu Sibřiny, která se nachází v předpokládaném zázemí královického hradiště, byly taktéž zjištěny pozůstatky středohradištního osídlení, datovaného do 9. století.

Od mladší doby hradištní nám doklady osídlení ve vymezené oblasti narůstají. V Běchovicích, v prostoru nejstaršího jádra vsi, bylo odkryto sídliště datované do mladší doby hradištní, které pokračovalo až do pozdního středověku. V Čakovicích, které se nachází v předpokládaném zázemí vinořského hradiště, byla mladohradištní aktivita odkryta také přímo v jádru obce. Zaniklá ves Babice byla zjištěna na katastru Horních Počernic, na hranici s Dolními Počernicemi. I zde byla odkryta sídlištní aktivita, kterou je možno spojit se zaniklou vsí Babice. V Hostavicích bylo taktéž zjištěno mladohradištní osídlení, které se nacházelo severně od skupinky usedlostí, které je zaznamenána na císařském otisku stabilního katastru, a která se odděluje od zbytku vesnice. Osídlení se tak postupně zřejmě přesouvalo na levý břeh potoka, v jehož blízkosti se nacházelo, až postupně na pravém břehu zcela zaniklo. V Radonicích, které spadají do předpokládaného zázemí vinořského hradiště, byla zjištěna část sídliště, které je datováno do 11. století. Vinořské hradiště bylo osídleno zřejmě od počátku mladší doby hradištní. Nebyl zde dosud proveden archeologický výzkum, všechny poznatky tak pocházejí pouze z povrchových sběrů. Byly zde nalezeny také kalichovité okraje, proto je možné, že bylo hradiště osídleno už od závěru střední doby hradištní. Ve Vinoři, na okraji vesnice, bylo prokázáno osídlení ze 13. století s doklady železářské výroby.

Naše poznatky o středověkém osídlení vymezené oblasti jsou pořád poměrně malé ve srovnání s jinými oblastmi na území širšího Pražska. Ze zpracování katalogu a následného zhodnocení lokalit s doklady osídlení vyplynulo, že se středověké osídlení už od kultury pražského typu koncentrovalo především ve středu vymezené oblasti. Jedná se o oblast okolo Běchovic, Hloubětína a Horních Počernic, odkud máme doklady časně slovanského osídlení, a oblast Kyjí, Dolních Počernic a zaniklé vsi Litožnice z katastru Dubče, kde se osídlení vytvořilo pravděpodobně už na sklonku střední nebo počátku mladší doby hradištní. Tuto oblast tedy považují za jakési jádro středověkého osídlení na východním okraji Prahy. Osídlení zde souvisí pravděpodobně také s průběhem předpokládané raně středověké obchodní stezky, která přes danou oblast mohla vést směrem na východ, a s poměrně příhodnými zemědělskými podmínkami, kde se nachází větší i menší vodními toky.

Kromě dvou hradišť na severu a jihu dané oblasti pocházejí z ostatních katastrů doklady poměrně pozdního osídlení, které se zde vytvořilo především v mladší/pozdní době hradištní, kdy se středověká sídlištní síť zahustila. S tím souvisí i zmínky v písemných pramenech, které jsou ve většině případů poměrně pozdní. Kromě Dubče, Chval, Kbel a Vinoře, o kterých se písemné prameny zmiňují v 11. století, v případě Kbel ve 12. století, se písemné prameny o ostatních vesnicích prvně zmiňují ve 13. století (jedná se o Běchovice, Hloubětín, Kyje, Královice a Uhříněves) a ve 14. století (Horní a Dolní Měcholupy, Horní a

Dolní Počernice, Hájek, Štěrboholy, Satalice, Radonice, Koloděje), o Hostavicích dokonce až v 15. století.

V souvislosti s lokalitami typu hradiště bývá řešena otázka centrality, tedy zda k sobě vystavění hradiště navázalo osídlení nebo naopak bylo postaveno právě v už osídleném území. Podle nových výzkumů na hradišti v Královicích se předpokládá osídlení hradiště od konce 9. do konce 2. třetiny 10. století. Výstavba první fáze hradby je na základě dendrochronologického datování určena do doby mezi rokem 918 a koncem 2. třetiny 10. století. Opuštění hradiště se předpokládá v rozmezí 12. či počátku 13. století. Doklady venkovského osídlení okolo hradiště v Královicích jsou však mizivé. Otázkou zůstává, jak dalece naše domněnky o neosídlené oblasti souvisí se stavem archeologického bádání. První písemná zmínka o vsi Královice pochází z počátku 13. století, o hradišti se písemné prameny vůbec nezmiňují.

Osídlení na hradišti Vnoř je prokázáno od počátku mladší doby hradištní, ale vzhledem k nalezeným okrajům kalichovité profilace je možné, že hradiště bylo osídleno už od sklonku střední doby hradištní. Vnořské hradiště pravděpodobně souviselo spíše s osídlením severně od Prahy, což dokládají především aglomerace pohřebišť, a to severně a severozápadně od Vnoře směrem k Brandýsu nad Labem. Samotné sídlištní nálezy, které by logicky měly být také přítomny, ale zatím chybí. Raně středověká sídlištní aktivita se ale projevila na jih od vnořského hradiště, v jeho předpokládaném zázemí. Katastry Horních Počernic a zřejmě i Kbel byly osídleny už od časné slovanského období. Doklady osídlení ze vsi Vnoř pochází až z počátku 13. století, první písemná zmínka o vesnici z počátku 11. století. Je pravděpodobné, že osídlení vesnice bylo nějakou dobu současné s osídlením hradiště, na kterém se díky nálezům románské dlaždice předpokládá i přítomnost kostela. Obě hradiště jsou díky svému umístění dávány do souvislosti s dálkovými trasami – Vnoř leží na trase spojující Prahu s Boleslaví a severovýchodními Čechami, Královice by mohly spojit Prahu s Kouřimí a dále s východními Čechami.

Na daném území je doložena přítomnost tří románských kostelů - ve Vnoři, v Dolních Počernicích a v Kyjích. Ves Vnoř patřila v raném středověku Vyšehradské kapitule, stojí zde románský kostel a předpokládá se, že kostel, který stál přímo na hradišti a který je zaznamenán ještě na 1. vojenském mapování, byl také románský. Doklady osídlení z Dolních Počernic máme už od střední doby hradištní. Kyje byly biskupovým majetkem, který zde nechal postavit kostel. S osídlením okolo kostela sv. Bartoloměje je možné počítat už od sklonku střední doby hradištní. Samozřejmě existuje možnost, že i jinde stály románské kostely, jejichž románská podoba nám ale není už známá. Je možné, že kostel sv. Markéty na

hradišti v Královicích byl původně také románský, jeho poloha přímo na akropoli a mimo vesnické osídlení tomu nasvědčuje (Štefan – Hasil 2014, 456-457). Otázkou zůstává také např. kostel, který stával v dnes zaniklé vsi Litožnice.

Soubory keramiky z Kyjí i z Hostavic se skládají především z keramiky datované do mladší doby hradištní s přechodem do vrcholného středověku. V těchto souborech je zastoupena také mladší keramika pražské šedé řady, a to především zduřelou profilací okraje, v menší míře i kalichovitými okraji. Ve všech třech souborech se pak vyskytovaly v největším zastoupení okraje vzhůru vytažené. Vyskytuje se zde i keramika tzv. černokostelecké produkce. Přesnější geografická definice „šedé řady“ není úplně jasná, taktéž je to komplikované s keramikou „černokostelecké produkce“. Jisté však je, že oblast východního okraje Prahy, kde se objevuje keramika jak pražské šedé řady, tak keramika černokostelecká, je odlišná od centra Prahy.

Postupně na východním okraji Prahy vznikala a zanikala raně středověká sídliště, přesouvala se jádra osídlení, některé vrcholně středověké vsi zanikly a postupně se tak vytvořilo osídlení, které známe dnes. Celkově se zdá, že jižní část území je ve srovnání se severní částí méně osídlena. Toto řídkší osídlení by mohlo souviset s o něco horšími zemědělskými podmínkami oproti středu a severní části vymezené oblasti. Zároveň celý východní okraj Prahy působí dojmem ne příliš hustého osídlení, ovšem musíme vzít v úvahu, že ani dnes není tato oblast výrazně zastavěna a naše poznání je tak zřejmě silně ovlivněno stavem bádání. Je proto možné, že se v budoucnu obrázek středověké sídelní sítě ještě zahustí.

14. Seznam použité literatury, pramenů a elektronických zdrojů

Literatura

Bartošková, A. 2011: Zánik knížecího dvorce na Budči. *Archeologické rozhledy* 63, 284-306

Boháčová, I. 2001: Pražský hrad a jeho nejstarší opevňovací systémy. *Mediaevalia archaeologica* 3, 179-301

Boháčová, I. - Špaček, J. 2001: Soubor keramiky z počátků vrcholného středověku ze Staré Boleslavi. *Archeologie ve středních Čechách* 5, 599-625

Bureš, M. 2008: Zjišťovací výzkum v Schoellerově ulici v Praze 9-Čakovících. *Archeologické výzkumy v Čechách. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy české archeologické společnosti*

Ernée, M. - Dobeš, M. - Hlaváč, J. - Kočár, P. - Kyselý, R. - Šída, P. 2007: Zahloubená chata ze středního eneolitu v Praze 9 - Miškovcích. *Památky archeologické* 98, 31-108

Čechura, M. 2012: Raně středověké sídlo (?) u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci (okr. Domažlice). *Předběžná zpráva o archeologickém výzkumu. Archaeologia historica* 37, 529-538

Čiháková, J. 2002: Praha kolem roku 1000: infrastruktura, doprava. *Střed Evropy okolo roku 1000, svazek esejí 1, 2, katalog. Praha*, 65-66

Čiháková, J. – Havrda, J. 2008: Malá Strana v raném středověku. *Stav výzkumu a rekapitulace poznání. Archeologické rozhledy* 60, 187–228

Daněček, V. - Lutovský, M. 2002: K raně středověkému hradišti v Praze-Vinoři. *Archaeologica Pragensia* 16, 47-52

Daněček, V. 2005: Indicie podoby vnitřní plochy raně středověkého hradiště v Praze-Vinoři. Archeologie ve středních Čechách 9, 561-567

Demek, J. a kol. 1987: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČSR. Praha

Dragoun, Z. a kol. 1980: Archeologický výzkum v Praze v letech 1976 a 1977. Pražský sborník historický XII, 236-255, online: <http://www.archeopraha.cz/>, citováno 26. 4. 2014

Dragoun, Z. a kol. 1989a: Archeologický výzkum v Praze v letech 1983-1986. Pražský sborník historický XXI, 173-203, online: <http://www.archeopraha.cz/>, citováno 26. 4. 2014

Dragoun, Z. a kol. 1989b: Archeologický výzkum v Praze v roce 1987. Pražský sborník historický XXII, 162-182, online: <http://www.archeopraha.cz/>, citováno 26. 4. 2014

Dragoun, Z. a kol. 1991: Archeologický výzkum v Praze v letech 1988-1989. Pražský sborník historický XXIV, online: <http://www.archeopraha.cz/>, citováno 26. 4. 2014

Dragoun, Z. a kol. 1993: Archeologický výzkum v Praze v letech 1990-1991. Pražský sborník historický XXVI, 190 - 215, online: <http://www.archeopraha.cz/>, citováno 26. 4. 2014

Dragoun, Z. a kol. 1998: Archeologický výzkum v Praze v letech 1995-1996. Pražský sborník historický XXX, 251-291, online: <http://www.archeopraha.cz/>, citováno 26. 4. 2014

Dragoun, Z. a kol. 2009: Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008. Pražský sborník historický XXXVII, 2009, s. 403-485, online: <http://www.archeopraha.cz/>, citováno 26. 4. 2014

Filip, F. 2004: Vinoř. Od minulosti k dnešku (1088 – 2002). Praha

Havrda, J. - Podliska, J. - Zavřel, J. 2001: Surovinové zdroje, výroba a zpracování železa v raně středověké Praze. Archeologické rozhledy 53, 91-118

- Huml, V. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 118-119
- Huml, V. 1982: Osada v Horních Počernicích, Praha 9. *Archaeologia historica* 7, 219-222
- Hušťák, P. 2008: Výzkum polokulturní lokality v Praze 9-Hloubětíně, ul. U Elektry. *Zprávy české archeologické společnosti, supplément* 71, 4-5
- Justová, J. 1969: Výzkumy v Čechách 1968, 35
- Justová J. 1972a: Mladohradištní sídliště v Horních Počernicích, okr. Praha-východ. *Archeologické rozhledy* 24, 570-575
- Justová, J. 1972b: Výzkumy v Čechách 1969, 35
- Kabát, J. - Slepíčka, K. 1973: Výzkumy v Čechách 1970, 132
- Kašička, F. – Nechvátal, B. 1975: Stavební vývoj zámku a farního kostela v Dolních Počernicích. *Zprávy památkové péče* 35, č. 3, 173-185, 190, 191
- Klápště, J. 1978: Středověké osídlení Černokosteicka. *Památky archeologické* 69, 423-475
- Klápště, J. 1984: Archeologie a zázemí středověké Prahy. *Archaeologica Pragensia* 5, 289-294
- Klápště, J. 1994: Změna. Středověká transformace a její předpoklady. *Památky archeologické - supplementum* 2, 9 – 59
- Klápště, J. 1998: Die Anfänge der jüngeren mittelalterlichen Keramik in Böhmen als kulturhistorisches Problem. *Archeologické rozhledy* 50, 138 - 158
- Klápště, J. 2002: Hospodářský a sídelní vývoj západních Slovanů mezi Krušnými horami a Dunajem. *Střed Evropy okolo roku 1000, svazek esejí* 1, 2, katalog. Praha, 42-44

Klápště, J. 2012: Proměna českých zemí ve středověku. Praha

Klápště, J. - Smetánka, Z. - Dragoun, Zv. 1983: Příspěvek ke studiu zemědělského zázemí středověké Prahy, Archeologické rozhledy 35, 387 - 426

Kobyliński, Z. 1986: Koncepcja „terytorium eksploatowanego przez osadę“ w archeologii brytyjskiej i jej implikacje badawcze. Archeologia Polski 31/1, 7-30

Kostka, M. 1997: Výzkumy v Čechách 1993-5, 186

Kostka, M. 2006: Aquamanile z Čakovic. Archeologica Pragensia 18, 97-115

Kovanda, J. a kol. 2001: Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha

Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou. Památky archeologické 54, 173-223

Kudrnáč, J. 1964: Průzkum vnořského hradiště u Prahy. Archeologické rozhledy 16, 214-219

Kudrnáč, J. 1965: Hradiště u Královic. Archeologické rozhledy 17, 43-47

Kuna, M. 1996: GIS v archeologickém výzkumu regionu: vývoj pravěké sídelní oblasti středních Čech. Archeologické rozhledy 4, 580-604

Kuna, M. 1998: Povrchové sběry v povodí Vnořského a Mratínského potoka. Katalog nálezů z let 1986-1990 (příloha). Výzkumy v Čechách 1996-1997, 291-338

Kuna, M. – Profantová, N. a kol 2005: Počátky raného středověku v Čechách. Archeologický výzkum sídelní aglomerace kultury pražského typu v Roztokách. Praha

Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha

Malina, M. 1927: Hradištní pohřebiště v Hloubětíně. Památky archeologické 35, 578-579

Malyková D. 2008: Záchranný archeologický výzkum Praha-Kbely, výstavba bytových domů. Archeologické výzkumy v Čechách. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy české archeologické společnosti

Mařík, J. 2011: Hinterlands of Early Medieval Central Places in Bohemia, Archaeological and Historical Sources. In. Macháček, J., Ungerman, Š. (ed.). Frühgeschichtliche zentralorte in Mitteleuropa. Bonn, 397-403

Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha

Merhautová, A. - Třeštík, D. 1984: Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha

Merhout, C. 1902: Některé zaniklé osady u Prahy. Památky archeologické 20, 70-72

Měřínský, Z. 2002: České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I. Praha

Moździoch, S. 1999: Miejsca centralne Polski wczesnopiastowskiej—organizacja przestrzeni we wczesnym średniowieczu jako źródło poznania systemu społeczno—gospodarczego. In. Moździoch, S. (ed.). Centrum i zaplecze we wczesnośredniowiecznej Europie Środkowej, Spotkania Bytomskie 3, Wrocław, 21–51

Neuhäuslová, Z. 1998: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha

Neústupný, Z. 1999: Zázemí Prahy na sklonku raného středověku - příklad vypovídací schopnosti pramenů. Mediaevalia archaeologica 1, 151-156

Neústupný, Z. 2008: Frühmittelalterliche Burgwälle im Prager Becken in Bezug auf die Entwicklung und Struktur der Besiedlung. In. Poláček, L. (ed.). Das wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren, Internationale Tagungen in Mikulčice VI, Brno, 153-164

Pauk, M. R. 2000: Działalność fundacyjna możnowładztwa czeskiego i jej uwarunkowania społeczne (XI-XIII wiek). Kraków-Warszawa

Píč, J. L. 1909: Čechy za doby knížecí. Starožitnosti země české, díl III.

Podlaha, A. 1907: Posvátná místa království českého. Praha

Prix, D. - Všetečková, Z. 1993: Středověký kostel sv. Bartoloměje v Praze 9 - Kyjích do počátku husitských válek. Umění 41, 231-261

Profous, A. 1947: Místní jména v Čechách I. Praha

Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách II. Praha

Profous, A. 1951: Místní jména v Čechách III. Praha

Profous, A. - Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách IV. Praha

Podlaha, A. 1907: Posvátná místa království Českého, díl II. Praha

Richterová, J. 1984: Povrchový průzkum ve Vinoři, Praha 9. Archaeologica Pragensia 5, 361-367

Richterová, J. 1988: Záchranné a zjišťovací výzkumy středověkých vesnic na území Prahy. Archaeologia historica 13, 495-508

Richterová, J. 1991: Výrobní činnost na východním okraji agrárního území středověké Prahy. Archaeologica Pragensia 11, 159-185

Richterová, J. 1996: Středověké osídlení v povodí středního toku Rokytky. Archaeologica Pragensia 12, 273-307

Richterová, J. 1997: Povrchový průzkum raně středověkých hradišť v Praze-Vinoři a Královicích. In: Život v archeologii středověku. Sborník věnovaný Miroslavu Richterovi a Zdeňku Smetánkovi, 525-534

Roubík, F. 1959: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha

Sedláček, A. 1998: Hrady, zámky a tvrze Království českého 15. Praha

Sláma J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde, Praehistorica 5

Sláma, J. 1986: Střední Čechy v raném středověku. II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praehistorica 14

Sláma, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku. III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu. Praehistorica 14

Sláma J. 2002: Hradiště, hrady a hradska města v Čechách. Střed Evropy okolo roku 1000, svazek esejí 1, 2, katalog. Praha, 101-102

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870: prehistorie a protohistorie. Praha

Sklenářová, Z. - Krušinová, L. 1998: Výzkumy v Čechách 1996-1997, 154-155

Smejtek, L. - Lutovský, M. 2005: Pravěká Praha. Praha

Smetánka, Z. - Vencl, S. 1969: Zaniklá středověká osada Litožnice. Archeologické rozhledy 21, 396-397

Sommer, P. 1977: Dvě středověká sídliště na východním okraji Prahy. Archaeologia historica 2, 257-259

Sommer, P. 1978: Výzkumy v Čechách 1975, 75

- Sommer, J. 1990: Gotické kostelíky ve východní části Prahy. In: Staletá Praha 20, 84-96
- Souchopová, V. 1995: Počátky západoslovanského hutnictví železa ve světle pramenů z Moravy. Studie Archeologického ústavu AV ČR v Brně 15, svazek 1
- Souchopová, V. 2003: Některé aspekty přínosu archeometalurgie k obecným dějinám. Archeologia technica 14, Brno, 3-8
- Štefan, I. – Hasil, J. 2014: Raně středověké hradiště v Praze-Královicích. Výsledky výzkumu vnějšího opevnění. Archeologické rozhledy 66, 453-492
- Tomášek, M. 2007: Půdy České republiky. Praha
- Tomek, V. V. 1866: Základy starého místopisu pražského I (Staré město). Praha
- Tomek, V. V. 1866: Základy starého místopisu pražského II (Nové město). Praha
- Varadzin, L. – Štefan, I. 2007: Raně středověká podhradní osada v Pšovce u Mělníka, naleziště u sv. Vavřince. Příspěvek k datování mladohradištní keramiky středočeského Polabí. Archeologické rozhledy 59, 116-129
- Varadzin, L. 2009: Zásobování raně středověkého hradiště Stará Boleslav keramikou. Příspěvek k poznání distribuce keramiky v raném středověku. In: Stare i nowe w średniowieczu. Pomiedzy innowacją a tradycją. Wrocław, 99-114
- Varadzin, L. 2010: K vývoji hradišť v jádru Čech se zřetelem k přemyslovské doméně (příspěvek do diskuze). Archeologické rozhledy 62, 535-554
- Vařeka, P. 1998: Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách. Archeologické rozhledy 50, 123-137
- Vencl, S. 1969: Výzkumy v Čechách 1968, 31

Vencl, S. - Smetánka, Z. 1969: Zaniklá středověká osada Litožnice. Archeologické rozhledy 21, 396-398

Vencl, S. 1973: Časně slovanské osídlení v Běchovicích, o. Praha-východ. Památky archeologické 64, 340-392

Vencl, S. - Hrdlička, L. 1976: Středohradištní pohřebiště v Praze 9-Běchovicích. Archeologické rozhledy 28, 323-329

Vencl, S. 1995: K otázce věrohodnosti svědectví povrchových průzkumů. Archeologické rozhledy 47, 11-57

Vencl, S. - Venclová, N. - Zadák, J. 1976: Osídlení z doby římské v Dubči a okolí. Archeologické rozhledy 28, 247-276

Vencl, S. - Zadák, J. 1981: Nová časně slovanská sídliště v Praze 9-Horních Počernicích. Archeologické rozhledy 33, 679-687

Vencl, S. - Zadák, J. 1985: Výzkumy v Čechách 1982-1983, 147

Zadák J. 1975: Výzkumy v Čechách 1974, 119

Zadák, J. 1978: Výzkumy v Čechách 1975, 75

Zadák, J. 1981: Výzkumy v Čechách 1976-1977, 117-118

Zadák, J. 1982: Výzkumy v Čechách 1978-1979, 110

Zadák, J. 1985: Výzkumy v Čechách 1982-1983, 147

Zeman, J. 1976: Nejstarší slovanské osídlení Čech, Památky archeologické 67, 115-235

Žemlička, J. 2002: Centra a organizace vlády. Střed Evropy okolo roku 1000, svazek esejí 1, 2, katalog. Praha, 130-132

Prameny

Archeologická databáze Čech

Friedrich, G. 1904-1907: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. Praha

Friedrich, G. 1912: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. Praha

Novák, J. B. 1903: Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296), Praha

Richterová, J. 1991: Hostavice, Praha 9, rok 1986 a 1987. [Nálezová zpráva.] Praha

Richterová, J. 1994: Výzkum ve Stupské ul.-Krčínovo náměstí, Praha 9 - Kyje, 1988, 1990. [Nálezová zpráva.] Praha

Richterová, J. 1995: Výzkum (archeologický dohled) - Kyje, Praha 9, ul. Šimanovské, Prelátské až Broumarské ("staré Kyje"). [Nálezová zpráva.] Praha

Teige, J. 1909: Archiv český 26. Praha

Teige, J. 1912: Archiv český 28. Praha

Turek, J. - Brnič, Ž. 1995: Závěrečná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu ve Vinoři. [Nálezová zpráva.]. Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR v Praze, čj. 5386/96. Praha

Elektronické zdroje

www.archivnimapy.cuzk.cz

www.digiarchiv.arup.cas.cz

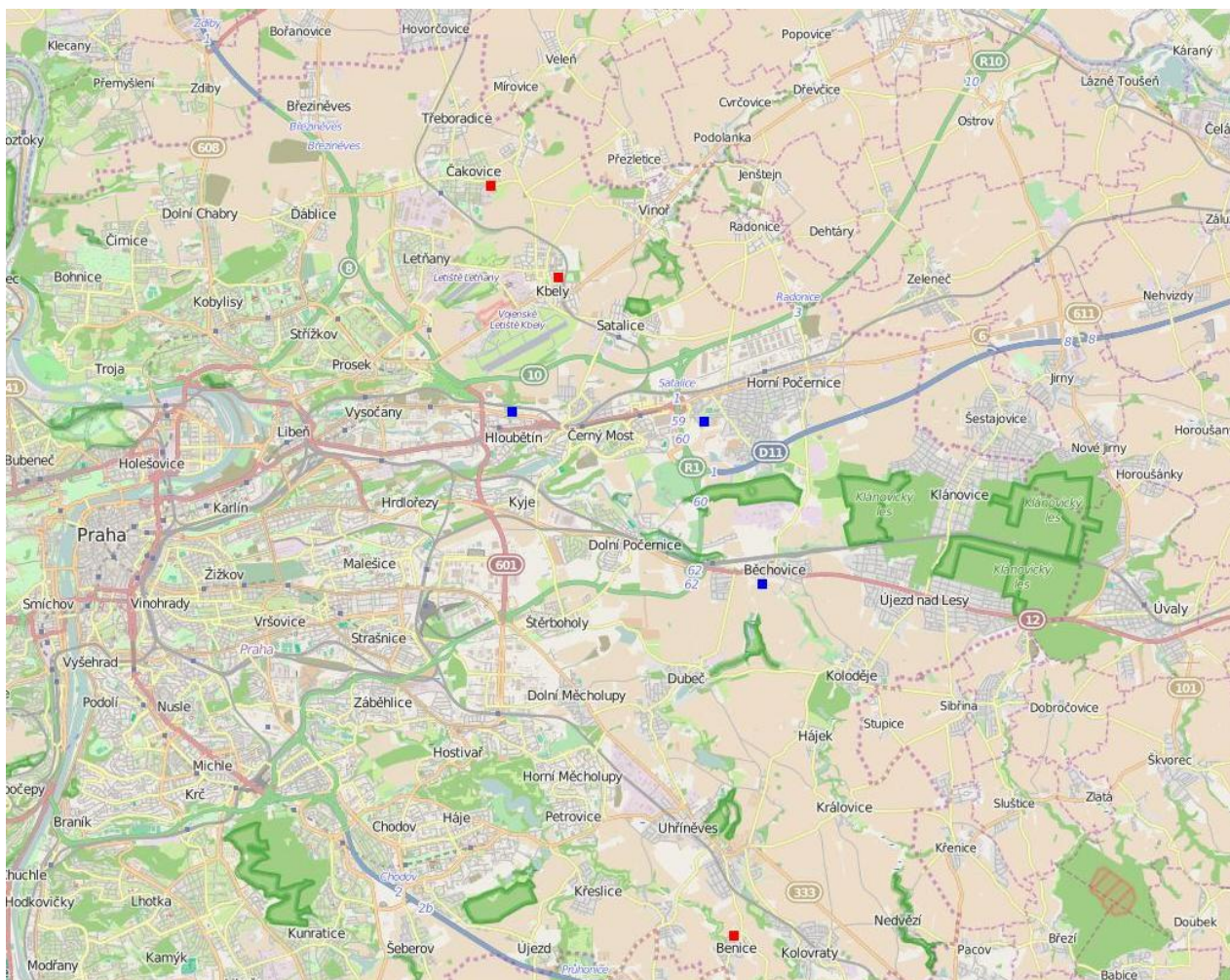
<http://envis.praha-mesto.cz>

Zimmermannová, H. 2013: Příroda (6. díl seriálu o ÚAP) [online]. [citováno 17. 2. 2014].

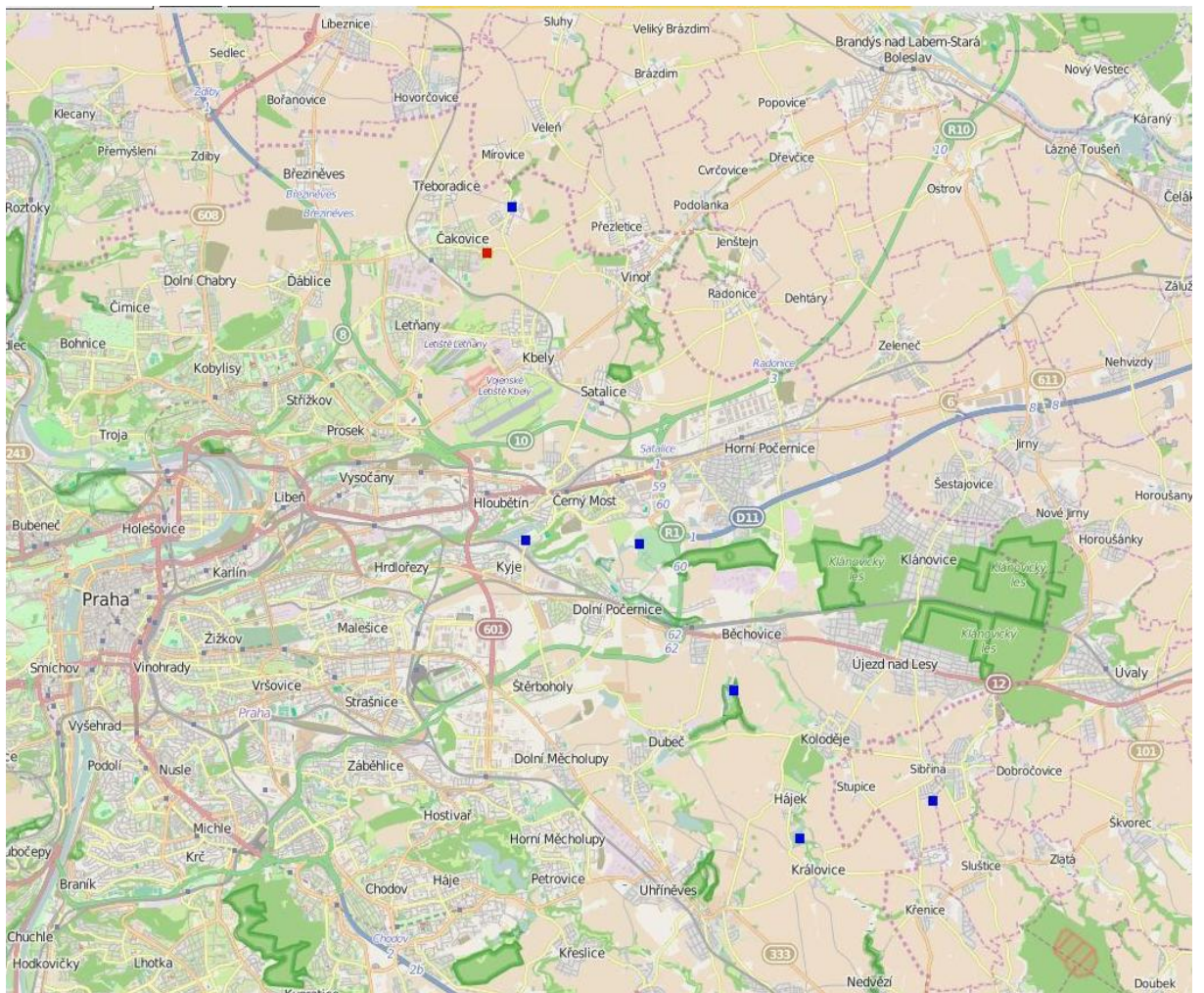
Dostupné z WWW: < <http://www.uppraha.cz/> >

15. Příloha

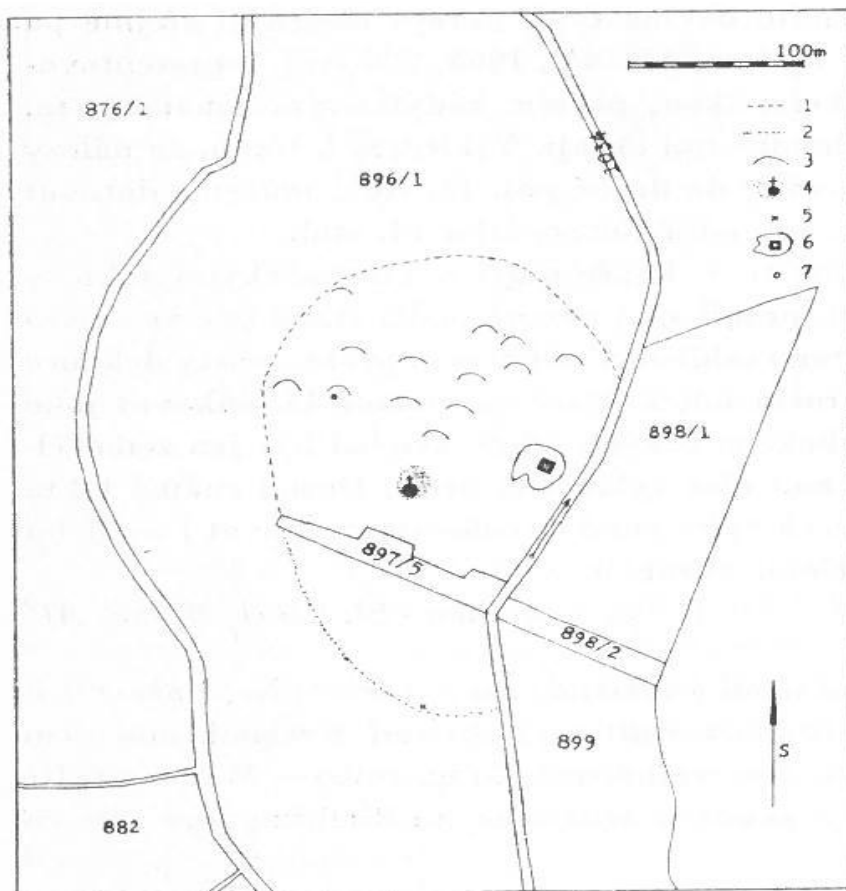
15.1 Obrazová příloha

Obr. I. Nejstarší nálezy: kultura pražského typu a starší doba hradištní; modře - sídlištní nálezy pocházející z výzkumů (kultura pražského typu), červeně- ojedinělé nálezy (starší doba hradištní)

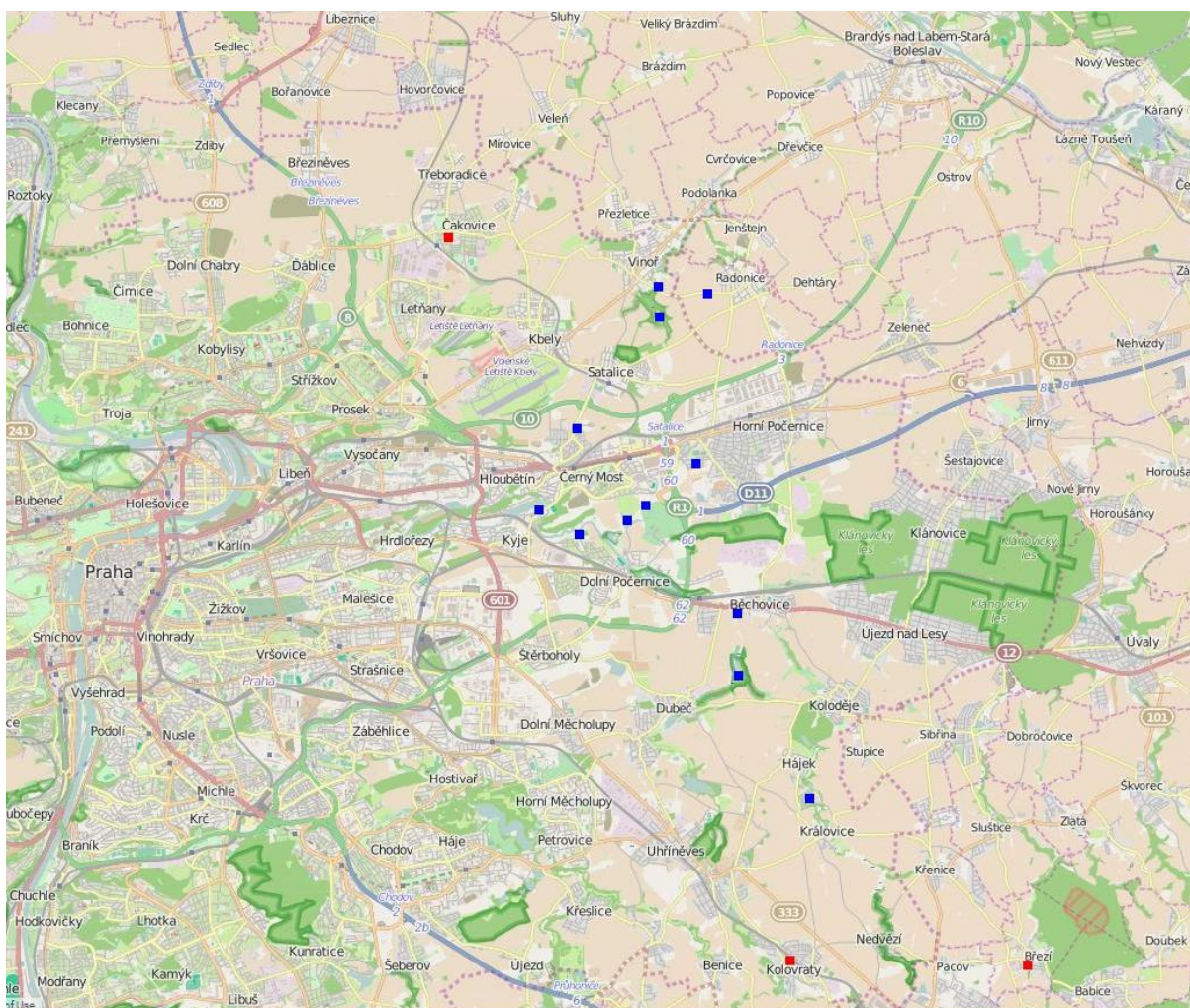

Obr. II. Střední doba hradištní; modře - sídlištní nálezy pocházející z výzkumů, červeně- ojedinelé nálezy

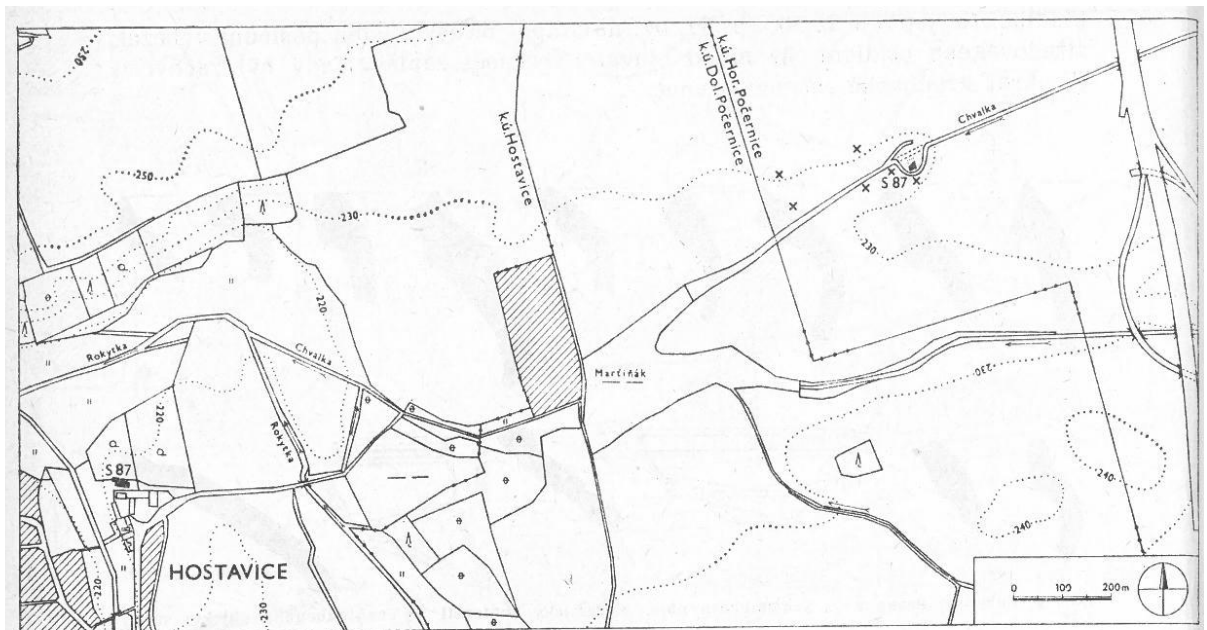

Obr. 1. Dubeč (Praha - východ). Zaniklá středověká osada „Litožnice“. 1 hranice osady vymezená hustším sběrem středověké keramiky, 2 pravděpodobná hranice osady na ploše zničené stavbou rybníka, 3 výrazné mohylovité zbytky staveb, 4 destrukce kostela, 5 zbytek zničeného objektu na dně rybníka, 6 tvrz, 7 nález ostruhy.

Obr. III. Litožnice (upraveno podle Smetánka - Vencel 1969, 396)

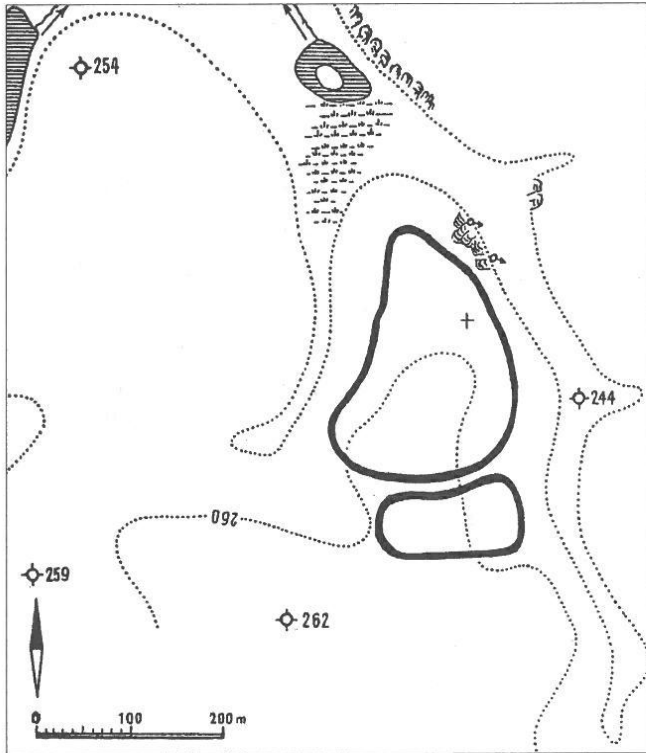

Obr. IV. Mladší/pozdní doba hradištní; modře – nálezy pocházející z výzkumů, červeně – ojedinělé nálezy

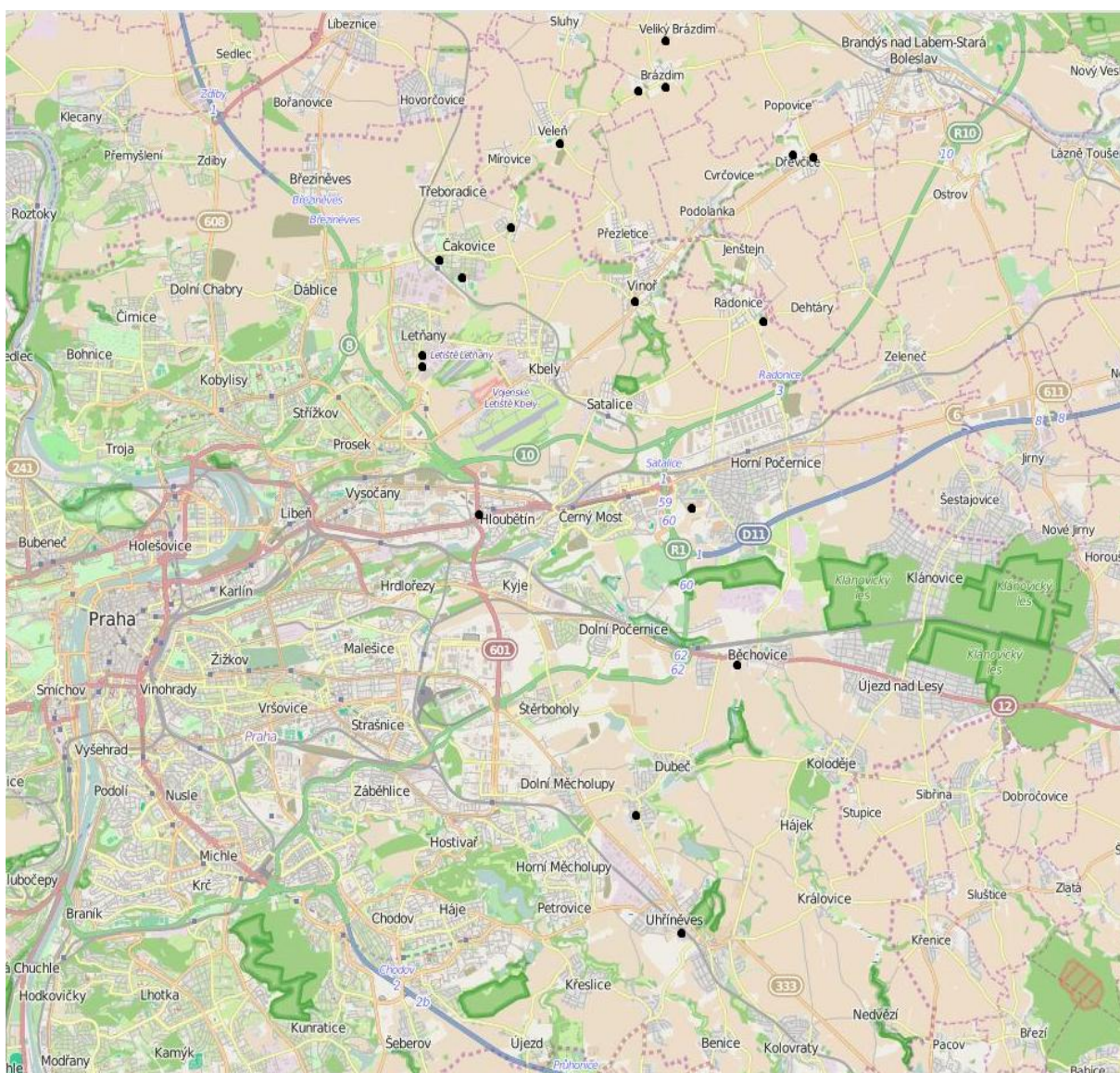

Obr. 6. Dvě zaniklé polohy středověkého osídlení: vesnice Hostavice, Praha 9 a ZSV na k. ú. H. Počernic (dříve Chvaly), Praha 9. (Plochy výzkumu jsou vybarveny černě, křížky označují místa nálezů povrchového sběru.)

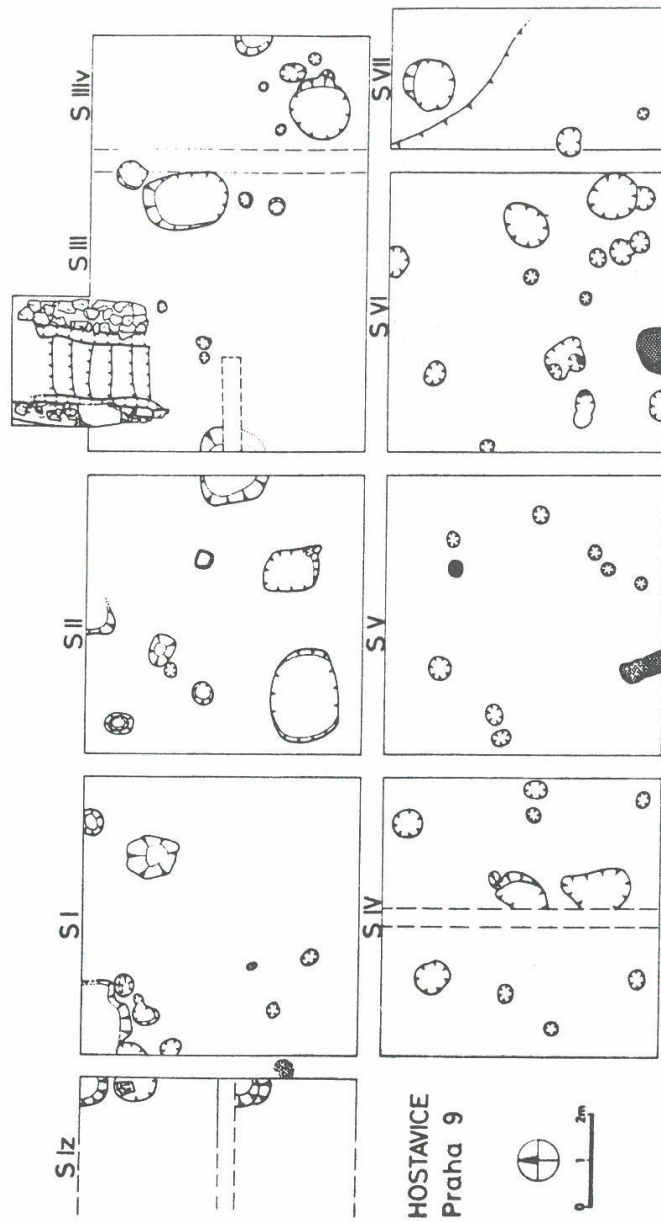
Obr. V. Babice označeny vpravo; vlevo je vyznačena plocha výzkumu v Hostavicích (upraveno podle Richterová 1988, 502)

Obr. VI. Vinoř - hradiště, křížek označuje místo nálezu dlaždice a opukového kvádříku (upraveno podle Daněček 2005, 561)

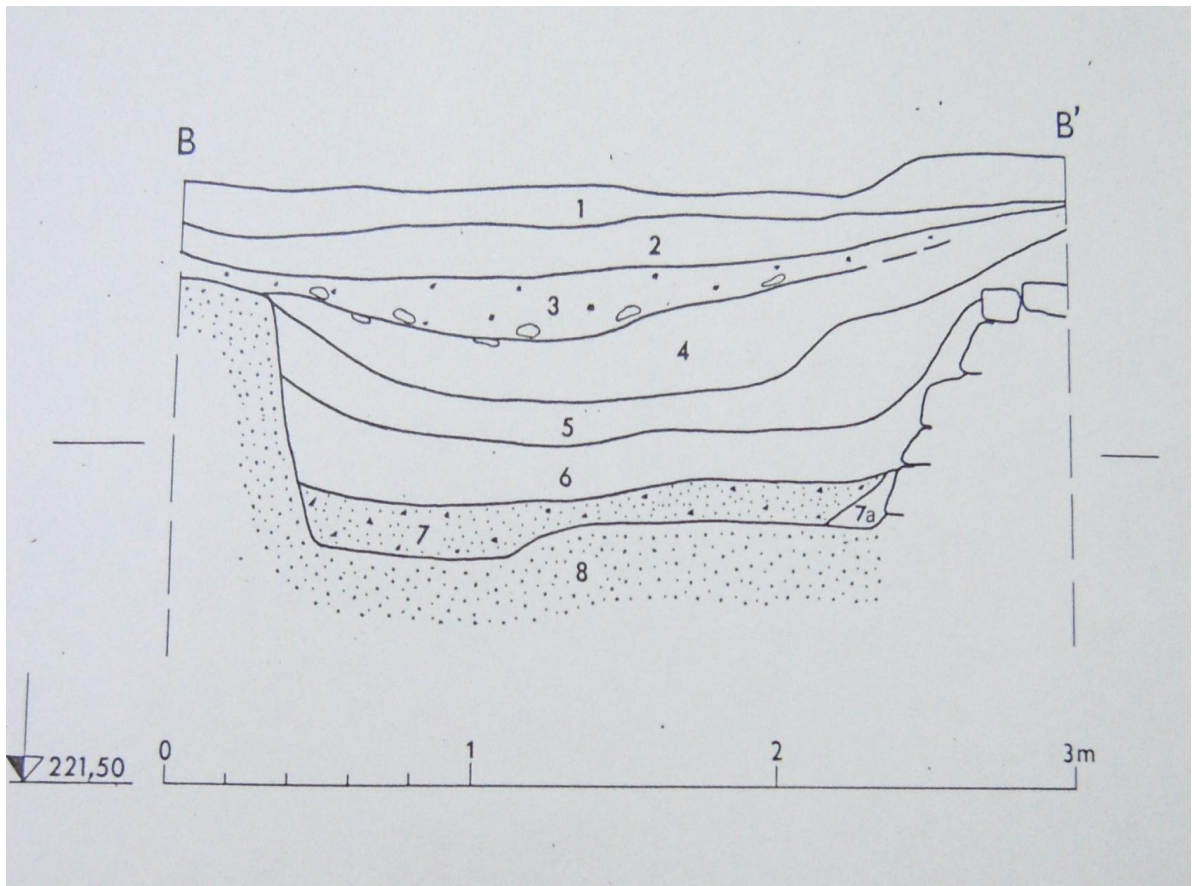

Obr. VII. Hrobové nálezy z raného středověku

Obr. 14. Hostavice, Praha 9. Výzkum 1986/87 zaniklé polohy na pravobřeží přítoku Rokytky.

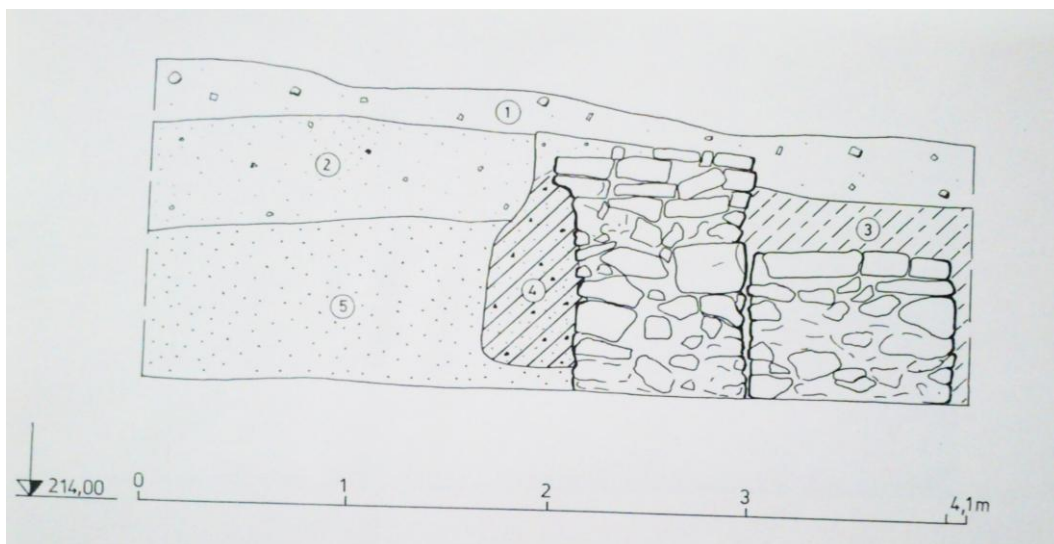
Obr. VIII. Hostavice – plocha výzkumu (upraveno podle Richterová 1996, 296)

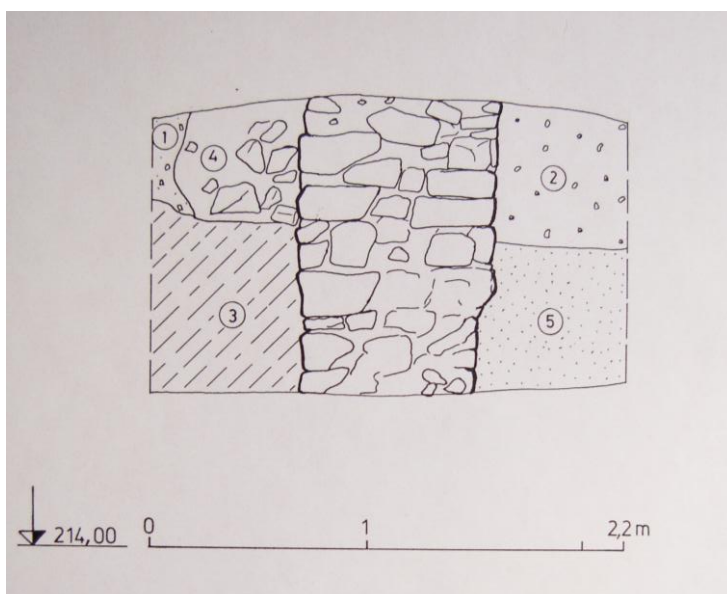
Obr. VIIIa. Hostavice – řez objektem 1 v sondě III (upraveno podle Richterová 1991 [Nálezová zpráva])

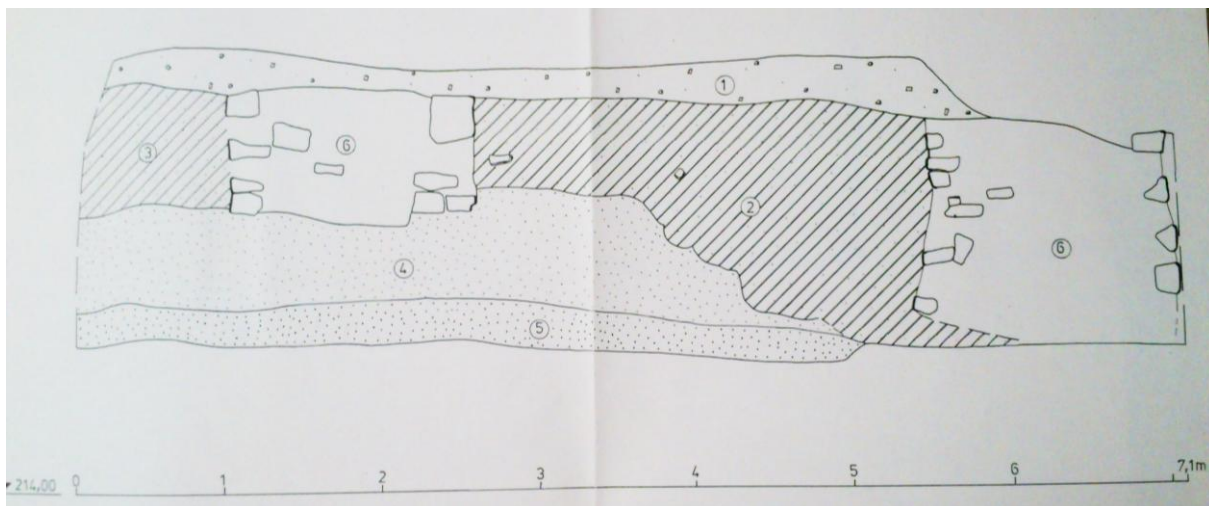
Obr. IX. Kyje-Krčínovo náměstí, plocha výzkumu (upraveno podle Richterová 1996, 300)

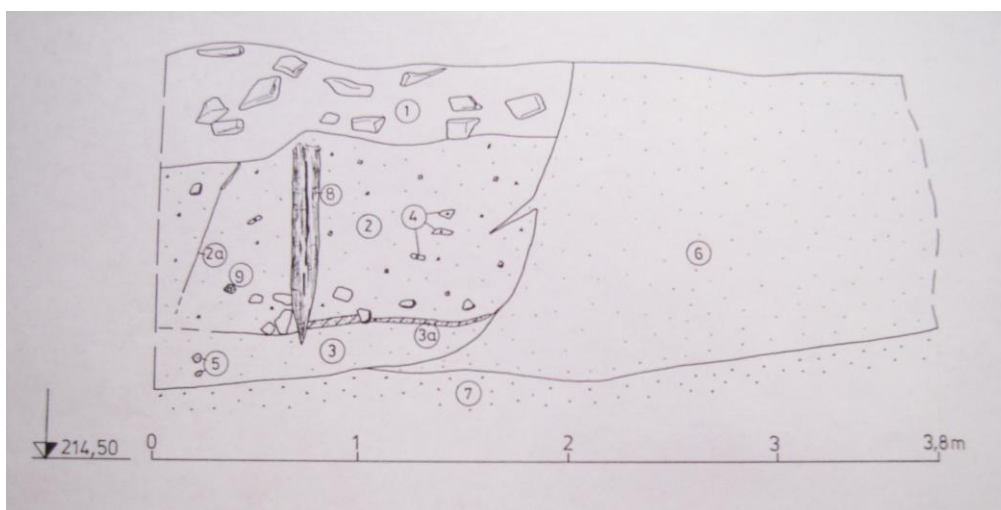
Obr. IXa. Kyje-Krčínovo náměstí, sonda 1, profil S-J (upraveno podle Richterová 1994 [Nálezová zpráva])

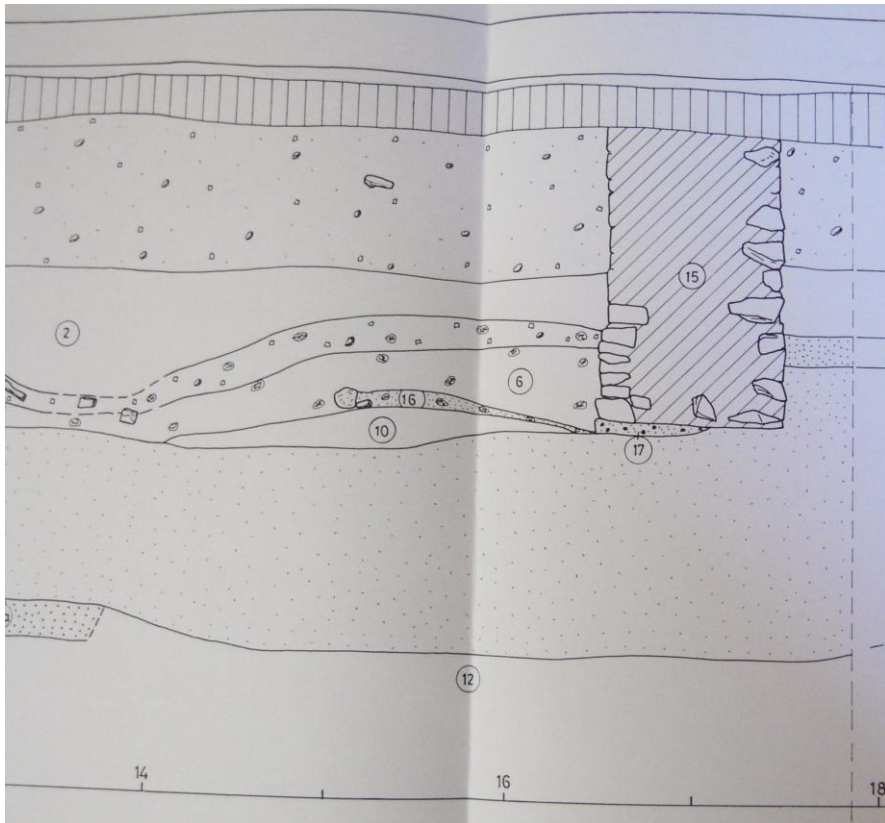
Obr. IXb. Kyje-Krčínovo náměstí, sonda 1, profil V-Z (upraveno podle Richterová 1994 [Nálezová zpráva])

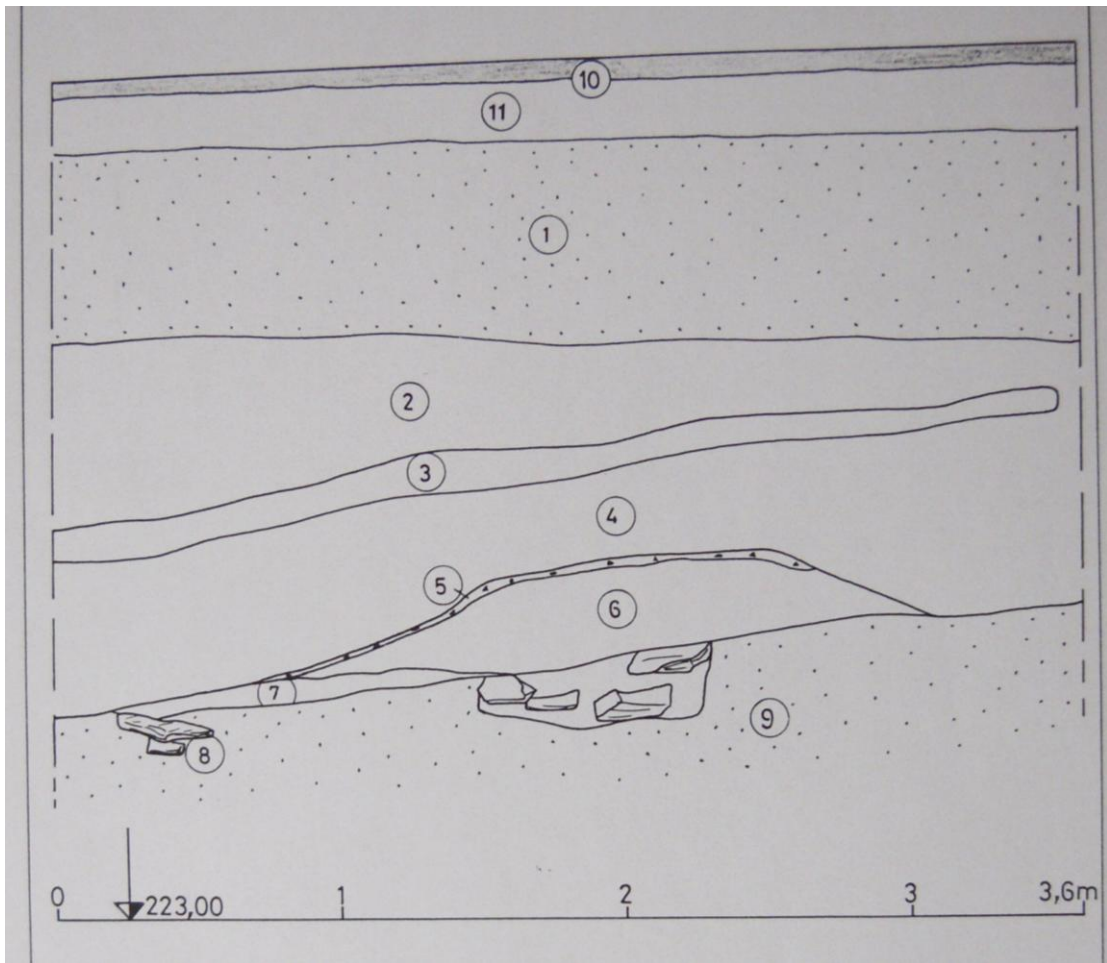
Obr. IXc. Kyje-Krčínovo náměstí, sonda 2 (upraveno podle Richterová 1994 [Nálezová zpráva])

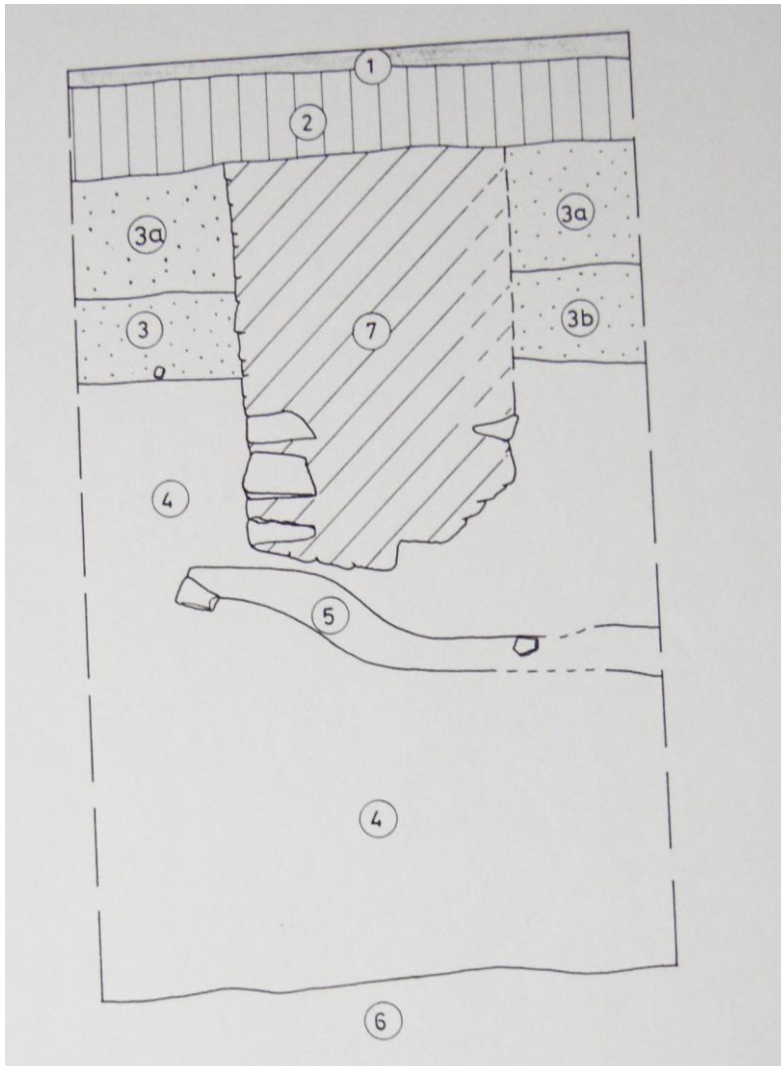
Obr. IXc. Kyje-Krčínovo náměstí, sonda 3 (upraveno podle Richterová 1994 [Nálezová zpráva])

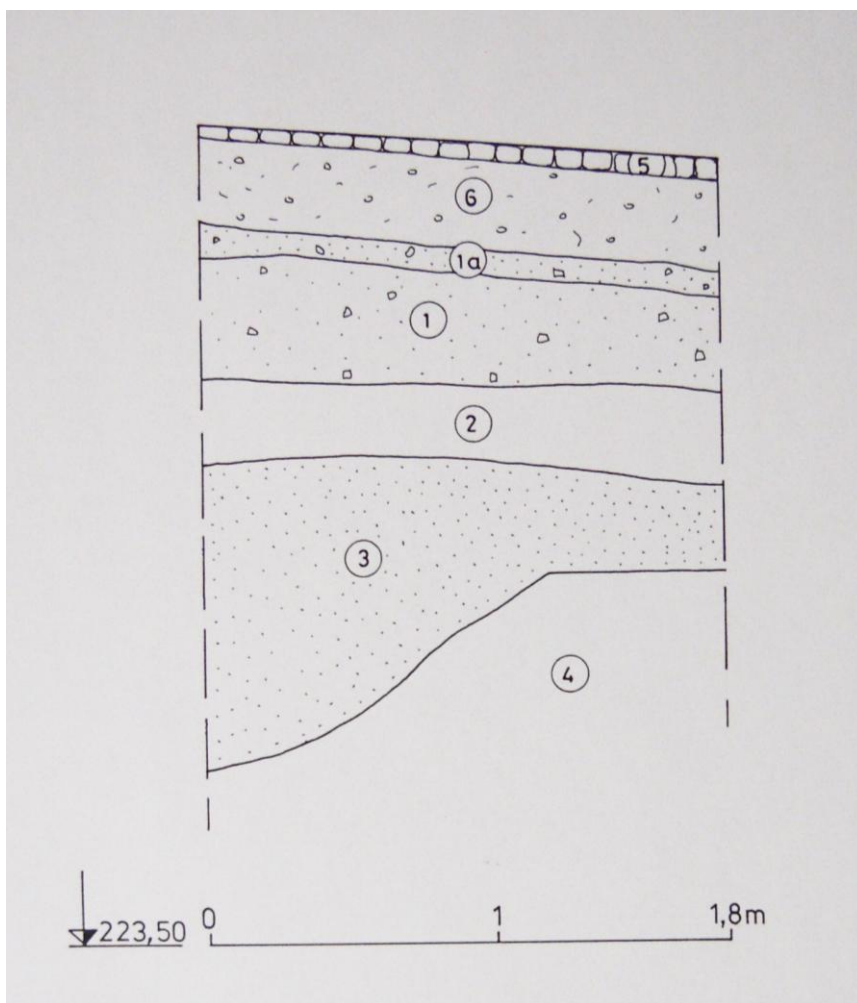
Obr. Xa. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 1 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

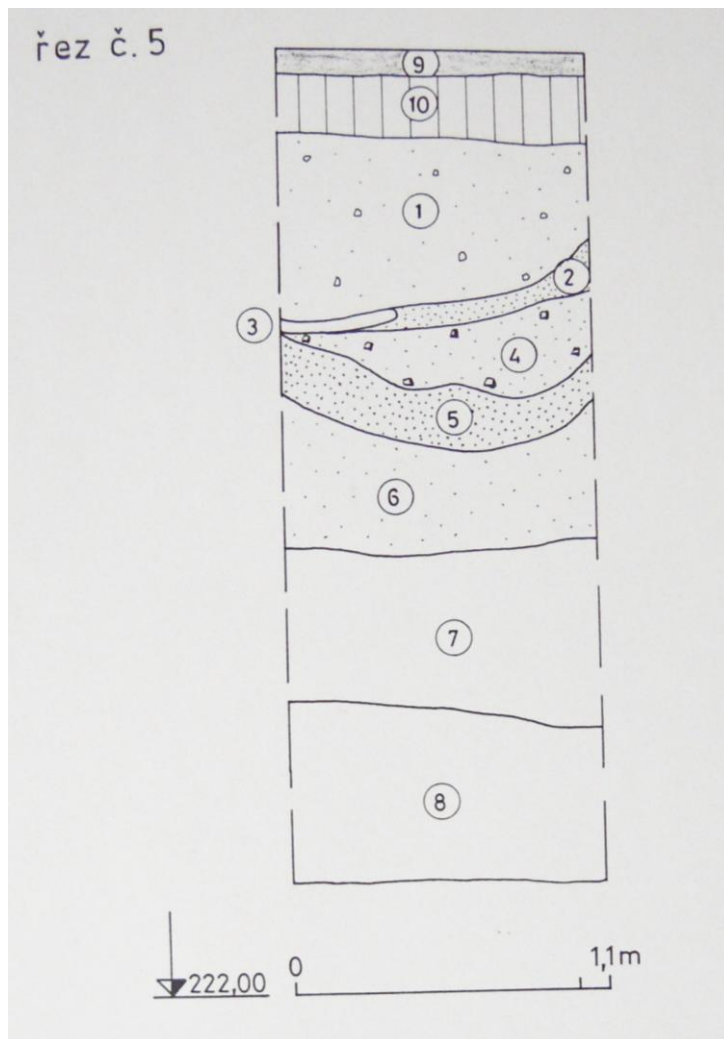
Obr. Xb. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 2 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

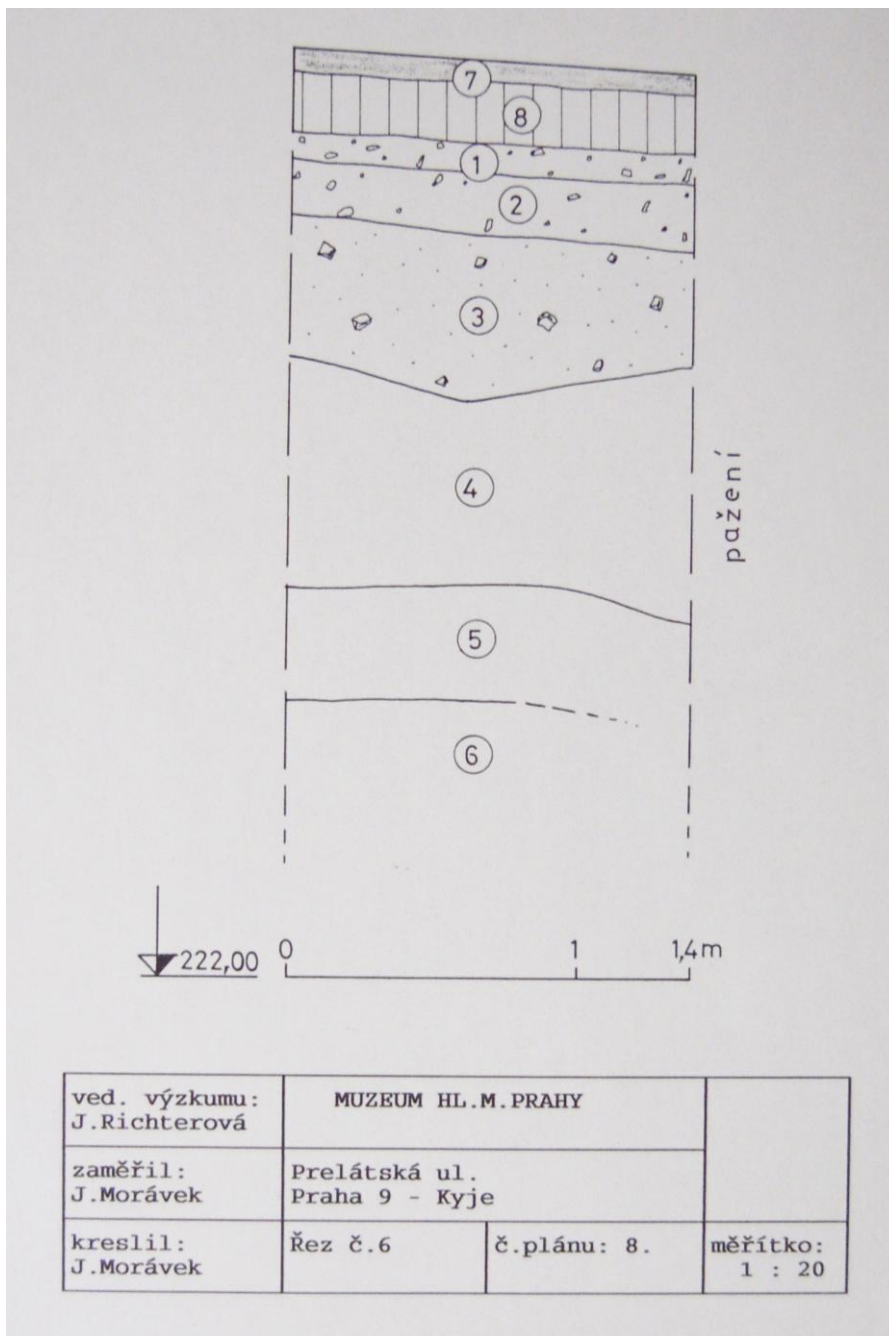
Obr. Xc. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 3 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

Obr. Xd. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 4 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

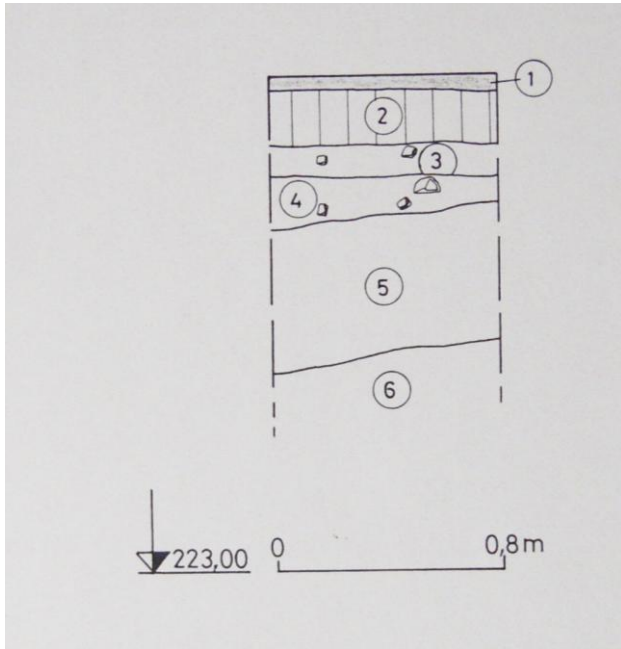

Obr. Xe. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 5 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

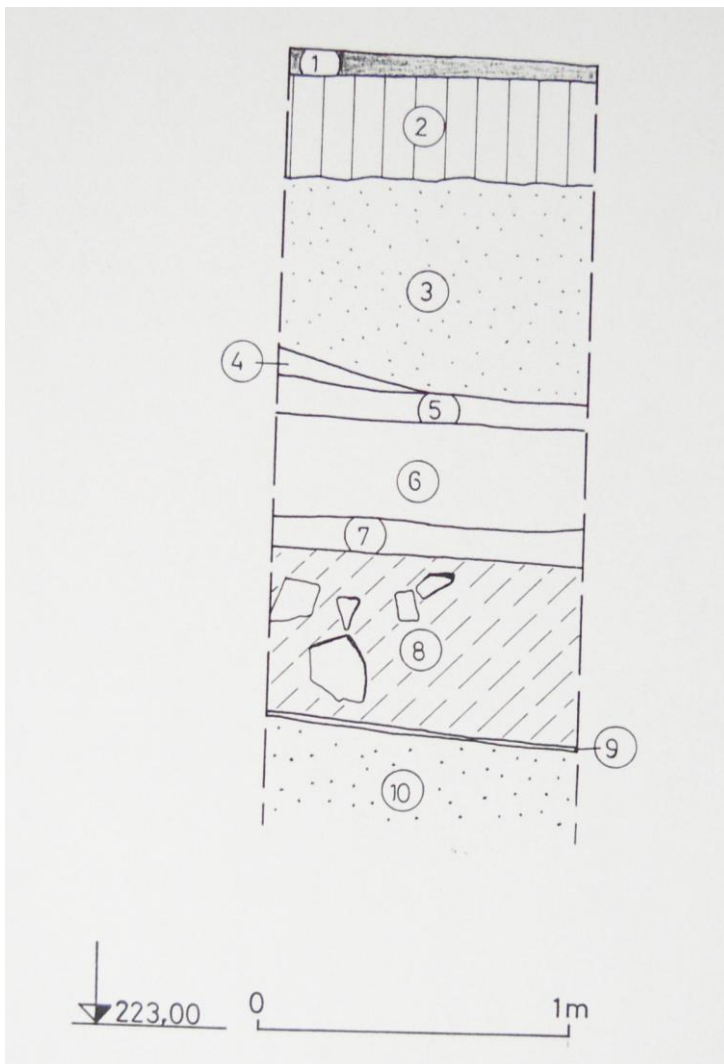

ved. výzkumu: J.Richterová	MUZEUM HL.M.PRAHY		
zaměřil: J.Morávek	Prelátská ul. Praha 9 - Kyje		
kreslil: J.Morávek	řez č.6	č.plánu: 8.	měřítko: 1 : 20

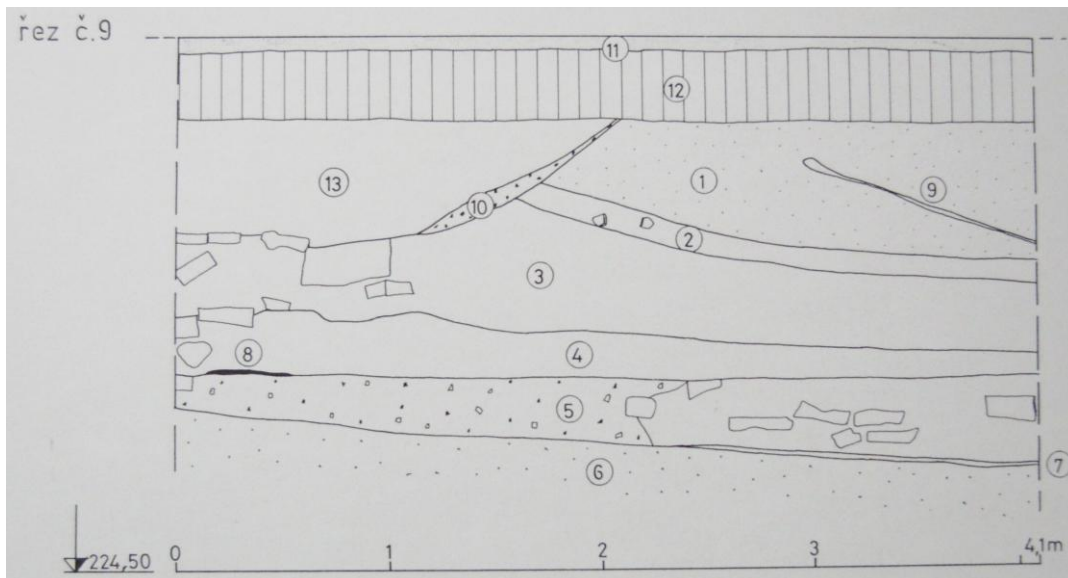
Obr. Xf. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 6 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

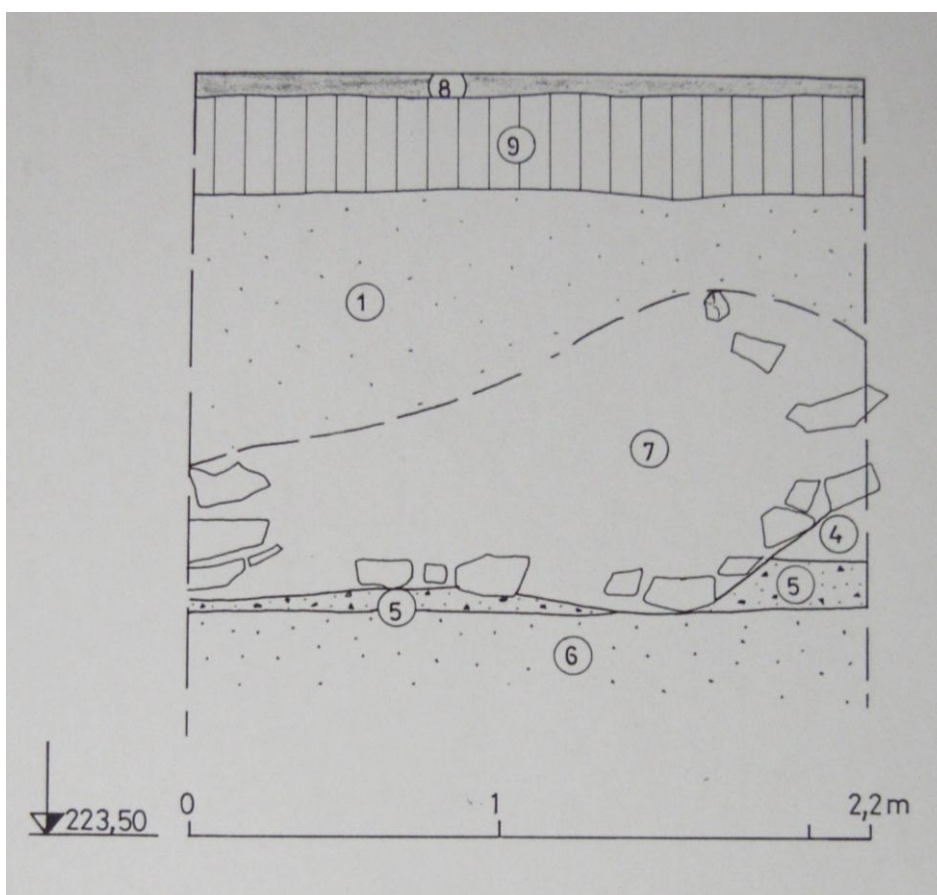
Obr. Xg. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 7 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

Obr. Xh. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 8 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

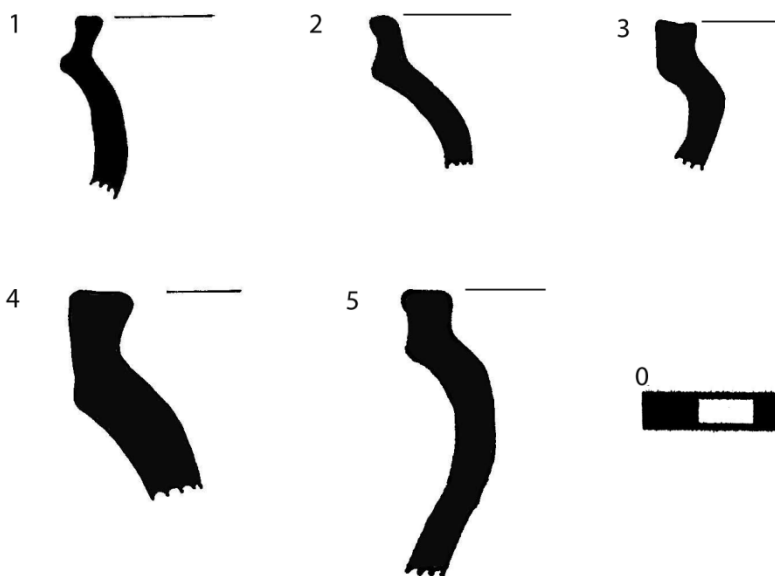
Obr. Xch. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 9 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

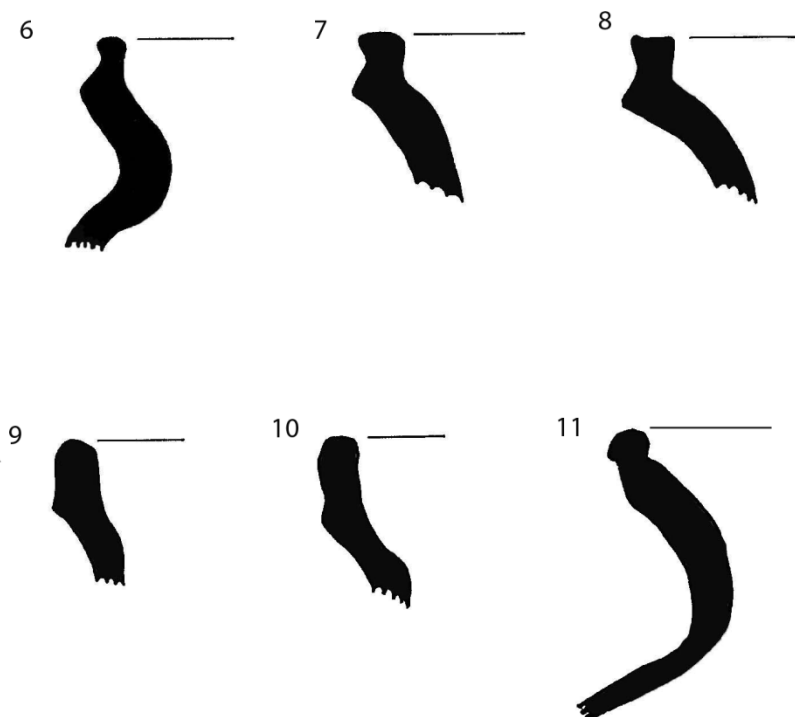
Obr. Xi. Kyje-Prelátská ulice, řez č. 10 (upraveno podle Richterová 1995 [Nálezová zpráva])

15.2 Tabulky I-XV

sonda I

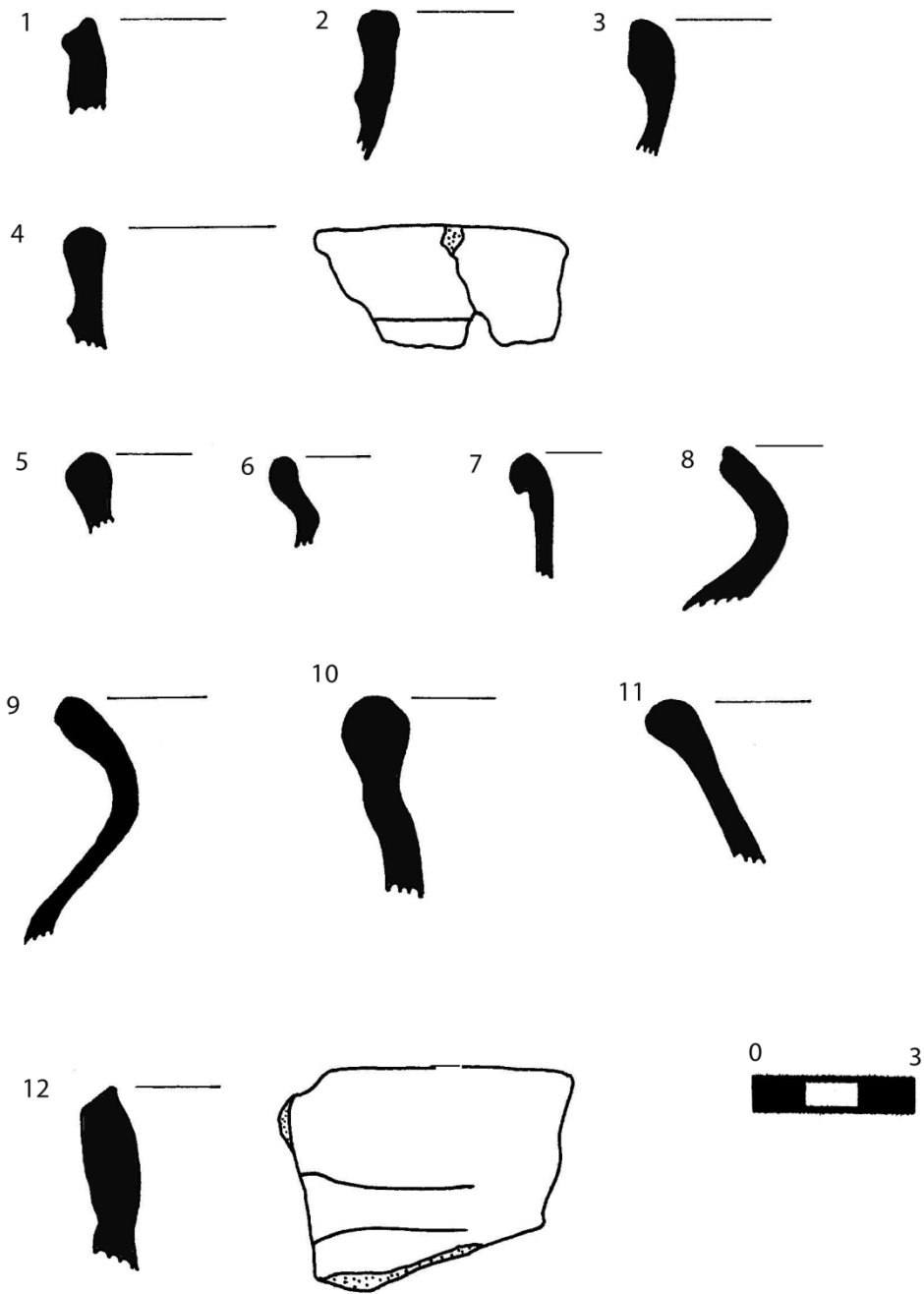

objekt 4

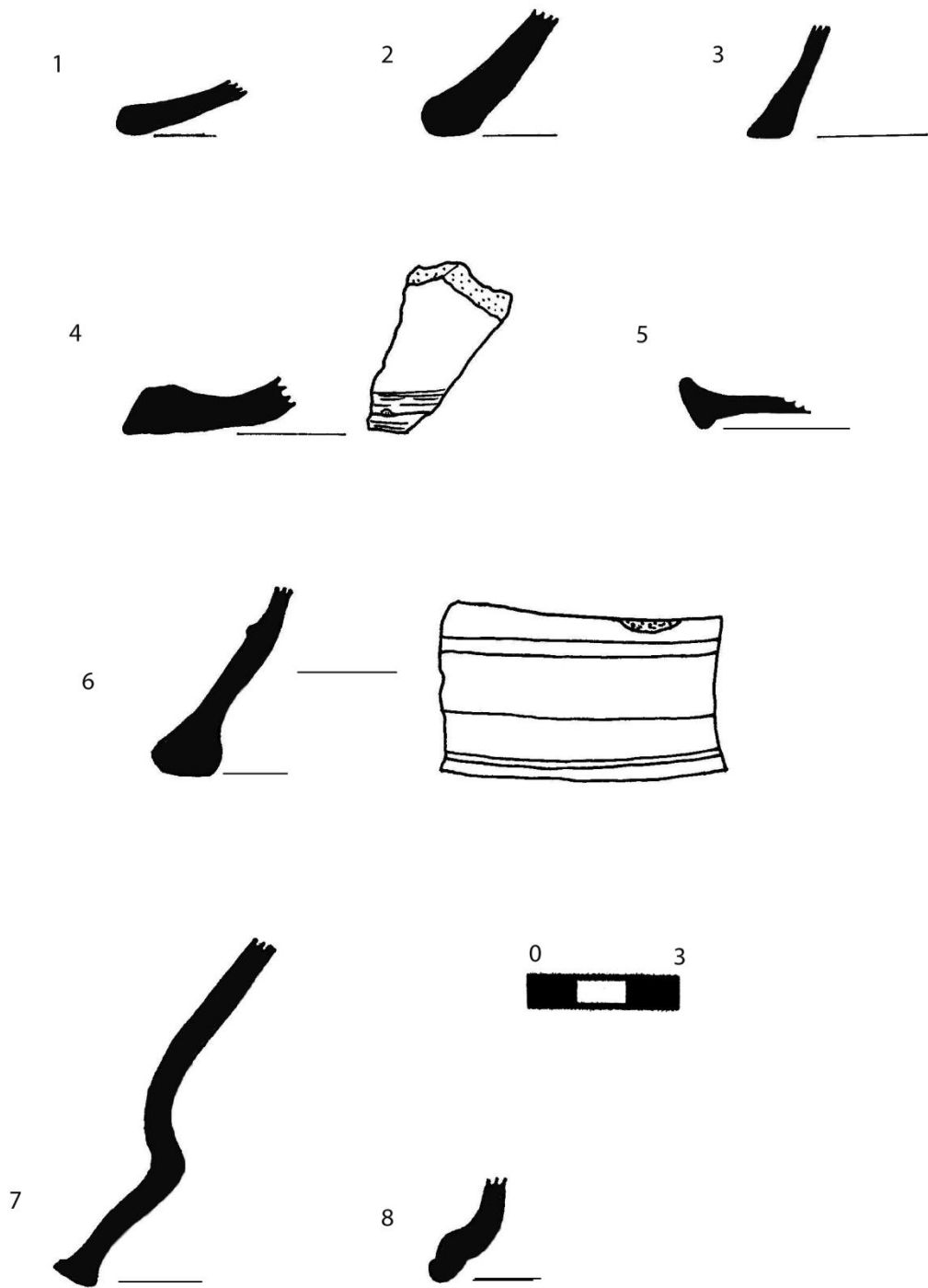
Tab. I. Hostavice, okraje ze sondy I a z objektu 4. Vzhůru vytažené okraje 1-8

sonda I

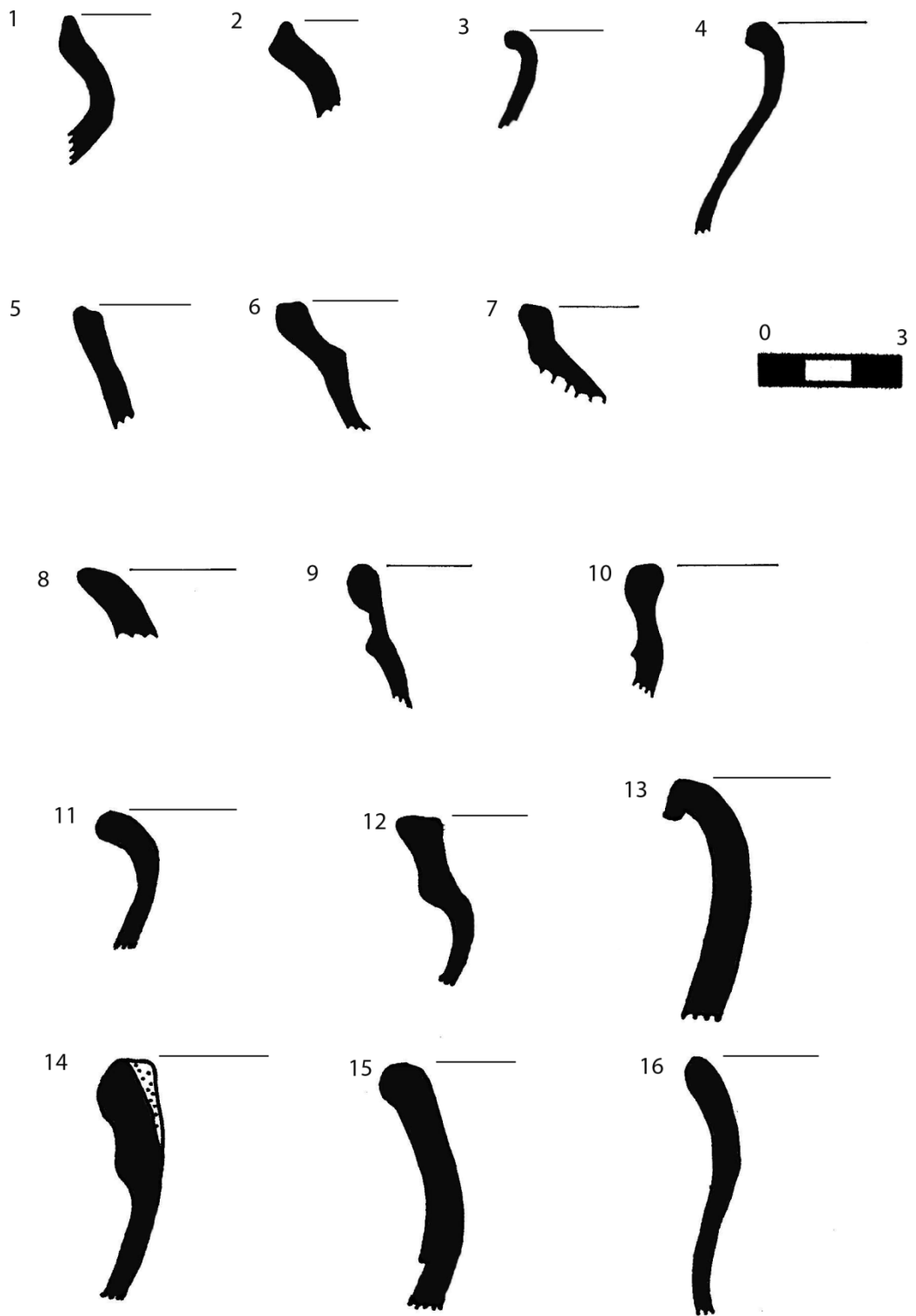
Tab. II. Hostavice, okraje ze sondy I

sonda I

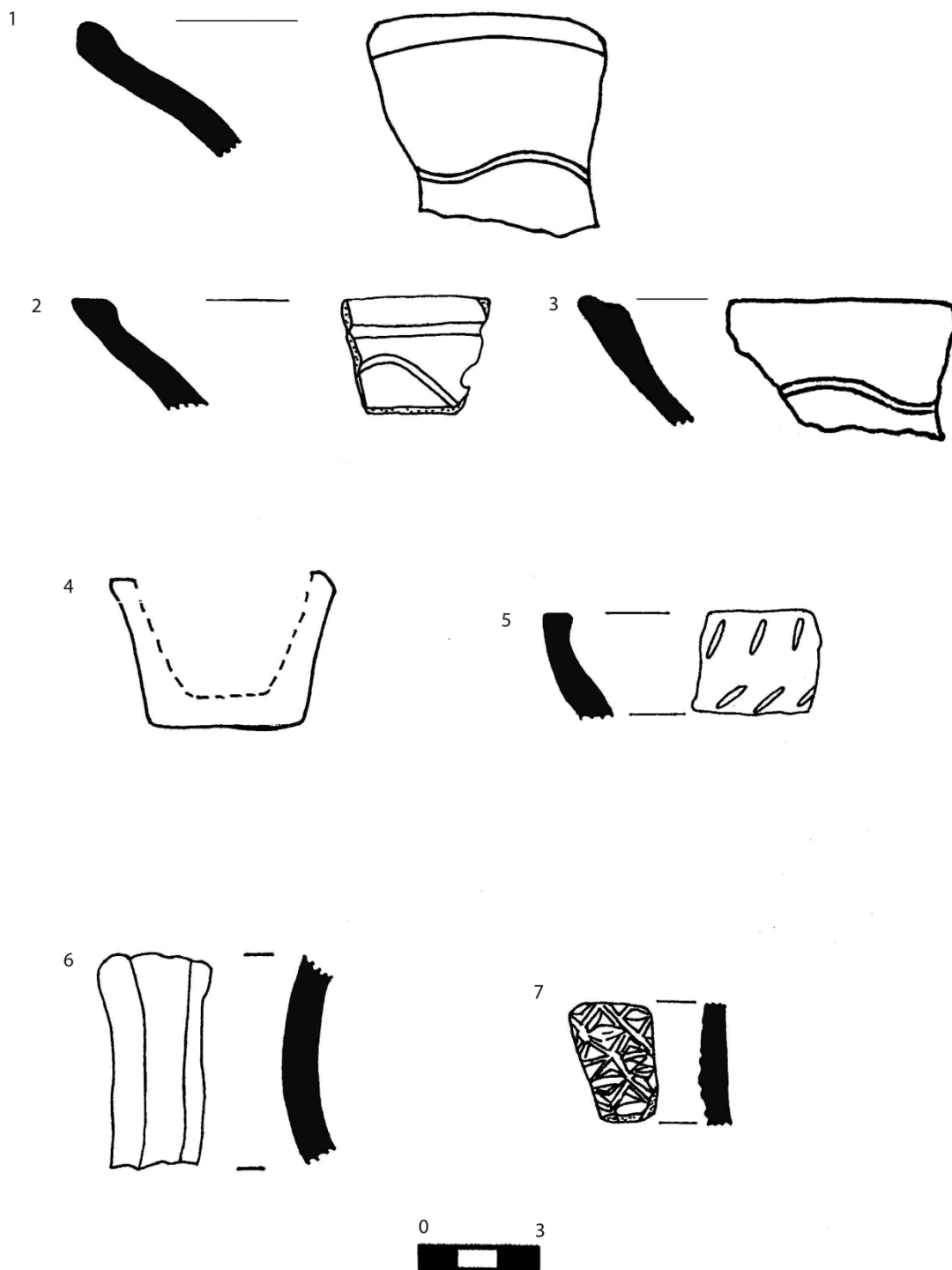

Tab. III. Hostavice, okraje pokliček ze sondy I 1-3, 5-8, okraj s bílým malováním 4

sonda I

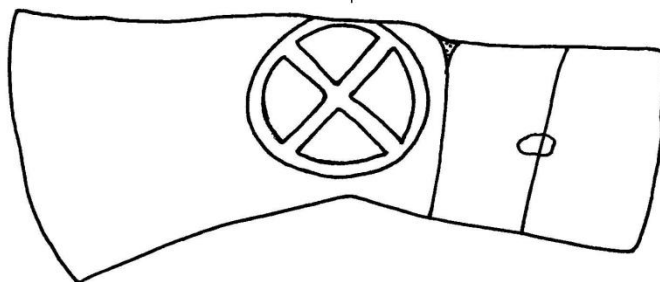
Tab. IV. Hostavice, okraje ze sondy I

Tab. V. Hostavice, okraje misek s vnitřní vlnicí 1-3, část miniaturní nádoby 4, okraj mísy s vnitřní výzdobou 5, ucho džbánu 6, zdobená výduť 7

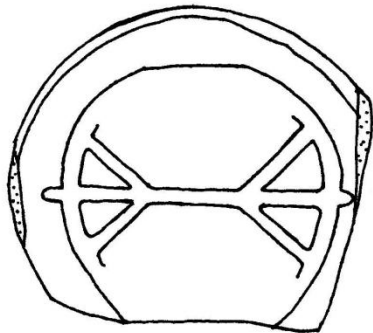
sonda III

1

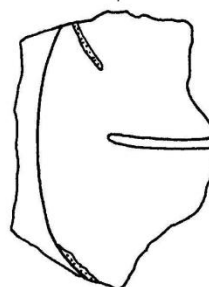
objekt A

2

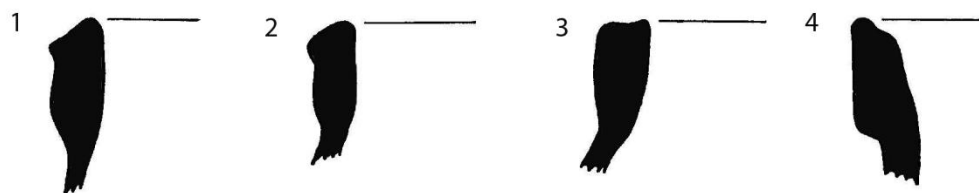
sonda III

3

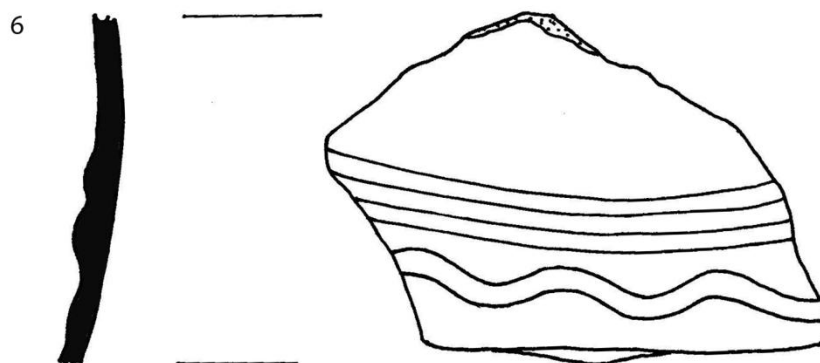
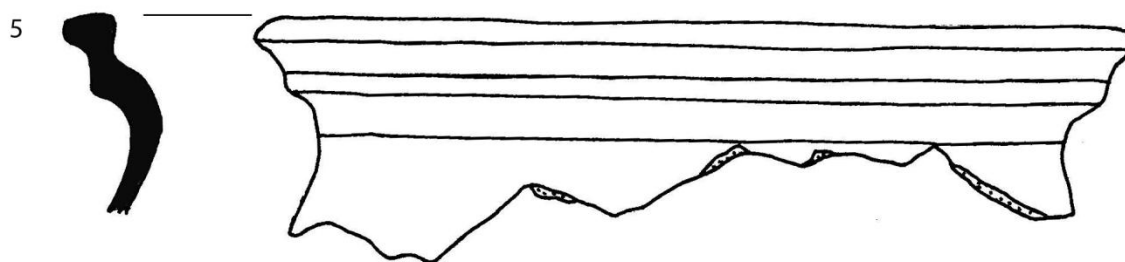

Tab. VI. Hostavice, dna se značkou

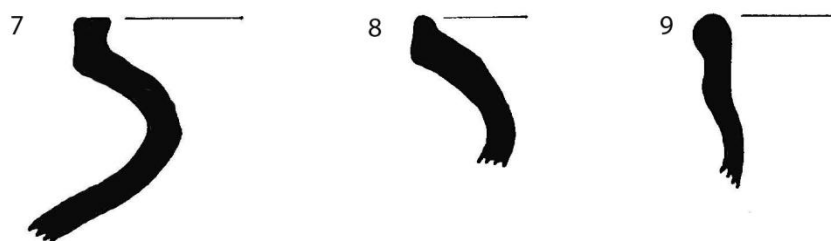
objekt 1

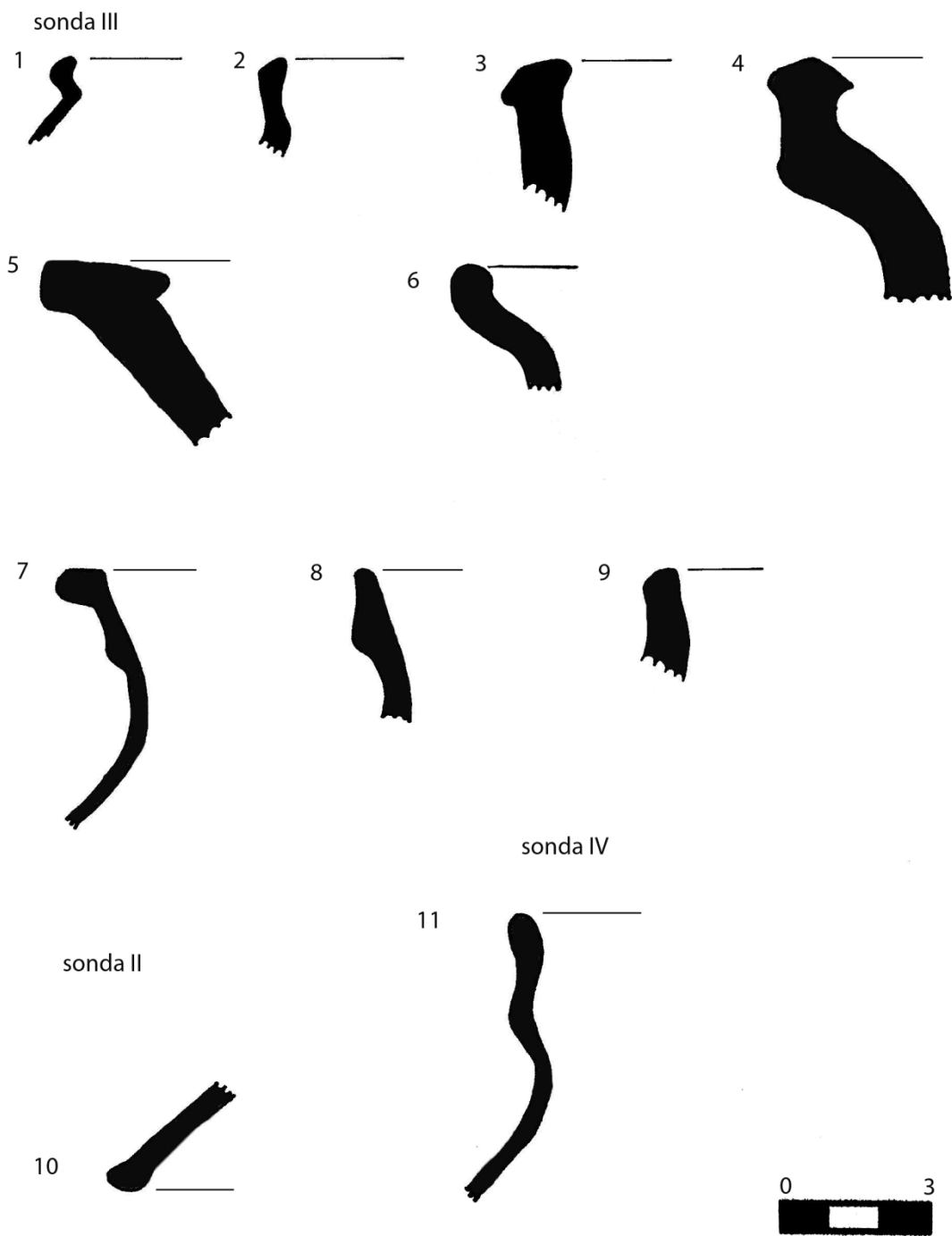
objekt 2

objekt 3

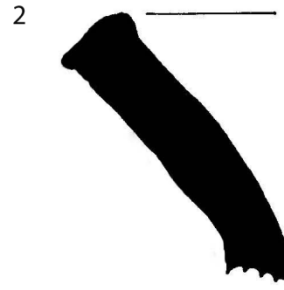

Tab. VII. Hostavice, nálezy ze sondy I (objekt 1), z objektu 2 a 3

Tab. VIII. Hostavice, okraje ze sondy II-IV, kalichovitý okraj 6

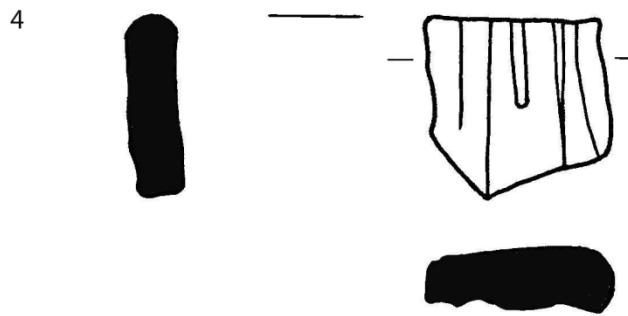
sonda VI

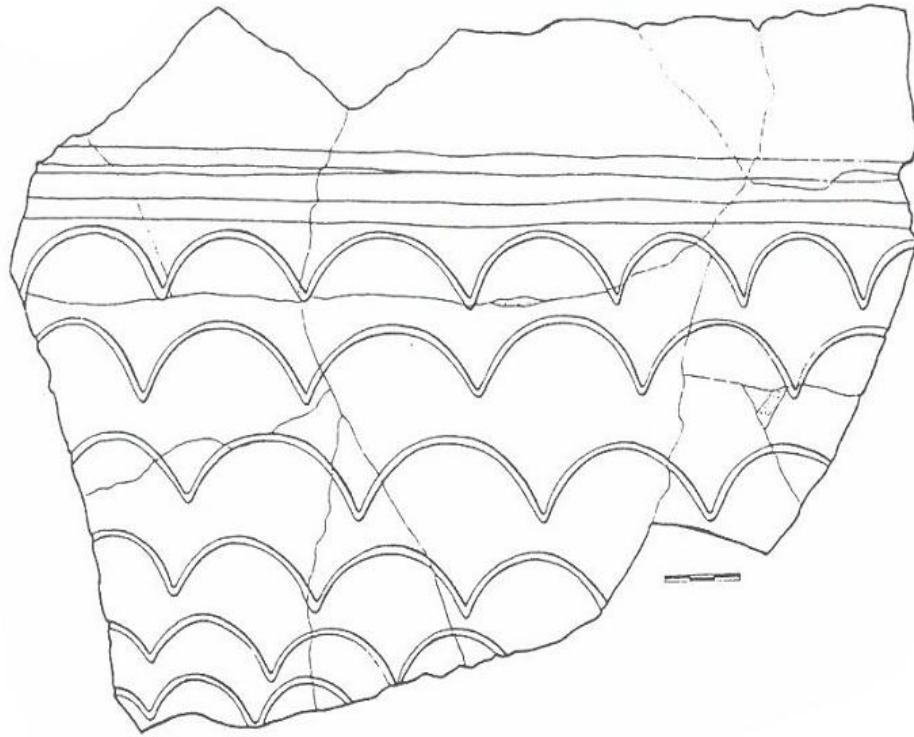
sonda V

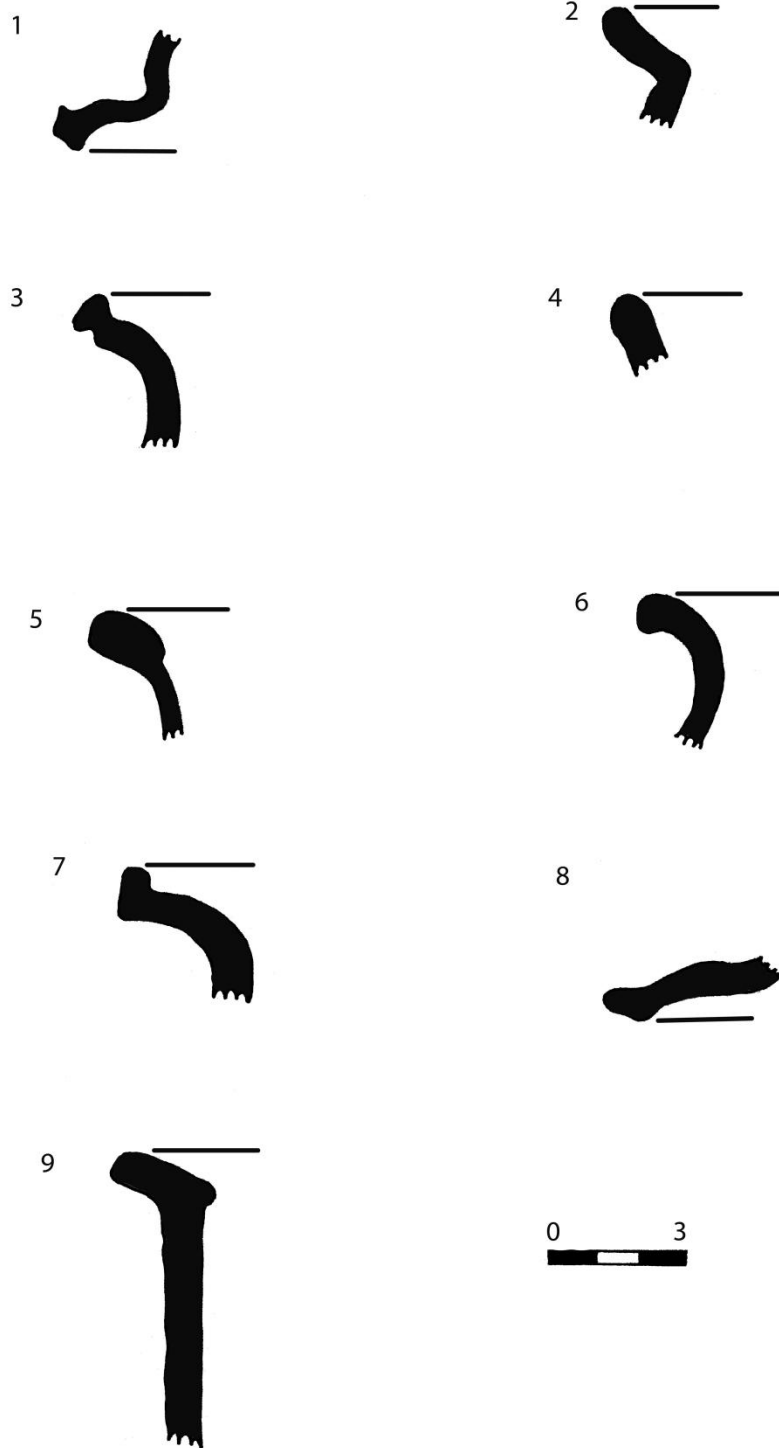
jihovýchodní okraj osídlení

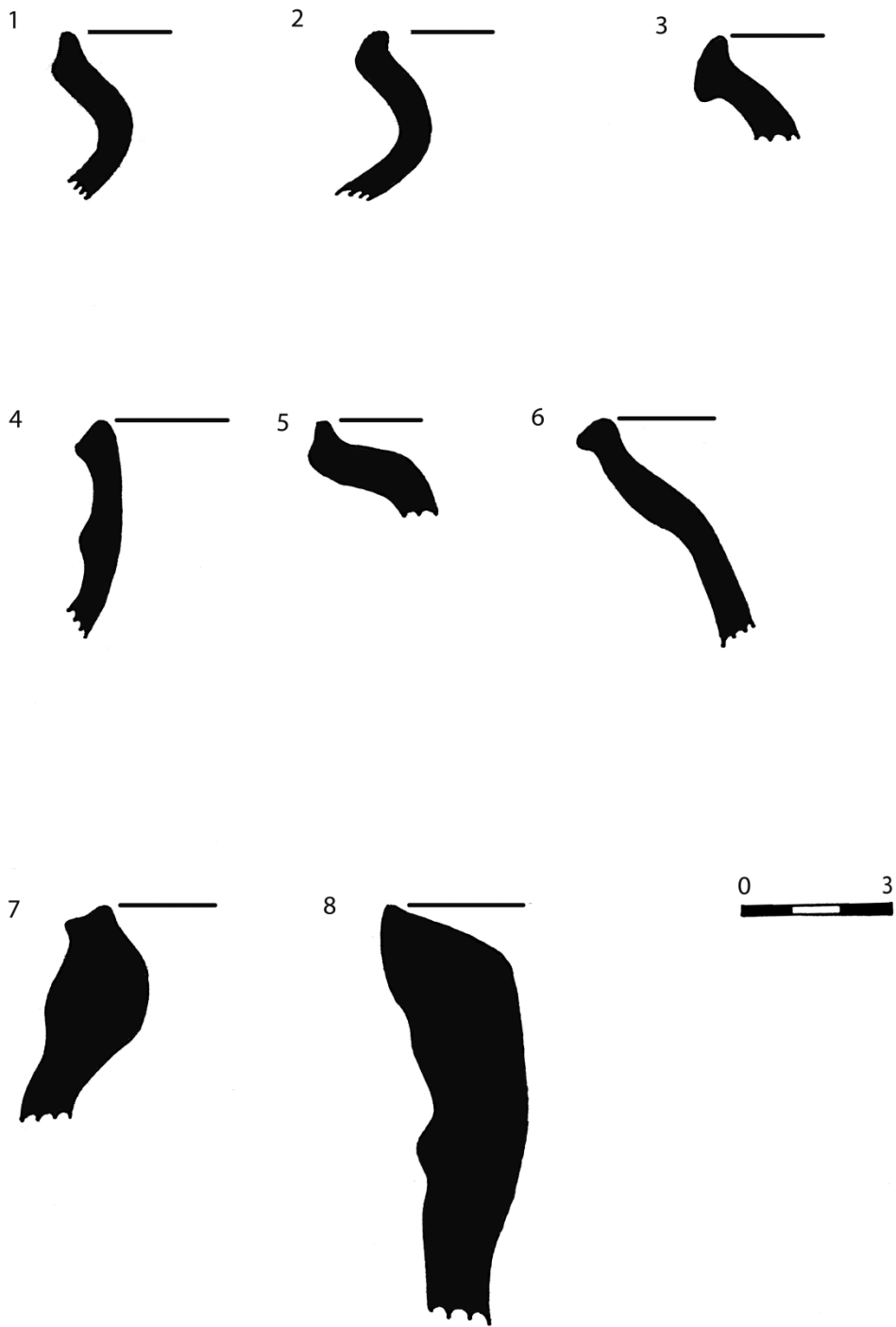
Tab. IX. Hostavice, okraje ze sondy V a VI, ucho džbánu 4

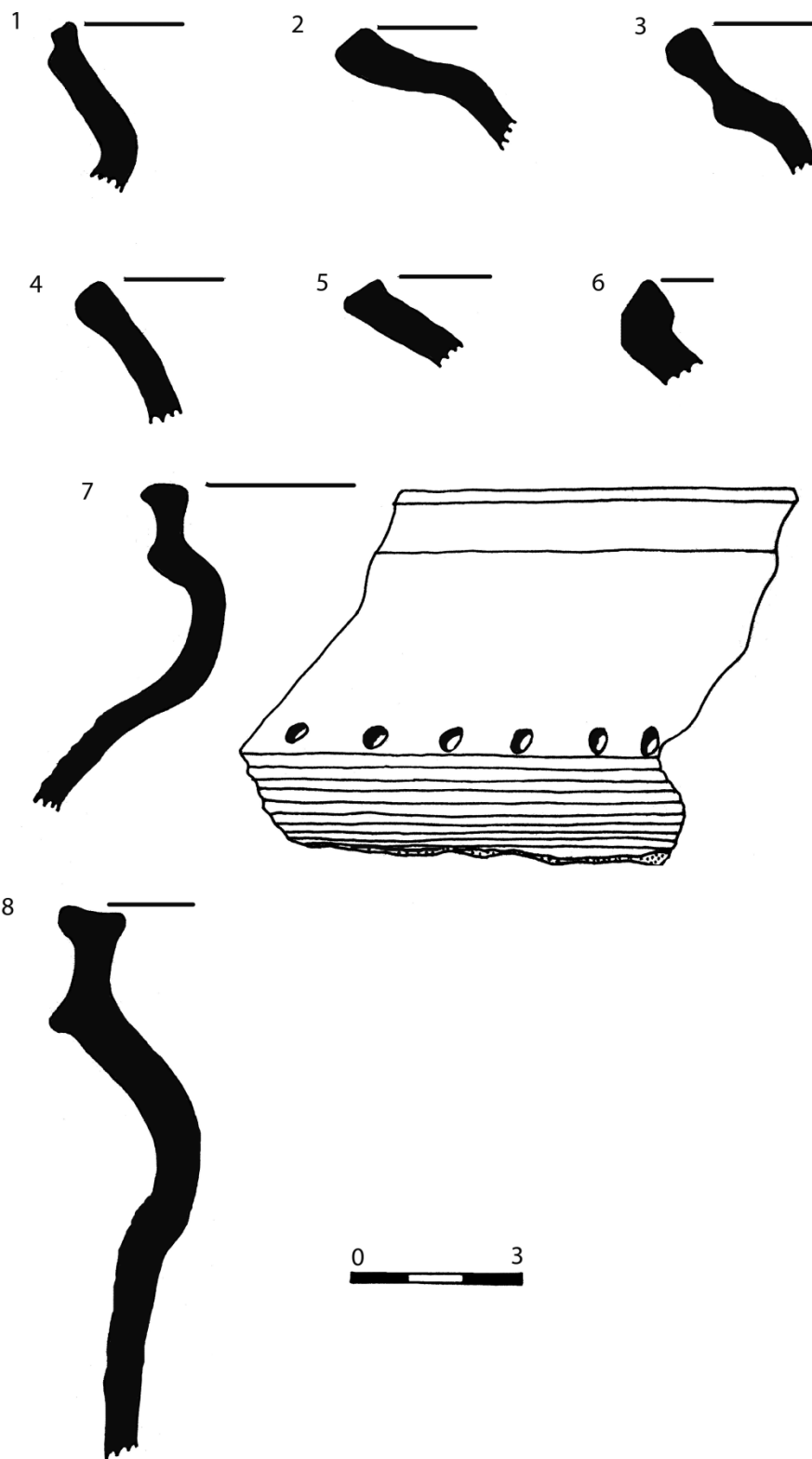
Tab. IXa. Hostavice – fragment výdutě s výzdobou půlobloučky

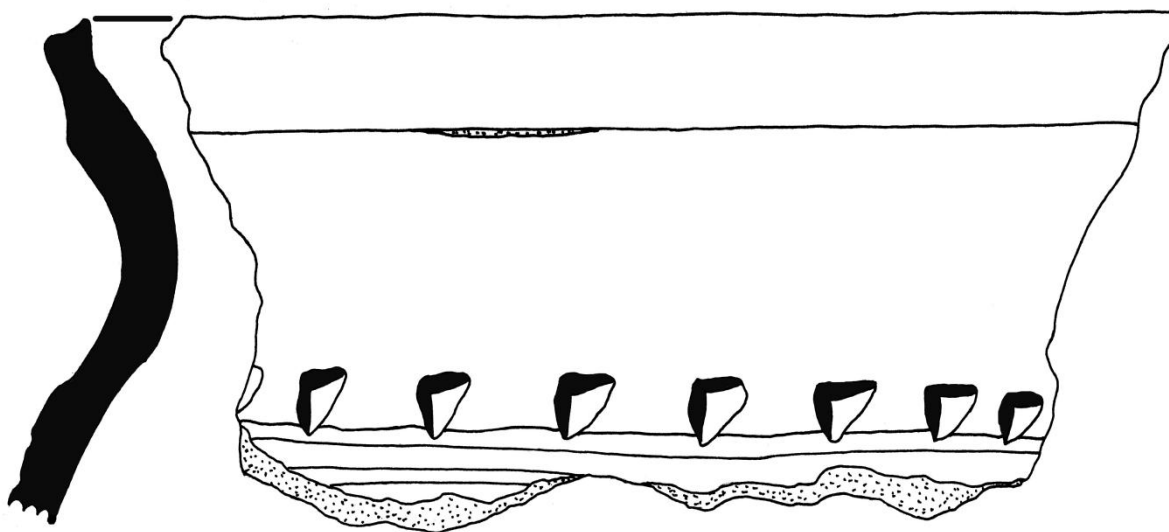
Tab. X. Kyje – Krčínovo náměstí, okraje ze sondy 3, okraj pokličky 1, kalichovitě prohnutý okraj 2, vzhůru vytažený okraj misky 7, okraj pokličky/misky 8

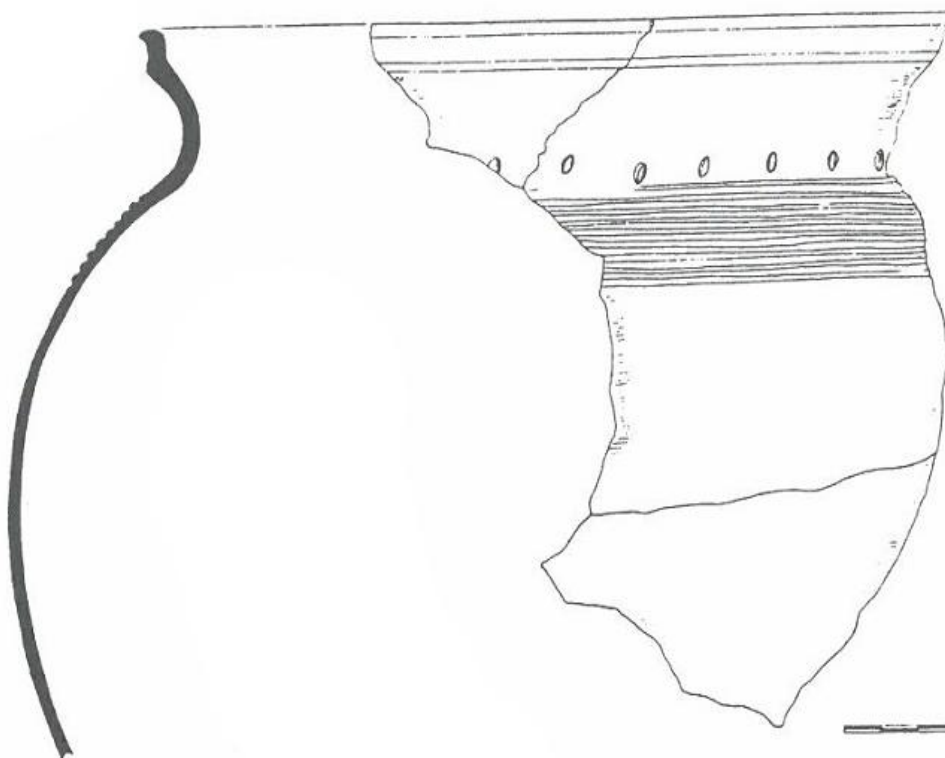
Tab. XI. Kyje – Krčínovo náměstí, okraje ze sondy 3, vzhůru vytažené okraje 1, 2, 5, okraj zásobnice zduřelý 7, okraj zásobnice kyjovitý 8

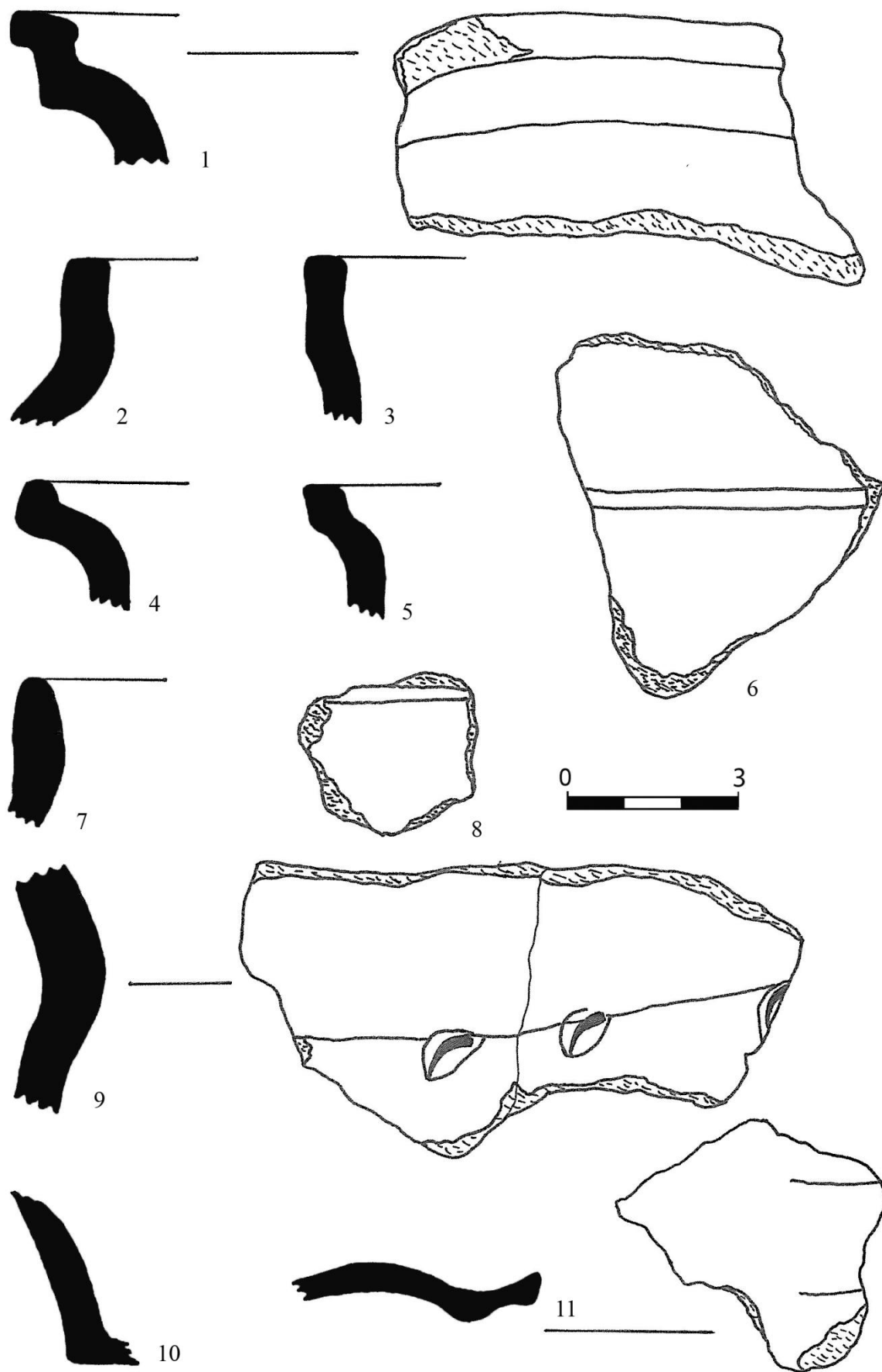
Tab. XII. Kyje – Krčínovo náměstí, okraje ze sondy 3, vzhůru vytažené okraje 1, 6-8

Tab. XIII. Kyje – Krčínovo náměstí, okraj ze sondy 3

Tab. XIV. Kyje – Krčínovo náměstí, fragment hrnce s výzdobou (upraveno podle Richterová 1996, 304)

Tab. XV. Kyje – Prelátská ulice, okraje a zdobené výdutě